

NUNAVUMI ANIAKTAILGIYIT ATUGUTIKHAIT

TUHAKTAKHAIT TUNIHMAYUT ILAUPLUᑦIK INUIT PIYAKHAINIK ATAANI ILANGANI 32, NUNAVUMI NUNATAAGUTIT ANGIGUTAANUT, 1993MI.

UKIUK TAMAAT TUHAKTAKHAIT KANUGITUT INUIT INUUVINIIT OVALO INUUHITJUTAIT

07

08

Makpigaliuqtauyuq
Nunavut Tunngavikunit
Iqaluit, 2008
www.tunngavik.com

ISBN 978-0-9784035-2-2

Nanminiriyaat
Nunavut Tunngavik Inc.

Talvanguatug:
Piksaliuqtaa Elisapee Ishulutak

Sheepa Ishulutak ibluat amiinnik
amiliqiyuq aimavingmini Iqalungni

ILUANI TAIGUAKTAHAI

Naitumik Ukautait	5
Hivuliit Ukautait	7
Nunavumi Naniitjutait	7
Nunauyait Aniaktailigiyit Munagiyiit	7
Aniaktailigiyit Munagiyiit Inuit Inuuhitjutainik	9
Nunavumi Nunataagutit Angigutaanut	9
Kanugitut Inuit Aniaktailigiyiit	10
1) Ikluligiyit ovalo Nunait Havakatiigiit	10
2) Ilihagutikhait ovalo Hanatiligiyit Ilangit	10
3) Nikinik Tutkuktuitjutikhait	11
4) Inuuhitjutikhait	12
5) Nutakat Naamagutikhait ovalo Inuuhimayut ukumaitjutait	12
6) Inminik Aniaktailigiyiit Atuinaktait	13
7) Aniagutait Kanugitut	13
8) Nuutitikataktut Aniagutikhait	15
9) Kagitainut Aniagutikhait	16
10) Inminiikatagutait	16
Maligaliugutikhait ovalo Akiligutikhait Aniaktailigiyit Munagiyiit Nunavumi	18
1) Kinguliit aniaktailigiyit munagiyiit	18
2) Nuutitigutait GNWTmit GNkunut	19
3) Akiit Aniaktailigiyit Munagiyiit	19
4) Akiligutait Aniaktailigiyit Munagiyiit: Kinigutait Kanatami ilaukatauyut	20
5) Tutkuktuitjutaitut Aniaktailigiyit Ikayugutikhait	21
6) DIANDkut: Aniakiit ovalo Taaktiit Ikayugutikhait Angigutaanut	22
7) Havaktailigiyiit	22
Iniktigutait Atugutikhait: Inuit ovalo Nunainit Havakviit	26
1) Inuit Ilaukatauyut Kinauyakhait	26
2) Ihumagiyait ovalo Nunakakaakhimayut tugaakhimayut Kanatami Pilihimayuit	28
3) Nunainit Havakviit	29
Atugutikhait Aniaktailigiyit Munagiyiit Nunavumi	30
1) Hivuliit Aniaktailigiyit Munagiyiit	30
2) Aniaktailigiyit Tuhagutikhait ovalo Aniaktut Nutkaktigutikhait.	31
3) Inuit Aniaktailigiyit Uktugutikhait	31
4) Ilaukatautjutikhait ovalo Inuit Ilaukatauyukhait	32
5) Ilaukataulugit ovalo Ikayugutikhait Inuit Aniaktailigiyit ovalo Naamagutikhait Ilangit	33
Iniktigutikhait	36
Pitkhkimayait	37
Makpigaat Ikayugutait	38

07
08

Ukiuk Tamaat Tuhaktakhait
Kanugitut Inuit Inuuviviniit ovalo Inuuhitjutait

Iqalungmiutaq Bobby Ma ilauyuq Nunavut Upluani ulapqiuni, July 9, 2008.

Piksa tuniyat Inuligiytuqatkut – Nunavut Aviktuqhimaniani Aapisiat

TITIGAQ AULAQTITJUT

Nuvampa 18, 2008

Nakataq 32 *Nunavut Nunatarutata Angirutaani* tiliurutaungmat timinngurnianik Nunavunmi Inulirinirmut Katimayiinnik. Nakataq 32.3.4-kut Katimayit "Parnaiyaiyariaqarmata tunihilutik ukiumut unipkaliugamik qanurinnianut Inuit ilitquhiat inuuhiallu Nunavut Nunatarviup Iluani Hivulliuqtiannut Aviktuqhimayup Kavamanni hakyaiqtauyukhamik Maligaliurvingmi, uvvalu Ministamut Nunaqaqqaqtuliriyitkunut hakyaiqtauyukhamik Maligaliurvikyuami".

Ilautiyariaqqaqtuq piliriakhaptingnut ataani *Nunavut Nunatarutata Angirutaani*, Katimayit, Nunavut Tunngaviup Timingatigut, aghuruuqtuq pivaallirahuakhugit inuuhit Inuit Nunavunmi, kihimilluq Inuit inuuhiat ilitquhiallu.

Malikhugu Nakataq 32.3.4 malikhugu aghuruutaat Inuit inuuhirmingnut ilitquhimgnullu turangayunik, quviahuktugut tunihittagapta uminga *Ukiumut Unipkaliugamik Qanurinnianut Inuit Ilitquhiat Inuuhiallu*, atiqhimayumik, *Nunavut Aanniaqtailinirmik Aulaniat*. Una unipkaliugaq manngit ukiunganut 2007-08.

Uvaptingnit,

Katimayit
Nunavut Tunngaviup Timinga
Nunavut Inulirinirmut Katimayit

Paul Kaludjak	Angiyuqqaq, Nunavut Tunngaviup Timinga
James Eetoolook	Hivulliq Angiyuqqap Tuglia, Nunavut Tunngaviup Timinga
Raymond Ningeocheak	Angiyuqqap Tuglikkaninga Maniliqiya, Nunavut Tunngaviup Timinga
Thomasie Alikatuktuk	Angiyuqqaq, Qikiqtani Inuit Timinga
George Eckalook	Angiyuqqap Tuglia, Qikiqtani Inuit Timinga
Charlie Evalik	Angiyuqqaq, Kitikmeot Inuit Timinga
Raymond Kayasark	Angiyuqqap Tuglia, Kitikmeot Inuit Timinga
Jose Kusugak	Angiyuqqaq, Kivalliq Inuit Timinga
Johnny Ningeongan	Kivalliq Inuit Timinga
Bill Lyall	Vutilimaittuq ilauyuq, Nunavut Trust

07
08

Ukiuk Tamaat Tuhaktakhait
Kanugitut Inuit Inuuiviniit ovalo Inuuhitjutait

Kimirut, Nunavut

Piksaliugaa Franco Buscemi

NAITUMIK UKAUTAIT

Ilangani 32 *Nunavumi Nunataagutit Angigutaanut* (NLCA) pihimayukhat Nunavumi Inuligiyit Katimayit* tunilutik *Ukiuk Tamaat Kanugitut Inuit Inuuviviniit ovalo Inuuhitjutait*. 2007/08mi tuhaktakhait ihivgiukhimayut kanugitjutait Inuit Aniaktailigiyit munagiyit Nunavumi. Tuhaktakhait ukakhimayut pingahunik kaligiiktunik ukautainik: Kanugitjutait Inuit Aniaktailigiyit, Kinauyakhait ovalo Munagitjutait Aniaktailigiyit Munagiyit ovalo kanuk aniaktailigiyit munagiyit munagiyauvaktut ovalo tuniyauvaktut.

Inuit atuliqtut tahapkunani aaniaqtailiniqmut munaqhiniqmut hivulutiyaqhat tahapkuatlu amihuniqhat pityutai aaniaqtailiniqmut munaqhiniqmut pitquhiit atuqtauniilu ihuaqhiyauhmayut Inuit-naungittunit. Inuit piyumayut nakuhivaliqniinik atuqtauvaktutuqat havautikhaqniqnut havagutit Nunavutmi. Pipkaqtaungittut Inuit, atuqtaungittut Inuit uqauhiat, havakingitai Inuit amihutiginiinut namakhihmaniinik, naamaktumiklu nalangitai Inuit ihuaqhaiyit ihuaqhainiqmutluniit pitquhiit. Nakungittumik ihuaqhaqhimaittut angiyumiklu maniqattiangittut aaniaqtailiniqmut munaqhiniqmut kivgaqtugutit havagutitlu pihimayut Qaplunaanit Kanatami atuqti-tauplutiklu amihuniqhanit Qaplunaatut tatyaa naamaguiqmata.

Aniakviit atugutainut, Inuit havakatigiikhimayut ovalo ilaukatauplutik Kavamatkut Nunavumi ovalo Kavamatkut Kanatami atugutait nakuuhinahuahugit, nakuuhilugit ovalo takukhaulutik Inuit inuuviviniit ovalo inuuhitjutikhait. Hamna ukaktuk angiklugit, ilaukatigilugit ovalo ikpigilugit inuuviviniit Inuit atuktainik munagitjutikhait ovalo munagiyakhait ovalo amigainahualugit havaktukhat Inuit tamamik aniaktailigiyit atugutikhainik.

Inuit Nunavumi kinguliyut Kanatamit amigaitunik aniaktailigiyit iniktigutainik. Atuinaktait nutkaktigutikhait aniaktailigiyit, ilangit ilihagutikhait pihimayakhait, ikuligiyit ovalo kinauyaliuktait havakviani, tunilutik iluani hapkoa ayokhagutait. Mamiana GNkut ublumi pikan-gitut havagutikhainik ovalo pitkutikhainik havagiagani mikhaanut nakuuhinahuagutikhait aniaktailigiyit iniktigutikhainik ovalo akhu-ugutait havagiagani havagutikhait mikhaanut aniaktailigiyit munagiyit tunikhaitjutikhait.

Ayonagalualutik pilaaktut. Kanatami ovalo Nunavumi Kavamatkut havakatigiiktut Inuinik. Amigaitut ikayugutikhait GNkut aniaktailigiyit atugutikhait, ilaa mikhaanut nunaini naamagutikhait, havaliiktait kavamatkuungitut havakviit ovalo Inuit havakviit ikayuktut Inuinik inuuyaangani aniaktailigiyumik ovalo inutiagiagani.

* Nunavut Tunngavik Nanminilgit, tamna Inuit timingat havaqaqtuq atuqpiqatitniinik atuqpalianii tapkuat *Nunavutagutit Angigutit*, atuqtitai Nunavut Inuliginiqmut Pivaliati-yit Katimayit havagiyai.

Tikitut 9nik ukiunik nani Nunavut hanahimayuk iniktigutikhainik NLCAmi Ilangani 4. Nunavut inminiigutikangituk pitkutikhainik ovalo mikinikhaat hanatiligiyiinik nunait Kanatami, Nunavut pikangituk kinauyakhainik pilaaktakhait aalanit Kanatamit nuutitivaktut. Kihimi, Nunavut pikaktut aatjikutainik angililiktut aniaktailigiyit munagiyit akiinik tamamik aalat pravinsiit ovalo nunait ovalo angiyut ilakhait akiit nutaanguyut Nunavumi.

Amigaitut nigiyagani Kanatamiut pivaktait aniaktailigiyit munagiyit nunaini inminik ilakatigiyit taaktikaktut ovalo aniavikaktut. Amigaitut Inuit inminik taaktikangituk ovalo atauhik aniavik Nunavumi. Tunikhaitjutait aniaktailigiyit Nunavumi atugutikhait Nunavumiingituk kihimi Ontariomi, Albertami, Manitobami ovalo Nunatiami. Hamna ihumalutit: ilaa inuuguvit Peterborough, Ontariomi, kihimi takuyumaguvit taaktimik ovaluniit ikayugutikhainik aniaviit tunilaaktakhainik, tingmivaktut Mexicomut.

Hapkoa pikaktait Inuit aniaktailigiyit atugutikhainik pikagamik. Ihuakhagiagani hapkoa ayokhagutait, tamamik ilaukatauyut Nunavumi havakatigiiktukhat ovalo ayongilutik nutaamik tunikhaitjutikhait aniaktailigiyit pihimayuit ovalo ikayugutikhait. Tamamik havakviit tunihimayut piyumayainik aniaktailigiyit Inuit ilauyukhat ovalo ikpigiyaulutik inuuhit.

Iqalungmiutaq Bobby Ma ilauyut Nunavut Upluani ulapquni, July 9, 2008.

Piksaliugaa Franco Buscemi

07

08

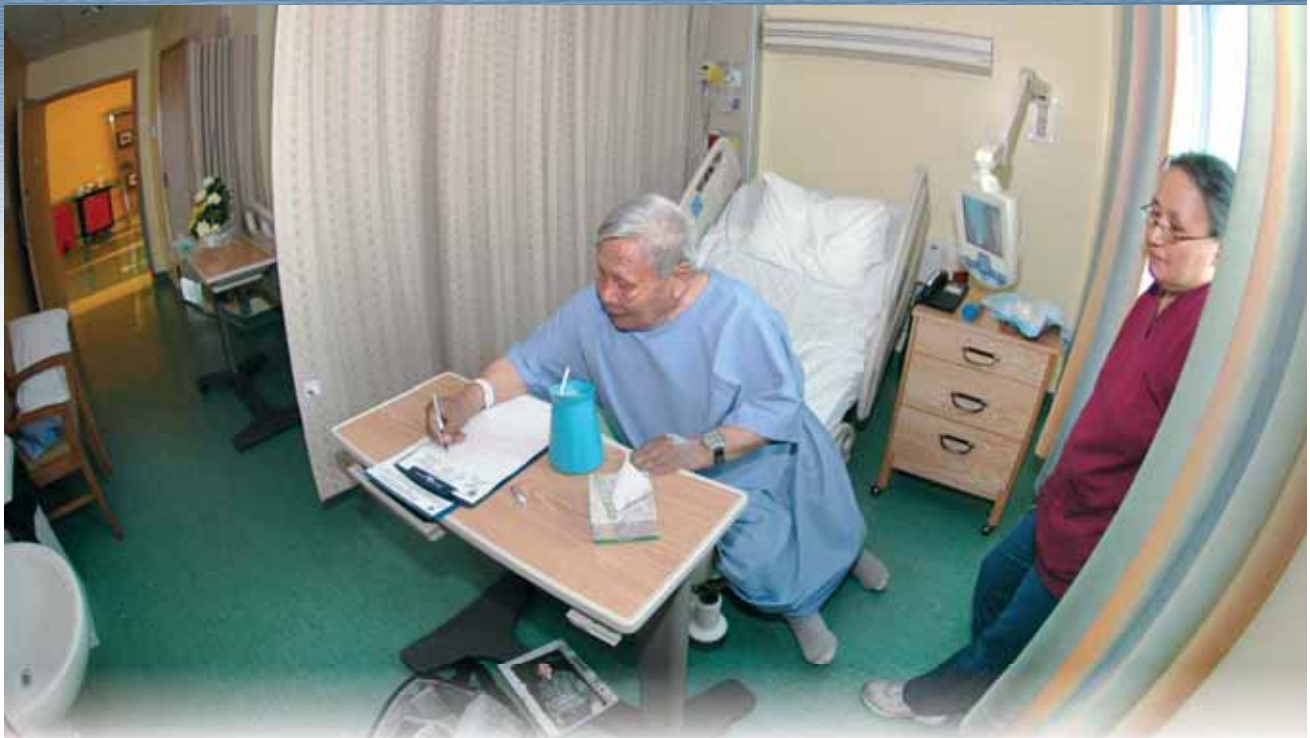
Ukiuk Tamaat Tuhaktakhait

Kanugitit Inuit Inuuviniit ovalo Inuuhitjutait

Hamna tuhaktakhat inikhimayut hitamanik pitkutikhainik:

- 1) Ikayuklugit Hivuliit Aniaktailigiyit Munagitjutikhait (PHC) atugutait. Kavamatkut (Kanatami ovalo Nunavumi) ovalo Inuit kiniktukhat unghiktumut munagitjutikhait aniaktailigiyit akiit akhut pinahualugit Hivuliit Aniaktailigiyit Munagitjutikhait ilaa kungialugit hingaihimayut aknait ovalo nutagait, hakugikhi-nahualugit aniaktailigiyit kungiagutikhait Inuit aniagutikhainik, hanalutik nunaini munagiyukhanik, nuutilugit aniaktailigiyit havagutait ovalo hivuliutikhait havagutikhainik nunaini ovalo havakatigiilugit ovalo ilaukatigiilugit ublumi havatiangitit pili-himayuit ovalo pikuyakhait. Hamna ilauyut ihuakhafaalugit ovalo aniaktigutikhait atugutainik kungiagiagani utiktigutainik aniakvimit ovalo taaktiit ikayugutikhait nigiganit Nunavumut.
- 2) Nunavumi ovalo Kanatami Kavamatkut tuhaktituyukhat ovalo ilaukatigilugit Inuit hanauyautikhainik ovalo tunikhaitjutikhainik aniaktailigiyit munagiyiit. Hamna kitkaniituk pihimayakhainik Ilangani 32, NLCami. Inuit ilaukataukafungitit. Inuit ilaukatautjutikhait hanahimayainik ovalo atugutikhainik tunikkaitjutikhait aniaktailigiyit munagiyiit akigaktukmiituk; atukafungituk kanugitjutainik Hivuliit Aniaktailigiyit Munagiyiit atugutikhainik.
- 3) Ikpigilugit ovalo kitkaniituk kinauyakhainik Inuit ovalo nunaini havakviit atuktainik. Havakatigigaagat kitkanit Inuit, Kavamatkut ovalo Kavamatkuungitit havakviit ilauyukhat. Nunainit havakviit, tutkuktuikatauyut nunaini naamagutikhait, ilaa Inuit havakviit ovalo aalat kinauyaliungitit nunaini havakviit, tuniya-yukhat nakuuyumik ovalo atuinaktakhainik kinauyakhait (ukiuk tamaat).
- 4) Tutkuktuilutik havaktukhanik. Inuit piyumayut aniaktailigiyiit munagiyiit atugutainik ikpigiyainik havaktiit ovalo ayoikhailugit Inuit iniktigiagani NLCami Ilangani 23. Kavamatkut munagiyakhait hapkoa ayokhagutait kinikhialutik ovalo pihimalugit havaktiit, ilaa munakhiit, tunilugit nakuuyumik kinauyaliuk-takhainik havakviinit ovalo ayoikhailugit ovalo nakuuhilugit havakviit. Kavamatkut havaktikaktukhat kulinik nunaini aniaktailigiyit havaktikhainik.

Iqalungmiutaq Inutquaq Celestino Erkidjuk (haumingmi) Aanniarvingmilu havakti Mary Munick.

Piksaliugaa Franco Buscemi

HIVULIIT UKAUTAIT

Aniaktailigiit angiyuk ukautikhait ovalo hamna tuhaktakhait pinahu-aktut ihiviulugit tamamik Inuit aniaktailigiit ovaluniit tamamik ilangit Nunavumi aniaktailigiit atugutikhait. Kihimi, tuhaktakhat kungiaktut ublumi kanugituk Inuit aniaktailigiit, kanuk anialigiit atugutikhait havakpaktut ovalo kanuk kinauyaktut ovalo maligutait munagiiniik. Hamani tuhaktakhainik, ilaa ihumagiit akiit aniaktailigiit munagitjutait munakhiit, Inuit anialigiit, nunait naa-magutikhait ovalo ikpinagutait havaktigiigaagat ovalo ilaukatigiigaagat Inuit ovalo Inuit Kauyimayatakangit ukaniaktut.

Nunavumi Naniitjutait

Inugiagutait Nunavumi 29,325.¹ 85%mik inugiagutait Inuit inuuyut 25ni nunaini kitkaniit inugiagutait 1,179mik nunamiitut tamaat pingahunik ublukhiutinik. Tapkuat inugiakniinut hiamakhimani Nunavut tamnauyuq 0.1 inuit atuni kikagiktumi kilaamitami, hutqiyaunia inugiakniinut hiamakhimani tamaitnut Kanata tamna 3.5. 64%kuyut Inuit inugiagutait ukayuktut Inuit ukautainik iklumini.

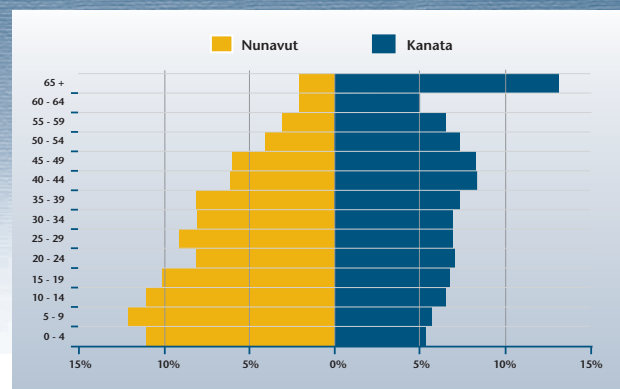
Inugiagutait Nunavumi inuulgamiyut ovalo angililiktut kitkanik ukiukaktut 20nik, aatjikutait 40nik tamaat Kanatami inugiagutait. Ublumi inugiagutait malguiktukhimayuk 1981mit inugiagutainit (inugiagutait: 15,600). Naunaiyautaa 1 ukakhimayuk inuulgamiiguut aviktugutait Nunavumi aatjikutaatut Kanatami kitkaniit.

Aalangayuk Kanatamit, pikataliktut mikhigitutainik inugiagutait mikiyumi, avaliitumi ovalo nunaini nunait, pikataliktut inugiagutainik avataani 20ni ukiumi ukakatut aviktukhimayut, kitkaniitut ovalo mikiyut nunait Nunavumi angililiktut.

Nunauyait Aniaktailigiit Munagiit

Ungahigutait kitkanit nunait ovalo atuktait anaviit Nunavumi aniaktailigiit atugutait munagiit anginikhaanguyuk Kanatami, ilaa Nunakyuami. Pikangituk pravinsit ovaluniit nunait atuktut amigaitunik aalat pravinsit anaviit amigaitunik pravinsinik Nunavumi atuktait. Hamna hanauyakhimaituk. Nunavumi pihimayait nunauyami anginikhaat kananaganit – nigiganut aniaktailigiit atugutainik Kanatami; mamiana, kinauyakhait munagiyaangani hamna ovalo aalat ihumagiit atulagutainik Nunavut naamangituk kinauyakhait. Taimaimat, ihuinaakhimaitut GNkut hanatjutainik ayokhagutait pihimayainik. Ilaa, aniaktailigiit munagitjutait aniagutainik tuniyauvakut hilataanit Nunavumi ovaluniit atuktut taaktinik hilataanit tingmikataktut Nunavumut, atiktauyukhaangituk Nunavumi aniaktailigiit munagiit. Aalakangituk Nunavumit kavamatkut havaktait,

Naunaiyautaa 1 Aviktugutait Nunavumi ovalo Kanatami Inuukatiit

Source: Nunavut Bureau of Statistics, 2005. Statistics Canada, 2006.

Panniqtuumiuttak Matthew Etoangat (haumingi) Brian Veevee-lu.

Piksaliugaa Billy Etoangat

07

08

Ukiuk Tamaat Tuhaktakhait

Kanugitit Inuit Inuuviniiit ovalo Inuuhitjutait

Aniaktut tuhaktitjutait ilangit Nunavumi Aviktukhimayut Nigiaganut Kanatami

Nunavut Tunngaviup Timinga

ilihatituyit ovaluniit ikluigiyyit, pipkaivaktuk akiligutainik ikayugutikhait hilataanit Nunavumit.

Nunavumi aniaktailigiyyit munagiyiit atugutikhait pihimayut akituyumik atugutainik unghiktumut autlaakataktut aniaktut ovalo taaktiit autlaakatagutait angiyumik kavamatkut ilaukataulimata mikhaanaut Inuit aniaktailigiyyiik 60mik ukiumi. TBmik aniagutait 1950mi, hanahimayut atugutainik Inuit aniagutainik autlaagutait aniaviinut Quebecmi, Ontariomi, Manitobami ovalo Albertami, atuktait atunalikhugit ublumimut. Nunavut hivuliit aniaktailigiyyit munagiyiit

havaktiit ovalo munagiyauyut kivataanit uataanut ovalo nunainiingit, kihimi pihimayut kitkanit kanaganait nigaganut: kitkanit Qikiqtaaluk ovalo Ottawamut (hivulimi Montreal), Kivalliq ovalo Winnipegmut ovalo Kitikmeot ovalo Yellowknifemut ovalo Edmon-tonmut. Akiit angiyukpiat: kitkanit \$100 millionmit Kanatami Tutkuktuitjutait Aniaktailigiyyiit Ikeyugutikhait (NIHB) ikayugutait Inuit aniaktailigiyyit munagiyiit Nunavumi kitkanit 1996mit 2006mut atuktut autlaagutikhait akiit. Hamna aniaktailigiyyit munagiyiit akianut ilaungituk kihimi ikayukhugit tingmialigiyyit.

Aniaktailigiyit Mungiyiit Inuit Inuuhitjutainik

Inuit pikaktut aniaktailigiyiit ovalo munagitjutikhainik inuuviviniit amigaitunik aalatkiit aniaktailigiyit ayokhagutainik, ovalo pikaktut nalungitainik pihimayaangani aniaktailigiyiit ovalo naamagutikhainik Inuit nunakatiit. Aniaktailigiyit nalungitait Inutukait amigaitut,² "Inuit aniaktailigiyit nalungitait ukaktut munagitjutikhainik, ihumaaluktut....ukpatait pivaktut tamaat ilanganut inuligiyiit ilainut....Ilaa, aniaktailigiyit pivaktut mikitkiyainik, uataanikmiut inuuhitjutainik...Ilaa tamamik Inuit ilaukautamata angitkiyainik ukpatainik, umayut ovalo inuligiyit ilanganut."³

Pikamata hamna inuuviviniit Inuit aniaktailigiyit munagiyiit, Inuit piyumayut ilaukatigilugit inuuviviniit atugutikhait ovalo nalungitait Inutukait iluani ilangit aniaktailigiyit munagiyiit, ilaa tahapkoa iniminik pitkutait, ilangit nutagaliugutait ovalo kagitaunik aniagutait.⁴ Inuit aniagutait munagitjutikhainik pihimayut tamaat atugutainik aniaktailigiyit ovalo ihumaalugiyait kitkaniitjutikhait kitkanit naamanigut ovalo nakuuyut atugutait aniaktailigiyiit (aniagutit akianut naamagutikhait). "Inuit piyumayut ihivgiugutainik....kanugitut naamagutikhait ovalo naamagutikhait naunaiyautikhait."⁵ Taimaimat, akhuunaktut Nunavumi Aniaktailigiyit Munagiyiit atugutikhait ovalo aniaktailigiyit iniktigutikhait Inuit ukautigilaaktainik Inuit kungiagutainut hanatiligiyaaangani nakuutiaktumik ovalo atutiagutikhainik hivulilulutik.

Nunavumi Nunataagutit Angigutaanut

Nunavut nutaanguyuk tamaat Kanatami pravinsiit ovalo nunait. Hanahimayut iniktinahuakhugit piyakhait ataani NLCA⁶ ovalo 85%mik inugiagutait ilaukatauyut NLCAMI.

NLCAMI aivakhimayut avataani 20ni ukiuni nuutitigiagani Inuit inimiugutikhait ovalo piyumayait ovalo utiktilugit ihunaagutait Inuit inuukatigiit ovalo pikatinaliktait kaihimayut Europemit aniagutait, minihitait ovalo niuviktiit ovalo nakuungitut ovalo ayonaktut Kanatami Kavamatkut pikuyakhait, ilauyut nuutitigutait, ilihagiagutikhait ovalo nuutitigutait nunainut. Inuit angikhimayut Inuit kavamatkukhait nunaini Nunavumi, Inuit inuukatigiit ukpigiyait ovalo inuuviviniit kitkaniiniktut tamamik. Ilangani 32 atauhik ilauyuk NLCAMI pinahuaktait iniktigiagani hamna.

Ilangani 32 pitkuhimayut Kavamatkut Kanatami ovalo Kavamatkut Nunavumi tuniyakhainik. "Inuit pilaaktakhainik ilaukautjutikhait hanatiligiyiit inuligiyit ovalo inuuviviniit pikuyakhait ovalo hanatikhait inuligiyit ovalo inuuviviniit pilihimayuit ovalo ikayugutikhait,

ilauyut tunitjutikhait Nunavumi iluani angigutaanut; ovalo pinahuaktut takulugit Inuit tikitumayait ovalo piyumayait nani (kavamatkut) ilihimayait inuligiyit ovalo inuuviviniit pikuyakhait, pilihimayuit ovalo ikayugutikhait Nunavumi iluani angigutaanut."⁷ Pikangituk kavamatkunik Kanatami maliklutik akigaktuiyini ukakatigilugit* amigaitkiyait Nunakakaakhimayut huliyaainik.

Aipaa kitkaniituk ilangani NLCAMI Ilangani 23 pitkuhimayut ilaukatauyukhanik Inuit naunaiyautainik havagutikhainik kavamatkuni tamaat ovalo tamamik havagutikhainik ilaukataulutik. Inuit nalungitut atanguyutait kavamatkut ilauyut havaktiit haniani maligaliuktut. Kihimi, amigaitut aniaktailigiyit ovalo inuligiyit ikayugutikhait Inuinaungitut, GNkut Munagiyit Aniaktailigiyit ovalo Inuligiyit Ikayugutikhait piyukhauyut hapkoa inikhait havaktikatukhat ilaukatauyunik Inuit.⁸

Inuit havaktitlugit mikhaanut aniaktailigiyit munagiyiit atugutikhait takukhauyumik Inuit inukatigiit, atugutikhait ilangit NLCAMI, Inuit Kavamatkut hanatjutikhait ovalo hakugigutikhait ovalo pilaaktakhait Inuit nunait ovalo Inuit havakviit nalungitakhait ovalo atuklugit. Pilaaktakhait Nunavumi aniaktailigiyit munagiyiit atugutikhait munagiyauniaktut nalungitainik Inuit atanguyuyut ovalo munaiyukhat ovalo pikataulutik tamamik ilaukatauyut nuutitigiagani Inuit kauymayatukangit nigiyaganit aniaktailigiyit munagiyiit atugutikhainut.

Miriam Aglukkaq (haumingmi) Winnie Owingayuklu ilauyuk Inuutaqait katimanianni Iqalungni.

Piksaliugaa Maggie Qappik

* Ilaukautjutait amigaitkiyait ilaukatainik ukakatigiyainit. Takulugit tuhaktitiyainik Nunavumi Iniktigiyit Katraktiligiyit Havakatiit Doug Wallace, Atanguyak Akigaktuiyit ovalo Maligaliuktut Akigaktuitjutainik, Munagiyit Akigaktuiyit, Kavamatkut Nunavumi, Iqaluit. (Februarymi., 2002).

KANUGITUT INUIT ANIAKTAILIGIYIT

Kinguani 50ni ukiuni, inuuhitjutait Inuit pihimayut kilamik aalangugutainik inuukatigiit Kanatami. 2001 mi, Ihivgiuktit Kanatami titigakhimayut, "Nuutitigutait hapkoa nutaat inuuhitjutikhait pikatangitut tamamik nakuuyumik. Naunaiyautait takuhimayut amigaitut havangitut, kinauyaliuluangitut, aniagutikatut ovalo amigaitut inuligiyyit ayokhagutait," ilangini Inuit mikhaanut ilanginik nigiangani Kanatami.⁹ Iniktigutait Ihivgiuktut Inuuhitjutait Kanugitit Ukiuktaktumi (SLiCA) ihivgiugutainik tunihimayut aipaangani ukiumi. SLiCA ihivgiugutait nalvaakhimayut, "ilakatigiit, inuligiyyit ikayugutikhait ovalo inuuviniit havagutainik," ikpinagiyayut ilangani Inuit ovalo nakuutjutikhainik ilaungitut kinauyaliugutainik havakviit, kihimi pilaaktakhainik nunainit nikikhainik ovalo ilaukataulutik ovalo munagilugit nunaini palitiks havagutainik.¹⁰ SLiCA tuhaktifaakhimayut, "kinguani uktugutainik Kanatami Kavamatkut ilaukatigiilugit numakakaakhimayut ovalo pitkulugit puiguklugit inuuviniit pitkutainik, kihimi kinauyaliuliklutik havagutikhainik, 9nit 10mut Inuit ihumayut inuuviniit havagutikhainik ikpinagiyait kinauyaangani."¹¹ Atauhik malgunit Inuit iniminik ukakhimayait aniaktailigiyyit, Nakuutiaktut."¹²

Inuut, nakuuyut aniaktailigiyyit pikangitumik aniagutikhait. Inuit nutkagutikhait nakuuyumik aniaktailigiyyit amigaitunik ilaukatauyut ovalo ilauyut ayonaktumik kanugitit ilaukatigiit kitkanit atugutainik kauyimayutangkut, kinauyaliuktait, iklukhait, ilihagutikhait, hilait ovalo Inuit tugaakhimayut ilangit pihimaitut nakuuyumik, ilangit inminiigutikhait, inuuviniit ovalo amigaitut inuuhitjutikhait. Nutkagutikhait aniaktailigiyyit aalatkiiktut kitkanit Inuit inugiagatigiit ovalo aalat Kanatamiut, nutkagutikhait aniaktailigiyyit ukakhimayut hamani nakuuyut ihivgiugiagani ublumi pihimayait mikhaanut Kanatami.

1) Ikluligiyyit ovalo Nunaini Havakatigiigutikhait

Ihivgiuktit Kanatami ukakhimayut, "Inuit inuuyut ilanginik inugiaktumik inuuplutik Kanatami."¹³ Haniani hitamat kulinit Inuit Nunavumi inuuyut inugiaktumik ikluni – angitjutait 13mik amigaitkiyyait aalanit Kanatamiunit. Inuit ikluit hitamanik amigaitkiyyait ikluit ihuakhakhimayukhat. Nakuuntitut inugiaktut ikluit pipkaivaktut amigaitkiyyainik aniktivaktut¹⁴ ovalo anikhatialaigutainik aniagutikalipaktut Inuit nunait. TBmik naunaiyautait Inuit Nunavumi 70nik amigaitkiyyait Kanatami kitkanit.¹⁵ Nutaat ihivgiukhimayut takupkaiyut, "Inuit nutagait pikaktut anginikhaamik tuhaktakhainik aniakvimut pilipaktut ilaa, anikhatialaigutait aniagutainik nunakyuami." Hamna naunaiyautait ilauyut inugiaktumik, nakuutiangitumik ovalo anikhaalaitumik ikluit.¹⁶

2) Ilihaktuiyyit ovalo Hanatiligiyyit Ilangit

Nakuuyumik kinauyaliugaagat havaktitluni, hanatiligiyyit naamagutikhait ovalo anianaitut havakviit ilauyut nakuuyumik aniaktailigiyyit. Taimaittumik naunaittuq inungnut ukiuliknut 20-54 Nunavutmi, tamna 2006-mi kititaunii tuhagakhaliat tapkuat Inuit havangittut amigaitnii tamna 20.8 pusauyuq tapkuatlu Nunaqaqangittut havaktut amigaitnii talvani 3.9 pusauyut.¹⁷

Kinauyaliugaagat ikpinaktuk nutkaktigutikhainik aniaktailigiyyit; aniaktailigiyyit ihivgiugutait ubluminut ukakhimayut anginikhaat aalatkiit Inuit keeliniit kitkanit kinauyagiaktut ovalo kinauyakangitut ilangit nunaini Kanatami. Anginikhaat kinauyaliugutait aalangayut kitkanit malguuk aalatkiit ilaukatigiit pravinsini ovalo nunaini keeliniit kitkanit Inuit ovalo Inuinaungitut Nunavumi, nani 2001 mi ihivgiukhimayut Kanatami takupkaihimayut kitkaniit Inuit kinauyaliuktait \$13,090 ovalo kitkaniit Inuinaungitut kinauyaliuktait \$50,128—keeliniit \$37,038.¹⁹

Ilihagutikhait nakuuniaktut, nakuutialutik ovalo ihuaklutik ilihaktunut ovalo angayukaangit. Tuniyukhat ilihaktunut tunngavikhainik ilihagutikhait ovalo ayoikhaiyakhait havagiagani inuukatigiimimi,

Iqalungmiutaq Inutquaq Celestino Erkidjuk.

Piksaliugaa Franco Buscemi

ilaukatauyaangani nunaini ovalo amigailugit pilaaktakhait havagiagani. 25%mik ilihaktut iniktigutainik, Nunavumi ilihakviit ilihaktuitjutikhait atugutikhait angiyumik iniktitaingit Kanatami.²⁰ Kitkaniituk Nunakakaakhimayut ilihaktut inigtigutait Kanatami 54%mik ovalo Thomas Berger, ukakhimayuk talvatuak 25%mik Inuit nutagait iniktivaktut ilihagutainik ovalo tamamik hapkoa iniktivaktut ilihakvianit ilihagiifaakpaktut iliniagiakpaalivimut.²¹ 2006mi, 30% Inuit Nunavumi (ukiuliit 25mit 64ut) inikhimayut ilanganik iliniagiakpaalivik ayoikhaitjutait. Ilangit 10%kuyut inikpaktut ayoikhaiyaiainik pilihimayuit, 18%kuyut iliniagiakpaalivimik ilihakhimayut, kinguliit 3%mik inikhimayut universitimi.

Malikhugit Berger, "Ihumagiyannik pingitait ilihakviit atugutikhait ilaa, ilihagutikhait atugutikhait hanahimaimata Inuit ukayuktunik Inuktut. Malguunik ukautikaktut atugutikhait talvatuak, atauhik hanahimayut inuulgaminik, ukatialaitut Kablunaatitut (kablunaatitut ilihagutait ilihakhimainamik) ovaluniit Inuktut (ilaa ilihagamik inihimaitumik ukautainik hivuliit ukautainik nuutititagit kablunaatitut). Nakuuhiliktuk ilangit Inuit iniktivaktainik ilihakvimi ublumi

ukiuni. Pikaktut kihimi, anginikhaanguliktumik naunaiyautainik pikangitut. Ilaa, ihumaaluktut kinguvaniaktut, ayokhagutikhait Inuktut ukautinik ikiliniaktut ovalo tamailaaktut Nunavumi tamaktitaituk."²²

3) Nikinik Tutkuktuitjutikhait

Inuuviniit Inuit kikikhait ilangit; tuktut, natiit, kilalugait, ikaliviit, niklinait ovalo akilgiit ilaukatauyut nigitjutainik ovalo, akituutjutait akiit umayukhiugutikhainik hanalgutikhait ovalo aalanguiktuk Ukiuktaktumi hanatiligiit inuuviniit nikikhait pikataluagunaiktut kingulimit. Akituyut niuvikvimit nikikhait ovalo pilaaktakhainik, angiyumik ayokhagutayuk Ukiuktaktumi, avataani 49%kuyut Nunavumi iklukatigiit tuhaktihimayut ilaani ovaluniit nikikalunagitut aipaangani ukiumi. Hamna aatjikutayuk Kanatamit kitkaniituk 7%mik.²³ Ihivgiuktut Kanatami takupkaiyut Nunavumi nikinik tutkuktuitjutikhait anginikhaanguyuk Kanatami, naunaiyutait hitamikhutik Kanatamit tamaat (Naunaiyutaa 2).²⁴

Inuinnaq aanniaqtuq ihivriuqtauyuq qatangutait utaqtitillugit.

Piksa atuqtauyuq Aanniaqnanngittuliriyitkunil Kanatami piksautainnit/Taiguarviat Tutqumaviallu Kanata

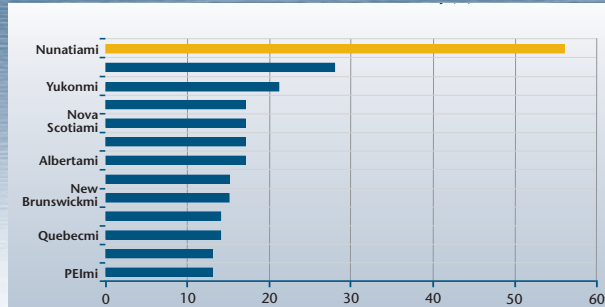
07

08

Ukiuk Tamaat Tuhaktakhait

Kanugitit Inuit Inuuviniit ovalo Inuuhitjutait

Naunaiyautaa 2 Ilangit inuukatiigiit ukiukaktut 12nik ovalo avataanut tuhaktitihimayut Nikikhainik ayokhakpaktut

Pihimayut: Ihivgiuktit Kanatami, 2005mi, Nikinik Tutkuktutitjutikhait Aniaktailigiit Tuhaktakhait Ilangani 16 #3.

Amigailiktut Inuit nigiliktut nikikhainik nigianit nigivaktainik, ikpinagutait nigiyait munagiyut anginikhaamik aniagutitit aukhigiamit ovalo puvalaliktut nigiamit, ilauliktut Nunavumi. Takutjutait ukhuit ilayut niuvikataktainik nikhainit, malguiktuktut anginikhaangit Inuit mikhaanut Nigiami Kanatamiut.²⁵

Ikpinkaktut ikayugutikhait Inuit nigagaagata nakuuyumik niuvikvimit niuvikpaktut nikikhait Nikiit Akyagutikhait Pilihimayuit, kinauyakhakpaktut Kanatami Inuligiit. Ilangit 60%mik tamaat nikiit Akyagutikhait Pilihimayuit atukpaktut Nunavumi nikanik niuvikvii utiktiyaangani akyagutikhait akiit tingmiyaangani nikhait Nunavumut. Ilaa, ubluini akiit nikhait pilaaktut ilakatigiit hitamanik Ikaluktu-tiamut \$317mik. Pikangitpat nikiit akyagutikhait ikayugutikhainik, aatjikutaa nigiyakhait akikaniaktut \$765.86mik. Pikangitpat nikiit akyagutikhait ikayugutikhainik mikhiyaangani akiit nikhait, havangit-tut Inuit akiliktiniaktut, "tamaat avataanut 100%mik," tamaat ikayugutikhait akilipaktait nikikhainit inminik, "kinauyakaguilutik akiligutikhainik aalanik piyakhainik ovalo kimaklugit Inuit kaaktut talvanitlu."²⁶

Pilaaktakhait, Niuvilaaktait ovalo Nigiyakhait Nunainit Nikikhait

Nunainit nikikhait ilayut nakuuyumik inuuviniit ovalo aniaktailigiit ilautjutainik Inuit inuuhianut: inuuviniit Inuit nigivaktait tunivaktut, Ikpinaktunik nigiyakhainik munagilaaktut anikhaagutikhait aniagutainik ovalo umatait aniagutainik ovalo mikhitlaaktait aniagutainik aukhigiyutainit.²⁷ Nunainit nikikhait, "akhut angiyut Inuit inminik, ikluinik ovalo nunainit, pihimayut nigitiagutikhainik, ukpatait, ukpigiyait ovalo hanatiligiitit ikpinagutainik."²⁸ Nunainit nikikhait nigivaktait takupkaiyut aalatiit nigivaktainik; ihivgiukhmayut Qikiqtani Inuit²⁹ takupkaiyut Inuit angutait (ukiuliit 13mit 60mut) nigivaktut nunainit Inuit aknainit, kihimi Inuit aknait nigivak-

tut amigaitkiyainik nunainit nikikhainik Inuit angutinit ovalo Inuit aknait avataanit 60nik ukiuliit nigivaktut amigaitkiyainik angutinit ukiuliit aatjikutainik.

4) Inuuhitjutikhait

Ukiuk tamaat tuhaktakhait aatjikutitiliukhmayut aniaktailigiit nau-naiyautait alianait Nunavumi. Atauhik kitkaniituk nauaiyautaa aniaktailigiit inuuhitjutikhainik tunivaktut kanugitaangani inuukatiigiit tamaat aniaktailigiit ovalo nakuutjutikhait aniaktailigiit munagiyiit inuugaalaaktut. Nunavumi, inuuhitjutikhait inuuvianit Nunavumiut 11nik ikitkiyait aalanit Kanatamiunit. Kitkaniituk Kanatamiut inuuhia 79.5mik ukiunik, kitkaniituk Inuit inuuhitjutikhait 64mit 67mut ukiumik. Inuit ikitkiyainik inuuhitjutikhait ilan-ganut Kanatami pingahut nunakakaakhimayut ilaukatauyunut.³⁰ 2001mi, inuuhitjutikhait Nunavumi aatjikutaayuk Kanatami ukiun-gani 1946.³¹

5) Nutakat Inuuhitjutikhait ovalo Inuuhimayut ukumaitjutait

Nunavut anginikhaanguyut hingaihimayunik nauaiyautait Kanatami – malguiktukhutik Kanatami kitkaniitit ovalo 2000mi, Nunavut tuhaktitihimayuk inuulgamiit hingaihimayut nauaiyautait 161.3kuyut/1,000mit inuuhimayunit, aatjikutaanit Kanatami kitkani-itut 38.2kuyut ovaluniit hitamainut amigaitjutait Kanatami kitkaniit.³²

Nunavut amigaitqianik hingaiyuqainnaqtuq Kanatami.

Piksaliugaa Franco Buscemi

Ungahiktumut naunaiyautait nutakat aniaktailigiyit nutakat inuuhitjutait. 2001mi, Nunavumi nutakat inuuhitjutikhait naunaiyautait 15.6kuyut/1,000mit inuuhimayut aatjikutauyut pinghuanit anginikhaat Kanatami. Kihimi, naunaiyautait nutakat tukutjutait Nunavumi mikhiliktut titigaktaulimata 1991mi. Mikhitigutait ihumayut amigailiktut kilamik ovalo pikataktut munagitjutikhait, munagiyauyut nutagakaliktutlugit ovalo inuutitlugit nutagait ovalo nutagakaktut munagitjutait ovalo amaamait ilihagutikhainik. Kihimi nutakat inuuhimayut kilamik 18%kuytu, pingahualugutainit Kanatami kitkaniitjutait.³³

Inuuhimayut ilauyut kitkanit 75%mit 85%mut tamamik tukuhi-mayut Kanatami. Mikhitikhait hanatiligiyiit naunaiyautait ilauyut anginkhaamik naunaiyautainik nutakat inuuhitjutikhait.

Ilauyut hanatiligiyiit, mikhitigutait inuuhimayut (mikitiyait 2,500 grams kihimi angitkiyait 500 grams) naunaiyautauyut nutaat inuuhimayut aniaktailigiyiit ovalo kitkaniitut nutkaktigutait nutakat inuuhitjutait ovalo tukutigutait. Mikiyut inuuhimayut ukumaitjutait tukulaaktut hivulimi inuuhiani ukiumi. Ayokhaniaktut ilangit aniagutikhainik, ilangit kagitainik ayokhalutik, takutialaitumik ovalo anikhaagutikhait ayokhagutigitlugit ovalo ilihagutikhait ayokhagutigitlugit.

Mikitiyait inuuhimayut ukumaitjutait ilauyut inuligiyit ilanganut, ilangit aktugutait tipaakunik higaagutait. 2001mi, 9%kuyut Nunavumi inuuhimayut mikitiyait ukumaitjutait – 3%mik anginikhaat Kanatamit kitkaniitumit.

Inuit angayukaat, pikangitut inuuviviniit naamaktunik angayukaagutikhait pilihimayuit. Piksaliukhimayut pitkutikhait aalanit nunainit talvatuak atukhimayut tunivaktut ilakatiiginut, nunainit hanahimayut Inuit tugaakhimayait pitkutikhait avataaniit atulaak-tainik havakviit. Nunavumi tugaakhimayut inuuviviniit naamatumik angayukaagutikhait pilihimayuinik.

Tuhaktitakaktut aniaktailigiyit ayokhagutait hingaihimayut aknait nigitiagutikhait ihumaalugutait, higaagutit ovalo angiyaanaktut atugutait, ukpatait atugutait ovalo ayokhagutait ovalo inminik ovalo ilakatiigiit ayokhagutait.³⁴ Nalunaktuk kafiit nutakait ovalo inikniit aniagutikaktut FASDmik Nunavumi naluyait, FASDmik amigailiktut aniaktailigiyiinik ovalo inuligiyit ayokhagutait.³⁵

Anginikhaat ayokhagutait, ilaa takupkaiyut angiyuit Nunavumi nunakatigiit, atauhik ayokhagutigiyaait ihumagiyaait Inuit aknait tamamik hingaitjutainik ukuliit ayokhagutait ovalo ayokhainagutait.³⁶

6) Inminik Aniaktailigiyit Atuinaktait

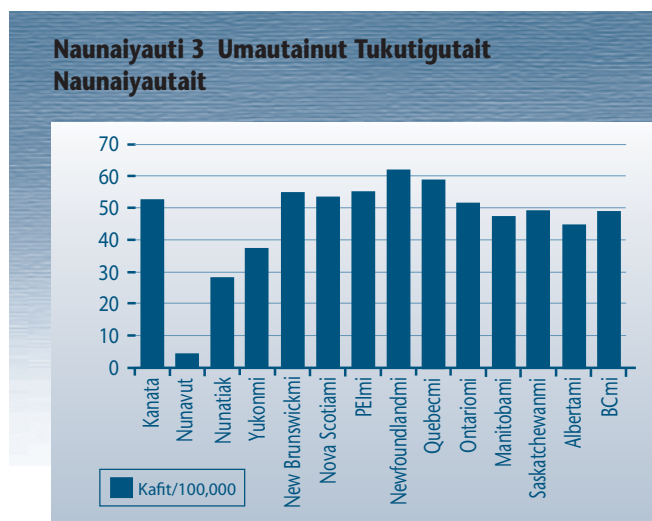
Tuhaktakhait Paliihimanit³⁷ 2001mi ukaktut 30%kuyut Nunavumi hingaihimayut aknait imiyuktut inminik hingaihimatitlugit ovalo 85%kuyut nutagait aniagutikaliktut FASDmik³⁸ovalo 7mit 10mut hingaihimayut Inuit aknait higaakpaktut ubluk tamaat.³⁹

2024mi tuhaktakhait inuulgamiit aknait hingaihimayut, Pauktuutit Inuit Aknait Katutjtkatingit titigakhimayut avataanik 45%mik kiuhi-mayut angiyaanaktumik atugutikhainik hivuliyut hunmat inuulgamiit Inuit aknait hingailipaktut.⁴⁰ Naunaiyautait akhut imiyuktut tuhaktitihimayut hitamiyuk angitjutait ilanganut Kanatami.

7) Aniaktailigiyit Kanugitut

Umatait Tukutigutait ovalo Umatait Nutkagutait

2001mi, Nunavumi naunaiyautait akhuuktut umatainik tukutjutait (umatait tukutigutait) 14%mik mikitiyait naunaiyautainut Kanatami; inuuviviniit Inuit nigitjutait ilauyut nakuuhitjutainik Inuit umatainik aniaktailigiyiit. Kihimi, tukutigutait naunaiyautait hamna aniagutait Kanatami mikhitiliktut, naunaiyautait Nunavumi kihimi amigailiktut.⁴¹ Aatjikutaaat, Nunavumi nutkaktigutait umatait nutkagutainik mikhitiliktut ilanganut Kanatami.

Pihimayut: Nunavumi Tuhaktakhait Aatjikutainut Naunaiyautait (2004) Munagiyit Aniaktailigiyit ovalo Inutligiyit Ikayuktit, Kavamatkut Nunavumi

07

08

Ukiuk Tamaat Tuhaktakhait

Kanugitit Inuit Inuuviniit ovalo Inuuhitjutait

Inuuhitjutait ikayugutikhait ikpinaktut ilanganut inikniit aniaktailigiyit tuhagutikhait kihimi aniaktailigiyit tuhagutikhait ovalo nutkagutikhait pilihimayuit pikaluangitut amigaitunik nunaini. Amigailugit nunaini aniaktailigiyit tuhagutikhait havaktakhait piyukhat naamakhiyaangani aniaktailigiyit inikniit ovalo hamna pikaktuk amigaitunik havaktikhainik.⁴²

Puvainik Aniagutit

Tatkutjutait ingaluani aniagutait ikitkiyait Inuini ilanganut aalani Kanatamiut, kihimi ilangini: "kingaini, ukaini ovalo ingaluani aniagutait," taivaktut "Inuuviviniit Inuit aniagutait."⁴³ Nunavumi, nauaiyautait puvaini aniagutait tukukatktut aknaini amigaitkiyait angutinut ovalo haniani 10%mik amigaitkiyait amigaitkiyait aknait Kanatami."

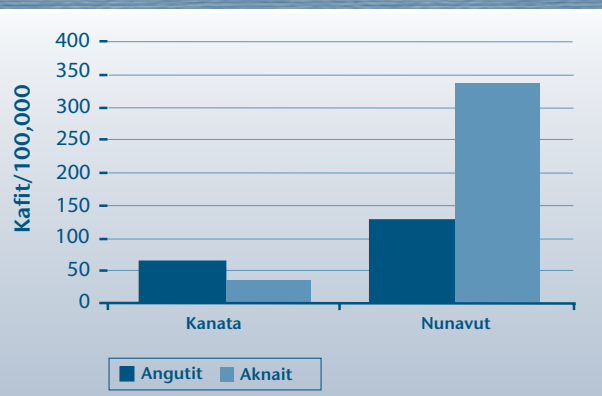
Puvainik aniagutit tukutigutait nauaiyautait Kanatami amigailiktut 1996mit ovalo amigailiktut Nunavumi. Angiyut ayokhagutait hanatjutainik puvainik aniagutainut ovalo aalanik puvainik aniagutait, umatait aniagutait ovalo aninaktut ikpinagutait hingaihimayuit iluani, tipaakumik higaagutit.

Inuulgamiit higaagutait nauaiyautait malguiktuktut ilanganut Kanatami inuulgamiit, 77.9%mik mikhaanut 32.4%mik. Atugutait angiyaanaktut higaagutait amigailiktut Nunavumi tamamik inuulgamiit ilautjutainut.⁴⁴

Nalunaituk 65%mik Nunavumiut tipaakunik higaakpaktut ubluk tamaat – nauaiyautait angitkiyait ilanganut Kanatami.

Tukutigutait nauaiyautait ivianganut aniagutait mikitkiyat Nunavumi aalanit pravinsiinit ovaluniit nunainik Kanatami.⁴⁵

Naunaiyauti 4 Puvainik Aniagutit Tukutigutait

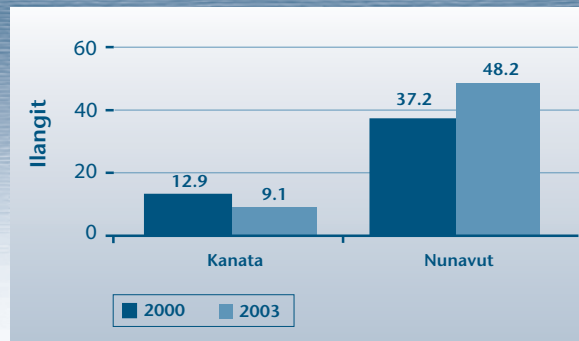

Pihimayut: Nunavumi Tuhaktakhait Aatjikutitiliugutait Nauaiyautainit (2004) Munagiyit Aniaktailigiyit ovalo Inuligiyit Ikayuktiit, GNkut

Ihviugutait ivianginik pilaaktut Iqaluni, kihimi pilaaktut aknainik aniagutikaktut ovalo atungitubluk tamaat ihviugutainik pilihimayuit, ilaa havaktikaluangimat. Ihviugutait pilaaktut Kangiklinikmi kihimi ublumi, pikangitubluk Iqaluni.

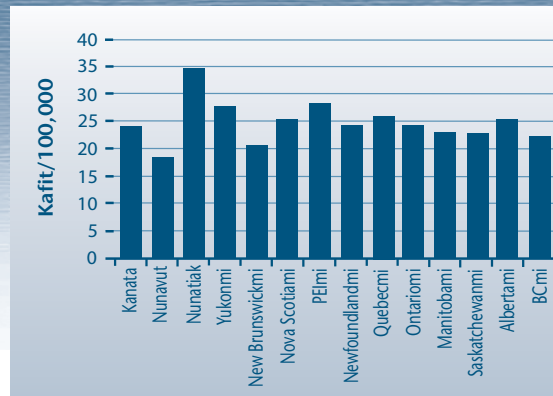
Amigaitut nunait inikpiakhimayumik ovalo nakuuyumik havagutait naamagutikhait aknait ihviugukviit, kihimi tamamik aknait ihviuguktauyuitut tamaat inuuhitjutainik.⁴⁶

Naunaiyauti 5 Ilangit Inuukatigiit Ukiuliit 12mit 19mut Higaayuktut Ubluk Tamaat

Pihimayut: Nunavumi Tuhaktakhait Aatjikutitiliugutainik Nauaiyautait (2004) Munagiyit Aniaktailigiyit ovalo Inutligiyit Ikayuktiit, GNkut

Naunaiyauti 6a Tukutigutait Nauaiyautait Ivianginut Aniagutainit

Pihimayut: Nunavumi Tuhaktakhait Aatjikutitiliugutainik Nauaiyautait (2004) Munagiyit Aniaktailigiyit ovalo Inuligiyit Ikayuktiit, GNkut

Aukhigiamit Aniagutit ovalo Puvalagutait

Pikatagutait aukhigiamik aniagutit Nunavumi naamakhimayut kitkaniit 41nik nutaamik ihivgiuktauhimayut ukiuk tamaat. 2001/02mi, nalunaituk 1.72%mi Nunavumi inugiagutait pikaktut Type 2 aukhigiamik aniagutait (4.5%mi Inuinaungit ovalo 0.9% Inuit).⁴⁷ 83%kuyut Kanatamiut aukhigiamit aniagutit avataanut 60nik ukiuliit, Nunavumi 49%kuyut ataani 60nik⁴⁸ ukiunik, mikhaanut 4.8%mi Kanatami. "Kihimi ikitut aukhigiamit aniagutit, aatjikutainut alat Nunakakaakhimayut, pihimayut pilaaktakhainik nutkaktigutikhait aniagutikhainik ilanganut Kanatami Inuit."⁴⁹

Puvalaliktut, puvalaktut ovalo ukpatainik hulingitut Inuit ihu-magiyaayut puvainik aniagutikaniaktut. Takukhautjutait puvainik aniagutait pihimayut kitkanit 1900mi Kanatami amigailiktut takukhautjutait puvalaktut.⁵⁰

2003mi, avataani 28% Nunavumiut puvalakhimaliktut ovalo 20%mi puvalaktut. Haniani 60% Nunavumiut ukpatainik hulihi-maitut. Mikinikhaat ukpatainik huliitjutainik tuhaktitihimayut tahap-koa ukiukaktut 45nik avataanutlu. Higaagutait ihumagiyaayut ayokhagutigilaat puvainik aniagutainit.⁵¹

8) Tuniyaukatakut Aniagutit

Hivulimik aktuktaugamik Europemut, Inuit aniaktailligiyit ayokhakhimayut tuniyaukatakut aniagutainik – ilangit smallpox, typhoid, influenza hivuliuyut aniagutit. 1900mi, TBmik, ilanganut measles ovalo polio.⁵²

Kitkaniituk tuniyaukatakut aniagutait ihumaalugiyait Inuit ublumi anikhaagutait aniagutainik. Takukatakut aniagutait ikiliktut akhut, kihimi ikpinagiyaayut inikniit Nunavumi.⁵³ Alat tuniyaulaaktut aniagutit ilangit meningitis ovalo gastroenteritis ihumaalugiyayut.

2007mi, amigaikhimayut Nunavumi aniagutit antibiotic-resistant bacteria (methicillin-resistant Staphylococcus aureus, ovaluniit MRSA) pipkaivaktut amiinik aniagutait ovalo ukpatainik aniagutait. Aniagutit nalvaakhimayut inugiaktunik ikluuni nani Inuit atukatigiiktut aatjikutainik ikliinik.⁵⁴ Inugiakhimayut ikluit amigaitut Nunavumi, nani 1,200mik Inuit utakiyut Inuit ikluhainik.⁵⁵

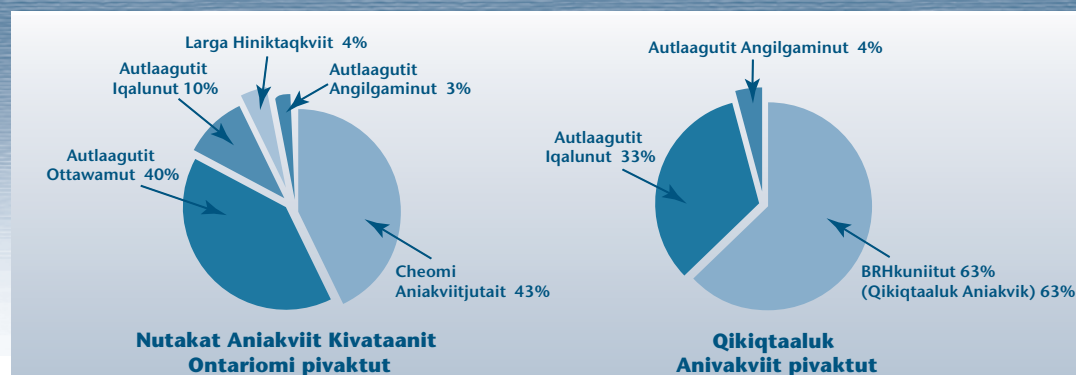
Anikhaagutainik Aniagutit

Anikhaagutainik aniagutit angiyut ovalo tamaat ayokhagutigilaaktut Inuit nutagait. Atauhimik ihivgiugutait ubluit, kitkani 1/3mik tamamik nutakat ikitkiyait siksiniik tatkikhiutinik munagiyaavaktut Qikiqtani Aviktukhimayut Aniavianut pikalikhutik anikhaagutainik aniagutit (LRTIs), ilangit bronchiolitis.⁵⁶ 2000mit-2004mut, aatikutait ihivgiukhimayut Kitikmeoni nalvaakhimayut naunaiyautainik aniavimi Qikiqtani. 66%mi tamaat nutagait mikitkiyait ukiuliit atauhimik Kitikmeoni aniavimungakpaktut LRTImik, naunaiyautait kuliniik amigaitkiyait tamaat Kanatami inugiagutainit.⁵⁷

Nutaat ihivgiukhimayut Qikiqtaalumi⁵⁸ takupkaiyut, "Higaagiagani hingaihimayut angilitikpaktait nutakat aniavimungakpaktut LRTImik hitamiyut." Aatjikutait ihivgiugutait nalvaakhimayut, "Iviagiinut nigipkaiyut munagitaliaaktut mikhaanut LRTImik." LRTI nalvaakpaktut nutakanit mikitkiyait nunainit hilataaniit Iqaluit ovalo nutakat ilakatigiiktut inuuyut inugiaktumik ikluinik. Ihivgiuktit ukakhimayut, "piniagunakhiyut tamamik nutakat," aniavimungahuhimayut ovaluniit aniavimungayut nigiganut aniavimut kaihimayut mikiyunit nunainit.

Aalat nutaat ihivgiukhimayut (naunaiyautaa 6B) katitikhimayut akiit autlaagutikhait, aniakviit ovalo ilakatigiit hiniktakvikhait nutakat ihivgiuktauhimayut ingaluaniik puvaini aniagutait ovaluniit kalainaliktut Qikiqtaalumi takuyauhimayut aniakviimi Iqaluit ovaluniit Ottawami kitkanit Aprilmit 1999 Marchmut 2002. 200nik aniav-

Naunaiyautaa 6b Akiit ilangit munagiyaangani anikhaagutikhainik aniagutait Inuit nutagani

Makpigaak 42 Nunakyuami makpigaat ukiuktaktumi aniaktailligiyit 64:1, 2005 Creery, David et al, "Akiit ilayut nutakat ingalut puvaini aniagutait Qikiqtaalumi Nunavumi, Nunakyuut Makpigaat Ukiuktaktumi Aniaktailligiyit 64:1 2005.

07

08

Ukiuk Tamaat Tuhaktakhait

Kanugitit Inuit Inuuviniit ovalo Inuuhitjutait

imungauhimayut, Igloodik amigaitkiyauyut 48nik aniaktunik, akikakhutik \$1 millionmik munagiyaayaangani, 33%mit 53%mut akiit autlaagutikhainik.⁵⁹

TBnik

Naunaiyutait mikhiliktut avataani pingahut ukiuni, naunaiyutait kihimi TBnik Nunavumi aalangukhimaituk 70nik amigaitkiyut Kanatamit kitkanit. Ayonaktuk nutkaktigiagani nuutitigutait TBnik nani, "Tamamkhimaituk ayokhagutait," pipkailaktut "ungahiktumut ovalo akhut aniagutait ovalo ilaani tukunaktut munagiyaungikumi."⁶⁰

Kuyakhimayut Nuutitigutait Aniagutit

Nunavut amigaitunik naunaiyutaitkuyakhimayut aniagutainik Kanatamit.⁶¹ 2000mi, 17nik amigaitkiyauyut aknait ovalo haniani 18nik amigaitkiyauyut angutit ihivgiuktauhiyut aniagutikhainik Nunavumi tamaat Kanatamit.⁶²

Ukiuliit 15nit 24mut aniagutikalaaktut kuyakhimayut aniagutainik. Nunavumi, aknait malguiktukhimayut tuhaktitjutainik angutinit.⁶³ Tamaat aniagutait naunaiyutait amigailiktut 1991mit.

Nunavut amigaitkiyut Kanatamit naunaiyutainik aniagutikhainik.⁶⁴ Aniagutit naunaiyutait Syphilis ovalo hepatitis B takuvaktut. Amigaitut naunaiyutait kuyakhimayut aniagutainik nuutitigutait ukakhimayut ilihaktitaiyukhat mikhaanut.

Kagitainut Aniagutait

Ikaluktutiami Kagitainut aniagutait Uktugutikhait katimatitlugit 1999mi, Inuit ukautihimayait kagitainut naamagutikhait, "inminik pitkutkhait ovalo inminik nalungitakhait pihimayut ilaukatautjutainik ukpatainut, ihumagiainut, kagitainut ovalo ukpigiyait naamagutikhainut ovalo inuuviniit ilitagitjutait."⁶⁵

Atuinaktait aniagutikhait ihivgiukhimayut kagitainut aniagutait naunaiyutlugit kanuk kafit Inuit kinikhiavaktut munagitjutikhainik kagitainut ayokhagutait. Hamna naunaiyutait atutialaituk Nunavumi ilaa, amigaitut Inuit kinikhiayuimata munagitjutikhainik ovalo ilaa, ukautait kagitauyakut ayokhaktut inuuviniinut ilauyut.⁶⁶ Nutaat ihivgiukhimayut Inuit kagitainut aniagutait ukakhimayut, "naunaiyutait kagitainut aniagutikhait atulaitut Inuit inuuviniinik."⁶⁷

Kagitainut aniagutait ukangituk pikangitainik kagitainik ayokhagutait, kihimi ukakpaktut pihimayainik ihumagiayit ovalo ilitagiayit naamagutainik. Hamna kingulik kanitkiyat Inuunut nalungitainik aviktukhimaitut kagitainut aniagutait, ukpatainut aniagutainit ovaluniit tamaat naamagutikhainut.⁶⁸ Ihivgiugutait aniaktailigiyit munagiyyit Inuit inikhimayut, "Inuit ukpigiyait, atugutait ovalo ihumagiayit

ilaulikata aniaktailigiyit ovalo inuligiyit ikayugutainut, ayonaktuk kanuk atugutikhait pipkaiyut kagitainut aniagutait ovalo naamagutikhait Inuit inminik ovalo nunaini."⁶⁹ NTIkut naluyut Nunavumi Kavamatkut ilaukataulugit Inuit Kauyimayatukangit ilanut Nunavumi kagitainut aniagutait pikuyakhait ovaluniit pilihimayuinut; ovaluniit GNkut tamaat iniktikhimaitait ublumi kagitainut aniagutait uktugutikhainik.

10) Inminiikatagutait

Nigiagani Kanatami, 90%kuyut inminiikatagutait ilauyut inminik kagitainut aniagutainik, kihimi Nunavumi hamna ilauyuk atulaituk. Amigaitut Inuit inminiikatagutait ilaungitut kagitainut aniagutainut, ukakhimayuk ihivgiukti Taakti Samuel Law⁷⁰ ovalo Miles Hutton, tuhaktitihimayuk, "Kagitaualigiyit ihumagiayit Ukiuktaktumi akhut ilaukatauyut inminiigutikhainut, inuligiyit/hanatiligiyit ovalo inuukatigiit aalanguitainut; naamaktut nunaini kagitainut aniagutait ikayugutikhait ukaktakhait angiyut ilangit kagitaualigiyit ihumagiayit avataanut aniagutikhait atuktainut"⁷¹.

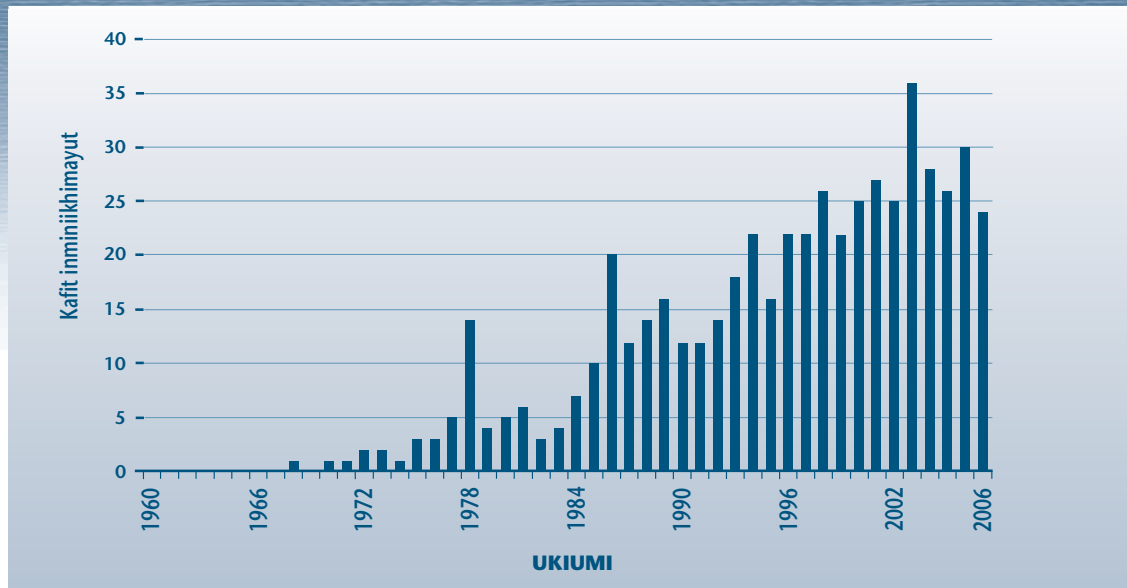
Nunavumi takukhauyut inminiigutikhait naunaiyutait pihimaituk naunaiyutainit kagitainut aniagutait atuinaktainik ukautainut. Naunaiyutait inminiigutait Inuit angutinit Nunavumi kitkanit ukiuliit 19mit 24mut, ilauyut 50nik angitjutainik tamamik angutit Kanatami aatjikutait ukiukaktunut, kihimi takukhaungituk inuulgamiit Inuit angutait Nunavumi aniangitut kagitainut aniagutikhainik kanuk 50nik naunaiyutait angukatigiit nigiaaganit Kanatamit.

Havakhimayait Nunavumi ihivgiukti Jack Hicks ukakhimayuk, "Inuligiyit nutkagutikhait," ilaa, "Akhut nutakat pivaktait," ovalo aalat nutakat ayokhagutait, hunmat amigaitut inuulgamiit Nunavumi ihumalikpaktut inminiigutikhainik. Nalungituk kagitaualigiyi Taakti Lawrence Kirmayer ukakhimayuk inminiigutait "naunaitauyukhat inuligiyit ayokhagutait nunaini."⁷²

Inminiigutait naunaiyutait Nunavumi ikitpiaktut ukiuni 1950mi ovalo 1960mi, atauhimik inminiikhimayuk 1960mi.⁷³ Alaskami 1960mi inuulgamiit Inuit inminiikataliktut. Inuulgamiit naunaiyutait Akukitukmi amigaitut kilamik 1970mi ovalo atulihaktitlugit 1980mi ovalo Nunavumi iniktigutainik 1980mi ovalo 1990mi. Hicks ukaktuk hamna (hivuliit Alaskamit, Akukitukmit ovalo Nunavumit) aatjikutauyut nani Inuit inuuyut talvani aviktukhimayainik hivulimik pikatauhimayut "akhut katitigutainik nunaini" – nuutitihimanmata nunainut, nutagait ilihaktitauplutik aalanik ilihagutainik atugutainik ovalo havakpiaktut inikniit umayukhiuktut mikhitihimayait havangitut⁷⁴. Kirmayer ukaktuk, mikiyut nunakakaakhimayut inuukatigiit, Inuit pihimayut, katititkauplutik ovalo nuutititauplutik katitigutainut...ukaktut ovalo inminiigutait ovalo katitigutait kanugitut pihimahuigamik...ovalo Inuit ihumalikutut munagiyaunaikhugit inminik nunait."⁷⁵

NUNAVUMI ANIAKTAILGIYIT ATUGUTIKHAI

Naunaiyautaa 7 Kafit Inuit inimiikhimayut Nunavumi 1960mit-2007mut

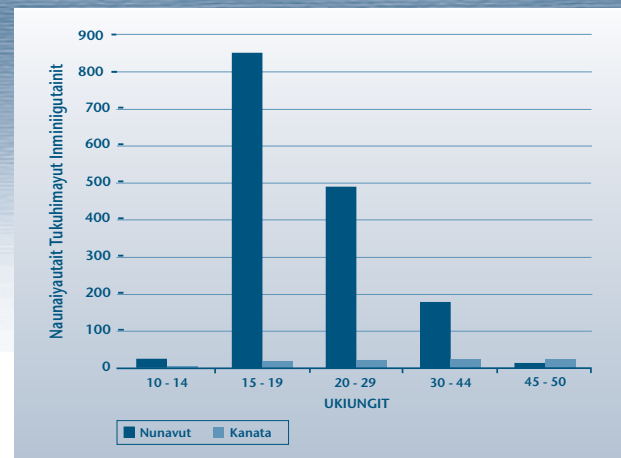
Hicks, J. (piniagtut, 2009-mi).

1999mit 2003mut, naunaiyutait inimiigutait Nunavumi, 11 kuyut anginikhaat ilanganut Kanatami. 43%mik tamamik inimiigutait Nunavumi pihimayait inuulgamiit ataani ukiuliit 20nik.⁷⁶ 3/4mit inimiikhimayut tahapkoa ataani ukiuliit 25nik.⁷⁷

Mamiana, inimiigutait kiutjutait atugutikhainik Nunavumi munakhiit, hanahimayut Nunavumi Kavamatkut 2001mi tunikhaimaitut kihimi 2007mi; aatjikutait inimiigutait kiutjutait atugutikhait ilihakvimi, hanahimayut 2003mi tunikhaimaitut kihimi 2007⁷⁸, ovalo atulaitut ublumi.

Hamani ayokhaktitlugit, RIAkut, Inuit ilaukatauyut ovalo aalat havakviit hanahimayut nunaini pilihimayuit, akhuugutait ayoikhaiplutik ovalo inimiigutait nutkatutikhaik pitkutikhait; ilaa atuktait hanahimayut Kanatami Inuit Inuulgamiit Katimayit ovalo Inuit Inuulgamiit Inimiigutikhait Nutkatutikhait Atugutikhainik⁷⁹, ovalo ayoikhaiyut akhuukhimayut ovalo nunait naamagutikhait hanahimayait Inutukait.

Naunaiyautaa 8 Naunaiyutait tukuhimayut inimiigutainit, Inuit angutit Nunavumi (1999mit-2003mut) ovalo tamamik angutit Kanatami (1999mi)

Hicks, J. (piniagtut, 2009-mi).

MALIGALIUGUTAIT OVALO AKILIGUTIKHAIT ANIAKTAILIGIYIT MUNAGIYIIT NUNAVUMI

Kanatami Kavamatkut kitkaniit kinauyakhainik havakviit pivaktut tamamik tunikhaitjutainik Nunavumi. Kitut kinauyait nunaini naamagutikhait Ikaluktutiami ovaluniit nutaami aniavimik Kangiklinikmi, tamamivyak kinauyakhait angiyut atugutainik aniaktailigiyit munagiyiit Nunavumi pivaktut Ottawamit.

GNkut ilangit aniaktailigiyit atugutikhait tamaat kinauyakhakpaktut talimanit Kanatamit pitkutainit: Nunavumi Atugutait Kinauyaligiyit, Kanatami Aniaktailigiyit Nuutigutait ovalo Kanatami Inuligiyit Nuutigutait,⁸⁰ NIHBkut pilihimayuit, ovalo Kanatami Inuligiyit angigutaanut. GNkut tunivaktait aniaktailigiyit munagiyiit ilaanut Munagiyit Aniaktailigiyit ovalo Inuligiyit Ikayuktit. Aalat munagiyiit pivaktut amigaitunik aalatkiinik ayongitut ovalo havaktut Inuit ovalo tunivaktut amigaitunik pilihimayunik munagiyukhait – aniaviit higaanaitumik tuhaktigutikhainut. Akitutkiyayut: aniaktailigiyit munagiyiit atukpaktut 1/4mik Nunavumi kinauyait atugutainit ovalo ilayut angiliniaktut ilaani, pipkaimata atugutainik munagilaitait GNkut.

Inuit havakviit, hamletkut, kavamaungitut havakviit ovalo ikayuktiit tamamik ilaukatauyut aniaktailigiyit atugutainik tunivlutik aniaktailigiyit ovalo nunaini naamagutikhait pilihimayuit nunaini ovalo aviktukhimayuni, angitjutait kinauyait pivaktut Ottawamit – pivaktut Aniaktailigiyit Kanatami, kihimi ilangit havakviit ikayukpaktut, ilangit Kanatami Inuligiyit, Inuuviniit Kanatami ovaluniit Havaktailigiyit ovalo ayoikhayut Kanatami (HRSDC).

Inuit ilaukatauyut ovalo hamletkut angiktukhait amigaitunik angigutaanut ilauyaangani, ilaa iniktilaitumik uktugutikhait titigutainik ovalo aviktuklugit kinauyakhait nakit kinauyakhaktainik; ilangit ilaukatauyut atulikpaktait kinauyakhainik aalanit kinauyainit, ilaani NLCAmi ilaanut Aviktukhimayut Inuit Katutjikatingit, ilauyaangani.

Kitkaniituk aalangayutjutait hapkoa malguk ilaukatauyut Kanatamit kinauyakhaktut aniaktailigiyit pilihimayuit Inuit ilaukatauyut ovalo hamletkut ovalo ikayuktiit pivaktut pingahuanut ilayut ovalo ihumagiyauyuit GNkut aatjikutaayut ilaukatauyut nani havakpaktait uktugutikhait paknaiyautikhainik ovalo hivuliutikhainik atugutikhait. Aatjikutaatut pihimamata Ottawamit, GNkut ukpigiyut pilaaktakhainik inminik atiktutjutait amigaitunik ukiunik aniaktailigiyit kinauyakhainik angigutaanut kitkanit Inuit ovalo ihumangitut ilaukataulugit aalat aniaktailigiyit ilayukhat Nunavumi. Naluhuigagani tamaat ublumi atuktainik, ihivgiuktigu nuutigutait kavamatkut aniaktailigiyit munagiyiit tunikhaitjutait Nunavumi.

1) Kinguliit Aniaktailigiyit Munagiyiit

Kinguliit pihimayait Inuit Kanatamit aniaktailigiyit atugutikhainik ayonaktut ovalo inuuviniinik pikangitut, Kanatami Kavamatkut uktukhimayut munagiyumangitumik Inuit aniaktailigiyit ovaluniit uktukhimayut tunilugit akiit Inuit munagitjutikhait pravinsit,⁸¹ angatjukviit ovaluniit Hudson's Bay kapaniit.⁸² Hivulimi, amigaitut aniaktailigiyit munagiyiit tuniyauvaktut angatjuktiligiyiit, Ottawa atukhimamagit akitungitut ovalo angikhimayut uktugutikhainik "angatjuktiliklugit Inuit...munagitjutikhait ovalo inuuviniit aalan-gugutait kungiaktaunginaktut Europemik Kanatamut munagiyiit ilaukatauyukhaanmata."⁸³

Hivuliit Kanatami Kavamatkut Itkiliit ovalo Inuit Aniaktailigiyit Havakviit (FNIHB) munagiliktut tunikhaitjutikhainik aniaktailigiyit munagiyiit tamamik nunakatigiit Yukonmi ovalo Nunatiami 1954mi. 1954mit 1982mut, munagitjutait Inuit aniaktailigiyit Ottawamiituk, "Munagiyauplutik nigjaganit kablunaanit havakviit...kiulaitut nunaini

Takti kapuqhiuq Urhuqtuumi, 1959-mi.

Piksa atuqtauyuuq Aanniaqnanngittuliriyitkunit Kanatami piksautainnit/Taiguarvial Tutqumaviallu Kanata

NUNAVUMI ANIAKTAILGIYIT ATUGUTIKHAI

piyumayainik.⁸⁴ Talvani ukiuni, Ottawa hanahimayut atugutikhainik pingahut aalatkiit apkotikhainik tingmitjutikhainik Kananamit-Nigaganut aniahtailigiyit munagiyiit Inuinit, atuktait atuliktut ublumi tunikhaitjutait ovalo akiit aniahtailigiyit munagiyiit Nunavumi ubluminut. Aniahtut ovalo Taaktit tingmivaktut Qikiqtaalumit Ottawamut Aniaviit (hivulimik Montrealmut), Kivalliqmit Winnipegmut aniaviit ovalo Kitikmeonit Yellowknifemut ovaluniit Edmontonmut aniaviit. Nunavumi hivuliit aniahtailigiyit ministaa ukakhimayuk, "Atauhimik 8nit kinauyait aniahtailigiyit munagiyiit atuktainik atukpaktut tingmiat ukhukhainik."⁸⁵

Decemberi, 1982, malikhugit katimatjutait kitkanit Kanatami Kavamatkut, Inuit Tapiriit Kanatami (ITK) ovalo Kavamatkut Nunatami (GNWT), munagitjutikhainik Frobisher Bay Aniaviit Iqaluni nuutitihimayut GNWTmut, munagiyaaangani nunainit aniahtailigiyit katimayiit. Munagitjutikhait Kanatamit aniahtailigiyit munagitjutikhait, kihimi NIHB ovalo Kanatami Inuligiyit Taaktiit ovalo Aniaviit Ikyugutikhait Angigutaanut, nuutitihimayut GNWTmut April 1mi, 1988.⁸⁶

2) Nuutitigutait GNWTmit GNmut

1980mi, GNWTkut hanahimayut pingahunik aviktukhimayut aniahtailigiyit ovalo inuligiyit ikayugutikhait Katimayiit tuniyaangani kitkaniit pilihimayuit ovalo ikayugutikhait. Atauhik Katimayiit munagiyait tunilutik pilaaktakhainik nunait ikayugutikhainik hivuliuyaaangani havagutikhait ovalo angigutikhait.

Pitinagit hanatjutait Nunavumi, munagitjutait Katimayiit ihivgiuktauhimayut Nunavumi Iniktiligiyit Kamisitkut (NIC) unguvagamaplutik Nunavut ilihimalikat. Talvani Nunavut Tunngavik Timinga (NTI), GNWTkut ovalo Ottawa tamamik akigaktuktait, GNWTkut ukakhtutik, "...uktugutikhait unguvaktugit aniahtailigiyit katimayiit pihimayut ikpinaktumik ilaukatulaagutainik katimayiit munagiyaaangani maligutikhait nunaini ilaukatutjutikhait ilanganut pilihimayuit tunikhaitjutikhait.⁸⁷ GNWTkut ukaktut unguvagumik Katimayiit aatjikutangituk ihuakhaitjutikhait piliktainik nuutilugit Munagiyit unghiktumit pilihimayuit tunikhaitjutikhainik ovalo mikhaanut Ministait munagiluklut. Pikangitut atugutainik kitkaniit havakviit nakuutiaktumik kiuyaangani nutaat nunainit aniahtailigiyit piyumayainik.

Kihimi, hanataamata Nunavut 1999mi, GNkut unguvaktait Katimayiit ovalo nuutitikhugit munagitjutikhait Munagiyit Aniahtailigiyit ovalo Inuligiyit Ikyuktiit Iqaluni. Taimaimat, havakatigiigutait Inuit aniahtailigiyit pilihimayuit tamakhimayut ayongitut munagiyiit ovalo havakviit nuutitimata ovaluniit autlakmata Nunavumit. Pipkakhimayait angiyut, ukakhimayait Moloughney tuhaktakhait⁸⁸ Nunavumi Inuit aniahtailigiyit atugutikhait. "Nuutitigutait hamna angiyut tamaktulaaktut havakviit ihumagiyainik, havalaaktainik ovalo atugutikhainik pihimayukhat akhut hanatiligiigagani uktugutikhait. Pihimalugit Nunavumi pihimayait Inuit aniahtailigiyit atugutikhait, ilaa hamna...inigitait pihimaliktut. Amigitut atugutikhait hivulimi pihimayait tamakhimaliktut ublumi."⁸⁹

Tamagutait havakviit ihumayait ovalo havalaaktait ublumi pikaktut 9nit Ministait Tukliit taimakhimayut Munagiyit Aniahtailigiyit ovalo Inuligiyit Ikyuktiit 1999mit.

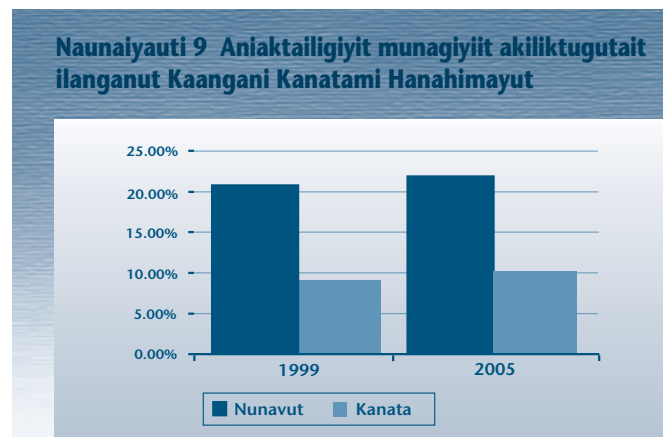
3) Akiit Aniahtailigiyit Munagitjutikhait

Tamamik pravinsiit ovalo nunait pihimayut amigailiktunik piyumayainik aniahtailigiyit munagitjutikhait pihimayainit, ilangit nunainit, nutaat atugutikhait ovalo akililiktut aniagutikhait munagitjutikhainik akiit. Ovalo tahapkoa nutaat akiligtutikhait piyumayait, akiit pihimayait ikayugutikhait angililiktut.

Ilanganut akiit angililiktut pivaktait tamamik pravinsiit ovalo nunait, Nunavut pihimayut ilakhainik akiit ilaa, Nunavut angigami, ikitut kihimi nunami aviktukhimayut inugiatagiyiit ovalo inuuviviniit atuinaktainik nigaganit aniaviit ovalo aniagutainik autlaagutait. Nunavut atuinaktut Kavamatkut Kanatami 91%mik kinauyakhainik. Tuhaktakhait GNkut Munagiyit Kinauyaligiyit takupkaihimayut aniahtailigiyit ikayugutikhait Nunavumi tamainalaaktut pikangitkumik nutaanik Kanatamit kinauyakhainik.⁹⁰

Kitkanit, Kanatami pravinsiit atukpaktut \$2,850⁹¹ ukiuk tamaat Inuk atauhimut aniahtailigiyit munagitjutikhait. 2005/06, Nunavut atukhimayut \$219,693,000 aniahtailigiyit munagitjutikhainik ovaluniit kitkanit \$7,454 Inuk atauhik.⁹² Angitjutaa 21%mik Nunavumi Kaangani Nunaini Hanahimayait (GDP), naunaiyautaa angilihimayuk 26.7%mut GDP 2007mi. Kitkani Kanatami atukpaktut 10%mik GDP aniahtailigiyit munagiyiit.

GDPmi naunaiyautait ikpinaktut angitjutait tamalaitumik aniahtailigiyit munagitjutikhait atugutikhait ovalo kanuk ikpinaginiaktait tamaat hanatiligiyiit. Ilaalu, ilangit kavamatkut kinauyat atugutikhait tunihimayut aniahtailigiyit munagiyiit. Kinauyakhainik atukpata

Pihimayut: Kanatami Aniahtailigiyit Kinauyat Atugutait Katitihimayut, CIHI, 2008

07

08

Ukiuk Tamaat Tuhaktakhait

Kanugitut Inuit Inuuviviniit ovalo Inuuhitjutait

aniaktailligiyit munagitjutikhait atukhimayainik, mikitkiyauniaktut kinauyakhainik aalanik. 2005/06, GNkut atukhimayut 25%mik kinauyat atugutikhait aniaktailligiyit munagitjutikhainik, Ontario atukpaktut 13%mik, kihimi tunihimayut amigaitkiyainik aniaktailligiyit munagiiniit Nunavumit.

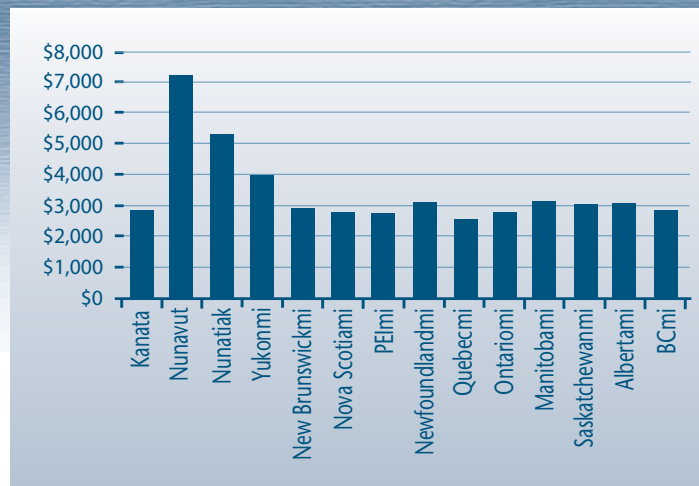
Naunaiyautaa 10 takupkaiyuk akiit Inuk atauhik tamamik praviinsiit ovalo nunait tuniyaangani Kanatami atuktainik aniaktailligiyit munagitjutikhait. Nalunaituk Ukiuktaktumi ovalo Nunavumi, pihimayut angiyumik ayokhagutikhainik ovalo tunilutik aatjikutainik aniaktailligiyiit munagitjutikhait pilaaktakhainik aalanit Kanatamit.

2005mi, haniani 14%mik tamaat aniaktailligiyit munagitjutikhait atukhimayut Kanatami atukpaktut aniagutikhainik. Hamna ilangit angililikut ublumi.⁹³ Nunavumi, talvatuak 5% tamaat atugutainit atukpaktut aniagutikhainik.

4) Akiligutikhait Aniaktailligiyit Munagiit: Kinigutait Kanatami Ilautjutait

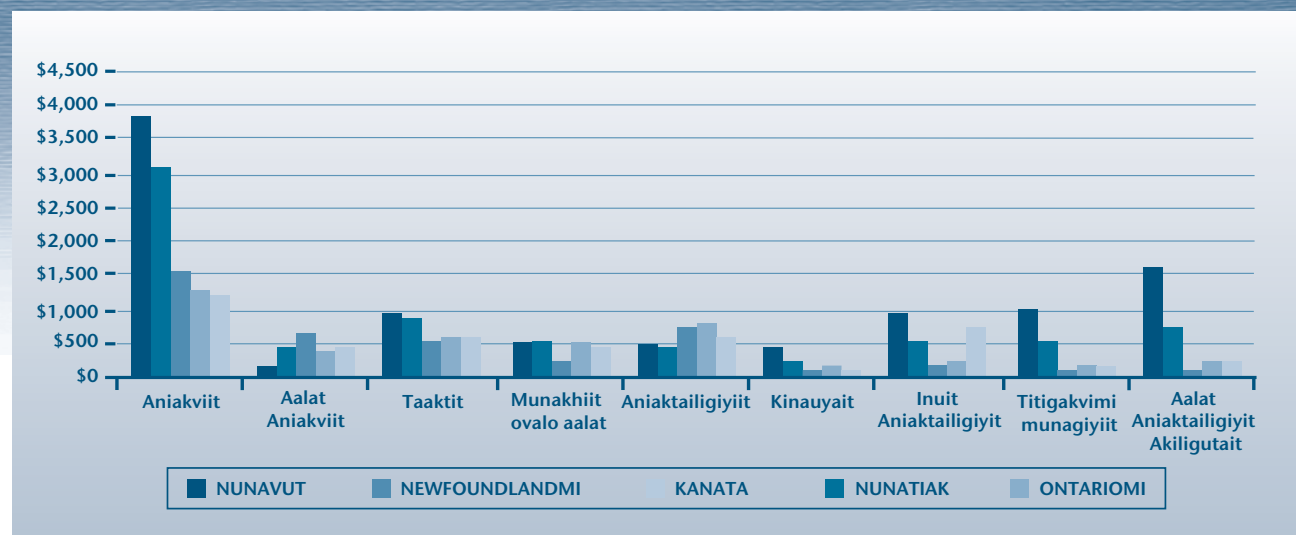
Praviinsiit ovalo Nunait munagiit tunikhaitjutainik aniaktailligiyit munagitjutikhait, malikhutik iluaniitut *Kanatami Aniaktailligiyit Pikuyakyuat*. Kavamatkut Kanatami tunivaktut kinauyakhainik GNkunut, mikhaanut Nunavumi Atugutikhait Kinauyait.

Naunaiyauti 10 Praviinsiit/Nunait Aniaktailligiyit akilikhimayut Inuk atauhik, 2005mit 2006mut

Pihimayut: Kanatami Aniaktailligiyit Akiliktigutait Katitigutait, CIHI, 2008

Naunaiyauti 11 Tamaat (Inuk atauhik) Aniaktailligiyit akilikhimayut atukhutik kinauyait, tugaakhimayut aviktukhimayut, 2005mi

Pihimayut: Kanatami Aniaktailligiyit Akiliktigutait Katitigutait, CIHI, 2008

NUNAVUMI ANIAKTAILGIYIT ATUGUTIKHAI

Aalanganit Kanatami nunait, Nunavut ayokhaktut hivulimi hanatiligiyit ovalo atukpaktut nuutitigutainik Kavamatkut Kanatamit.

Nunavumi Atugutikhait Kinauyat maliniaktut tuniyaangani Nunavut naluhugutikhainik, aalangutillaaktainik ovalo tuhaktititalutik. Ikitkiyanik kinauyat nuutitivaktut mikhaanut Kanatami Aniaktailigiyit Nuutitigutainik ovalo Kanatami Inuligiyit Nuutitigutainik.⁹⁴ Nunavumi Atugutikhait Kinauyat keelinikaktut 3.5% mik angiligutait ukiuk tamaat kanugitaangani Nunavumi inugialigutait. Taimaimat, Nunavut inugialigutait angiligutait anginikhaanguyut Kanatami, atukpaktut hamna ukiuk tamaat angiligutait atugutikhait kin-auyakhait, pilaitut GNkut avalitumik naamaniaktut kinauyakhait tuniyaangani naamaktumik Inuit ikayugutikhainik nunakatiminut.⁹⁵ Ublumi naunaiyutait Nunavumi Atugutikhait Kinauyat naamaktut tuniyaangani Inuit ikayugutikhainik maliktait Kavamatkut Kanatami, kihimi naamangituk nakuuhiyaangani ovaluniit ilagiagani akhut Nunavumi naamagiyainik havakatigiigutikhait ovaluniit munagilugit hilataanit akiit.

Pravisiit angililaaktait pravisiinit taksiit, kihimi Nunavumi taksiit mikivalaaktut mikhaanut akiligutainit. 1% mik angiligumik kin-auyakhait Ontariomi ovaluniit Quebecmi pilaaktut 3% mik angiligutait income taksianik. Piyaangani 1% mik angiligutait kin-auyat Nunavumi pihimayukhat avataanut 30% mik taksiit angililugit.⁹⁶

5) Tutkuktuitjutaitut Aniaktailigiyit Ikayugutikhait (NIHB)

Aniaktailigiyit munagitjutikhait tunivaktut GNkunit hivuliit aniaviit munagitjutikhainik ovalo hivuliit aniaktailigiyit munagitjutikhait, ilangit taaktiit ovalo aalat ayongitut munagiyiit. Kihimi pikaktut amigaiyyaktunik aniaktailigiyit mikhaanut niuvigutikhait ovalo ikayugutikhait tunihimaitait GNkut. Ikayugiagani Inuit tamaat aniaktailigiyit naunaiyutainik aatjikutainik aalat Kanatami, Aniaktailigiyit Kanatami NIHBkut pilihimayuit tunilutik keelinikaktut niuvigutikhait ovalo ikayugutikhait pilaitpata GNkunit. Hapkoa ilaayut tugaakhimayut aniagutit, kigutiligiyit, iinginiit munagitjutait, aniagutit hanalugutikhait ovalo hanalugutikhainik, naitumik ayokhagutait munagitjutikhait kagitainik ikayugutikhainik ovalo aniaktut autlaagutikhainik pilaaktunut Inuit.

Nunavumi, NIHBkut munagiyut GNkut ilaukataungitumik Inuit. Hivunikhaini, Inuit Nunavumi piyumaniaktut munagilutik NIHBkut pilihimayuit, maliklugit Inuit Nunatsiavut. Pilihimayuit akilikigutait katakhimayut \$37 millionmit 2004mi \$30.5 millionmut 2007mi. Kihimi, 50% mik NIHBkut kinauyait atukpaktut aniaktut autlaagutainik.

Ukiuni 1995/96mit 2005/06mut, tamaat NIHBmit kinauyat atugutikhait angilihimayut kilamik Nunatiami ovalo Nunavumi (94% mik) aalanit aviktukhimayunit.

Ikpatayak 1 Angiyut Kanatami nuutitihimayut tamamik Inuit ikayugutikhait Nunavumut Kavamatkut

(\$ millions)		2004-05	2005-06	2006-07	2007-08
Aniaktailigiyit & Inuligiyit					
Nuutitigutait	Kinauyat	18	22	22	24
Kanatami Aniaktailigiyit Nuutitigutait	Taksiit	7	8	8	8
	Tamaat	25	30	31	33
Kanatami Inuligiyit Nuutitigutait					
	Kinauyat	10	10	10	9
	Taksiit	4	5	5	5
	Tamaat	14	15	15	14
Aniaktailigiyit Ihuakhagutait					
Nuutitigutait		1.4			
2004mi Utakiyut Mikhitigutait Nuutitigutait		0.6	0.6	1.1	1.1
Tamaat Aniaktailigiyit % Inuligiyit Nuutitigutait					
		40	45	47	48
Nunavumi Atugutikhait Kinauyait					
		756	812	839	893
Tamaat Kinauyat Nuutitihimayut					
		785	845	872	927
Tamaat Nuutitihimayut					
		796	857	885	941

Pihimayut: Kanatami Nuutitigutait Pravisiinut ovalo Nunainut, Kavamatkut Kanatami, Munagiyit Kinauyaligiyit

Ikpatayuk 2: NIHBkut Ukiuk Tamaat Akiliktugutait (\$ Millions) aviktukhimayunut ovalo ikayugutikhait 1995/96mit 2005/06mut

Aviktukhimayut	Autlaagutikhait	Aniagutit	Kigutit	Aalat aniaktailigiyit munagitjutait	lingit
Atlantic	18.3	59.9	15.8	0.7	5.3
Quebec	28.6	50.8	17.5	1.2	1.8
Ontario	25.4	48.3	21.2	1.5	3.6
Manitoba	41.8	39.2	13.4	3.8	1.9
Saskatchewan	25.5	49.4	19.5	2.0	3.6
Alberta	24.7	41.2	16.6	3.7	3.8
BC	15.5	45.5	20.5	1.4	2.8
Nunavut	51.2	17.0	28.2	0.0	3.6
NWT	32.4	38.7	25.3	0.0	3.6
Yukon	26.8	46.6	23.7	0.0	2.9

Pihimayut: Atuktut NIHBmit Pilihimayuit Ukiuk Tamaat Tuhaktakhait 2005/2006. Aniaktailigiyit Kanatami

6) DIAND: Aniaviit ovalo Taaktiit Ikayugutikhait Angigutaanut

DIANDkut Aniaviit ovalo Taaktiit Ikayugutikhait Angigutaanut akilini-aktait Nunavumi Kavamatkut \$18.8 millionmik ikayugiagani aniaktailigiyit ikayugutikhait Inuinut. Pilihimayuit pilikhimayut 1959mi Maligaliuktit Atanguyait angikhimanmagit, "Kanatami Kavamatkut ikayukataniaktait akiit aniaviit munagitjutikhainik Itkiliit ovalo Inuit."⁹⁷ 2001mi, Ottawa ovalo GNkut uktukhimayut NTLkunut hamna pilihimayuit nuutihimalutik ilanganut kinauyakhait Nunavumi Kavamatkut mikhaanut Nunavumi Atugutikhait Kin-ayait. Talvani ukiumi, NTLkut tuhaktihimayut tamamik kavamatkut Inuit angikhimait nuutigutainik Nunakakaakhimayut pilihimayuit iluanut kinauyakhait Nunavumi Kavamatkunut ovalo kihimi NTLkut ukakhimayut Inuit inminiigutikatut ihivgiuklugit ovalo atiklugit kavamatkunit aniaktailigiyit kinauyakhait atuktakhainik. NTLkut akhuukhi-mayait hamna inminiigutait ataani NLCami Ilangani 32 NLCami ovalo Ilangani 2.7.3 ukakhimayuk, "Iluaniit hamani angigutaanut piniaktut: b) ikpinagilugit Inuit ilaukatautjutikhait ovalo ikayguutikhait kavamatkut pilihimayuinut Inuit ovaluniit Nunakakaakhimayut pihimayainik.

2008mi, tamamik kavamatkut kiuhamaitut NTLkut ihumaaluktainik ukakhimayait 2001mi. Kihimi, nutaat Kanatami ihivgiugutait Aniaviit ovalo Taaktiit Ikayugutikhait Angigutaanut ilitagiyut pikaktut "Nunakakaakhimayut akigaktuitjutainik," paknaiyautainut kihimi ukakataktait kavamatkut pinahuaktainik nuutilugit pilihimayuit Inuit kinauyakhainik pilutik, "Ilitagifaagutait Kanatami ihumaalungiyait Nunavumi Kavamatkut munagiliktut Inuit kavamatkunik iluani Kanatami Ilanganut."⁹⁸ Kanatami Kavamatkut katitihimayut,

"Kitkaniitut Ilaukatauyukhat" hamna pilihimayuit GNkut. Ukakhi-maitut tuhaktituitjutikhainik Inuinut.⁹⁹

7) Havaktailigiyit

Amigaitut Inuit nunait ikayuktauyut nunaini aniaviit nani piyumayait munagitjutikhaiik avataaniituk nutkaktigitikhaiik pilihimayuit. Taimaimat, amigaitut nunait munakhiit pulaakatalaitut hilataanit aniaviit tuniyaangani nunainit aniaktailigiyit tuhagutikhainik havak-takhainik.¹⁰⁰

Taaktit ilauyut angitkiyainik aviktukhimayut aniaviit ovalo pulaaktak-tut aalanut mikiyunut nunainut. Nutaat ikayugutikhait tunivaktut nigiyaganit talvatuak. Hamna ukaktuk aniaktut autlaaktukhat un-gahiktumut ikayuktauyaangani.

Iniktigutait amigaitut aniagutit naunaiyautikhait, ayokhaktut ikayugutikhait, ihivgiufaagutikhait, ihuakhaitjutikhait, tukutiktut mu-nagiyiit ovalo iniligiyit ikayugutikhait aniatunut kinguvakpaktut, pilaitut ovaluniit ikayulaitut. Ikitut hapkoa ikayugutikhait ihuma-alugiyait Inuit inuuviviniit ovaluniit tunivaktut Inuit ukautainut.

Munakhiit

Munakhiit kitkaniitut Nunavumi Aniaktailigiyit Munagiyiit atugutikhainik. Anginikhaanguyut atauhik ilaukatauyut ayongitut ovalo ilaukatauyut, havaktut ubluk tamaat 24nik ikaaninik, 7nik ublunuk tamaat. 2000mi, 16% Inuit nutagait takuhimayut taaktinik, nani 53% takuhimayut munakhinik. Tamamik nutakat Kanatami, 67% takuhimayut Taaktinik ovalo 20% munakhinik.

NUNAVUMI ANIAKTAILGIYIT ATUGUTIKHAIIT

Pikaktut 380nik munakhinik havaktut Nunavumi kihimi amigaitut havalaktut ilaani,¹⁰¹ aalanik havakvikaktut ovaluniit havangitut. Angmanmata aniaktiit Kangiklinikmi, Ikaluktutiami ovalo Iqaluit, ilangit 220nik munakhinik piyumayut Nunavumi. Kihimik, talvuuna Aktuupa 2008, tapkuangitnait 119 munaqhit havaktut upluq-tamaat Kavamatkutnut Nunavut ikitqiyatlu 15 tahapkunani munaqhini Inuit.¹⁰² Ilangit 25kuyut munakhiit naitumik ktrakaktut inminik havakviinit. Taimaimat, aniakviit Kangiklinikmi ovalo Ikaluktutiami talvatuak havaktut munakhiviit, aniakviungitut ovalo nutaak Qikiqtani Aniakviit Iqaluni ublumi havaktut 50%mik havaktikhainik.

Ayokhagutait kinikhiagiagani ovalo pihimayaangani munakhiit Nunavumi akhut ayonaktuk aniaktailigiyit munagiyiit ayokhagutigiyaait. 111nik havaktut 200mit munakhiit piyumayait, munakhiit akhut havakpiaktut. Ilaani ayokhahutik inminik nani atanguyait munagilikut, angiyumik ikayugutikhainik tunilugit, ayongitut hanatili-giyiit pilaaklugit, uktugutikhait nani naamaktunik havakviit, hiniktakviit ovalo aalat kaitkutjutikhainik tunivaktut. Kihimi Munagiyit Aniaktailigiyit ovalo Inuligiyit kiuhimaitut. Kihimi, tamaat 2007mi, munakhiit taimaakhimayut ovaluniit kayumiiktihimayut havakatiminik tuhaktitinahuakhutik Munagiyiit.

Nunavumi ayokhagutait angililikut ilaa munakhikaluagunaigamik Kanatami.¹⁰³ Kuliniik pravinsikaktut, tamamik kinauyakaktut amigaitunik ovalo hakugiktut Nunavumit, akigaktuyiut ilautjutikhainik ikilikut munakhiit. Nunavumi taimaakataktut munakhiit ovalo atu-inagutait GNkut himautikhainik havaktukhat nunainit havalaktut ovalo katraktikut munakhiit kaivaktut nigigaganit havakviit. Ikitut munakhiit Nunavumi ovalo ukumaitut atugutainik havakviit munakhiit naunaktuk kihimi nakuungituk iniktigutait munagitjutikhainik Nunavumi aniaktut. Pipkaiyuk ilanganik ayokhagutait talvaniitut Nunavumi munakhiit ayoikhainiaktut ovalo ikayuklugit nutaat munakhiit havakviinit.

2006mi, Munakhiit Katutjikatingit Nunatiami ovalo Nunavumi (RNANT/NU) titigakhimayut aipaaniik *Munakhiit Kinikhiatjutait Pihimayakhait Ihivgiugutait*.¹⁰⁴

Hamna takupkaiyut ilanganik GNkut kinikhiatjutait ayokhagutainik inminiiktut. Ukautainik RNANT/NU ihivgiugutait, pikaktut, "Aliahungitut havaktiligiyiit atugutainik ovalo takukhauyut naunaiyutait ayokhagutainik havaktiligiyiit atuktainik kinguvalikataktut fonikta-khait ikpinagiyait ovalo nalugiyait ovaluniit naamangitut tuhagutikhait."¹⁰⁵

Ilaa, talimat munakhiit inikkhimayut ilihagutainik Nunavumi munakhiit pihimayunit, laisinsikangitut munakhiulaagiagani Augustmi 2006, utakiyut amigaiyaktunik tatkikhiutinik havaligiagani.

Nunaini Aniaktailigiyit Ilaukatauyut

1960mi amigaitut nunait pikaktut, "Inuit ikayuktiit," ayongiyaktut pikaktut, siksiniik ubluinik ayoikhakhimayut ilihagutainit munagiyakhainik," munagiyut, "Ihivgiulaaktunik ovalo munagilugit maligutikhainik," mikiyuni nunaini kihimi havagutait taimaalkitut nigigaganit munakhiit kaimata aniavinut hanahimayut 1970mi.¹⁰⁶ 1970mi nunaini aniaktailigiyit ilaukatauyut (CHR) inikhait ilihimayut. John O'Neil, taakti Ukhuktuumit taikhimayait CHR ayoikhaiyut, "Amigailugit ilaulugit aalanik ihivgiukatagutikhainik, ilangit kagitainik ikayugutikhainik, ukpatainik ihivgiulaalugitk ovalo munagilaakutik."¹⁰⁷

Pitkuhimayait iniktikhimaitut, CHR havagutikhait kitkaniituk tamamik tunikhaitjutainik nunaini aniaktailigiyit munagiyiit. CHR inikhimayut ilihagutainik 9nik ubluinik. Inuinauyut ovla kaihimayut nunainit havaktainit. Junemi 2008, kitkani CHR inikhait Nunavumi havaktikangitut.

Adla Newkinga havaktuq Qikiqtani Aannairviani Iqalungni.

Piksaliugaa Franco Buscemi

CHR havaktakhait pilaaktut tunikhaitjutikhainik nunain naamagutikhait pilihimayuit kihimi atuktaungituk nunaini. Ilaa Aviktukhimayut ovalo Nunavumi ikayugutikhait Inuit aniaktailigiyit pilihimayuit ilaayut ikayugutikhainik mikiyumik kapitigutait ovalo nuutitigutait aniagutit munagilugit. Hamna ihumagiyayuk munakhinit, "Nutkaktigutikhait Inuit aniaktailigiyit munagitjutati ublukangitugut ovaluniit havaktiit. Tikitpaktugut kapitigutainik kihimi pilaaktugut amigaitunik."¹⁰⁸

Havagutait CHR ayoikhakhimayut ovalo piyumayut pilaaktut nunaini aniaktailigiyit havagutikhainik munakhinit havaktut ataani akhut tunivlutik munagitjutikhainik. Taimaimat, CHR ikayulikpaktut muna-khiit tunikhaitjutainik munagitjutikhait, kimakhugit havaktakhainik hivulim aniaktailigiyit havagutikhainik.¹⁰⁹ Ilangit, CHR havalikpaktut aatjikutaungitumik havaakhainik, ilangit ukakti ovaluniit himuktiligiyi. Ikayuktauyuit ovaluniit havakuyayuit Aviktukhimayut titigaviinut.¹¹⁰

NTikut ukpigiyut CHR havagutait angilyukhat mikhaanut pitkuhimayait Taakti O'Neil. Hivulimi ihivgiukhimayait Inuit aniaktailigiyit munagitjutikhait pitkuhimayut amigailugit inikhainik munagilaktut nunainik ayoikhaitjutikhainik. Tuhaktakhait paknaiyakhimayaa Royal Kamisit Nunakakaakhimayut (RCAP) pitkuhimayut, "Ayongitut aniaktailigiyit havagaagutikhait pitkuyukhat inuulgamiit Nunakakaakhimayut pihimayaangani ovalo hakugikhiyaangani inuuviniiit ovalo inuligiyiit ilaukatiiit nani kinauyaliulutik inikhainik ikpinagiyayumik iluani nunaini."¹¹¹

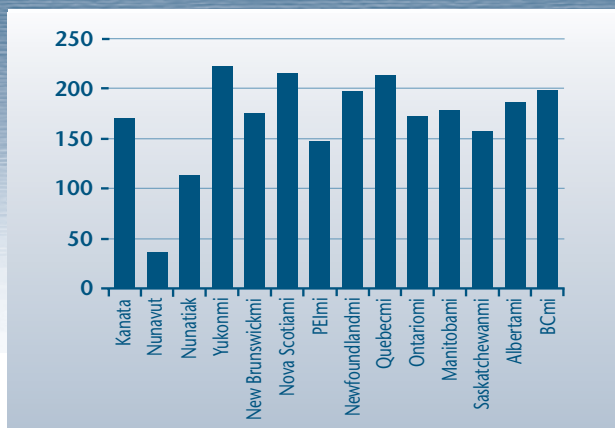
Taaktiit

Septembermi 2008, Kangiklinik, inugiaktuk 2,350mik, taaktikangituk atauhimik ukiumik. Taimaimat, Kangiklinikmi kulinik iklikaktuk aniavik, angmakhimayuk 2005mi, atuktauluangituk.¹¹² Nunavumi, aniaktut ublumi takuvaktut taaktinik hivulim munagitjutainik malguni nunaini, Iqaluit ovalo Mitimatalik, kingulik taaktit inminik havakvigiyumayait. Aalani nunaini, aniaktut takuyauvaktut taaktinut maliktauplutik munagiyaakhimayainit ukautaugamik munakhinit.

2006mi, pikaktut 35nik taaktinik/100,000mit inugiagutait Nunavumi, mikhaanut 172nik/100,000mit ilangani Kanatami.¹¹³ Naunaiyautaa 13 takupkaiyuk, nutaat tamamik pravinsinit ovalo nunainit, Nunavut ayokhaktut ikitkiyainik naamait taaktiit 2002mit 2006mut. Nunavut, aatjikutaatut Kanatami, piliktut ayokhagutainik kinikhaitjutait ovalo pihimayakhait taaktiit kihimi nalunaituk Nunavumi ayokhagutait nutaanguyut.

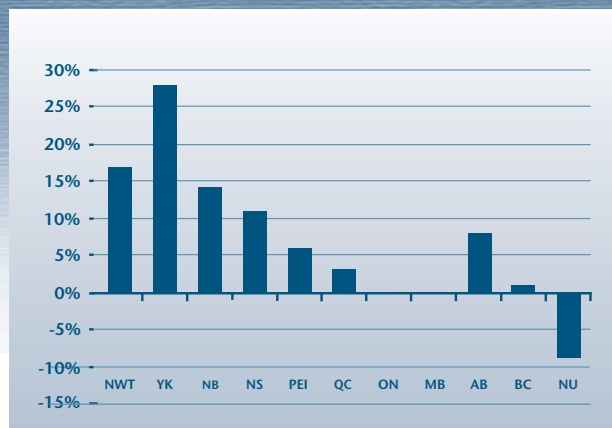
GNkut taaktiit talvatuak ikayuktut Qikiqtaalumi. Kivalliqmi ikayuktauyut Universitimit Manitobamit, Ukiuktaktumi Aniaktailigiyit Ilangit ovalo ihuakhaimayut Stanton Aniavianit Yellowknifemut tunivaktut taaktikhainik Kitikmeoni.

Naunaiyauti 12 Taaktiit munagiyut 100,000mik Inuukatigiit, 2006mi

Pihimayut: Kanatami Taaktiit Katitigutainit, CIHI

Naunaiyauti 13 Angiligutait Ilakatigiit Taaktiit, 2002mit 2006mut

Pihimayut: Kanatami Taaktiit Katitigutainit, CIHI

NUNAVUMI ANIAKTAILGIYIT ATUGUTIKHAIIT

Kigutiligiit ovalo Kigutiligiit Ikeyuktiit

Pikaktuk Nunavumi keelinigutigiyait kanugitut ovalo kafinik kigutiligiit munagitjutikhainik. Ilauyut amigaitut kigutinit aniagutit, nunait tikihalaitut, nunait inukaluangitut kigutiligiyaangani nunaini ovalo ihumagiyait aalatkiiktut kigutiligiit havagutainik (munagitjutikhait mikhaanut nutkaktigutikhait).¹¹⁴

Iqalungni nutaqqat ilauyut ulapqiuni Nunavut Upluani.

Piksa tuniyat Inuligiituqatut – Nunavut Aviktuqhimaniani Aapisiat

Tamamik Inuit pikaktut kigutainik ikayugutikhait mikhaanut NIHBmi, talvatuak 45% tahapkoa nunakaktut Nunavumi pulaakpaktut kingutiligiinik tamaat ukiumi.¹¹⁵ Tamamik aviktukhimayunit kinguliit ukiumi, Nunavut pihimayut anginikhaamik kigutiligiit akiligutikhaiik, ubumi \$6.9 million. Ovalo Nunavut anginikhaamik Inuk ataunik kigutiligiit akiligutikhainik Kanatami \$273/Inuk atauhik.

Akhut havaktikaguiktut tamamik kigutiligiit inikhainik Nunavumi. Pikangitut havainaktumik kavamatkut kinauyakhainit kigutiligiit ovaluniit kigutiligiit ikayuktiit inuuyut ovalo havaktut Nunavumi, pihimayait aalangulaituk kilamik hivunikhaptini. Amgaitut kigutiligiit inikhait ublumi havaktikangitut pipkailikhutik akhut piyumayainik nunaini. Ublumi, ilihagutikangituk pilaaktakhainik Nunavumi mikhaanut kigutiligiit aniaktailigiit ovalo havaktikhainik ayoikhahimayut hilataanit Nunavumi.

Titigakhimayait makpigaami *Nunakyuami Makpigaat Ukiuktaktumi Aniaktailigiit*, ublumi kigutiligiit atugutikhait Nunavumi akikangituk. Mikhaanut NIHB, kigutiligiit munagiyait Nunavumi Inunit kinauyakhakaktut. Taimaimat, tamamik Nunavumi ovalo Kanatami Kavamatkut ihumaaluktukhat tuhagutikhainik ovalo naunaiyaklugit naunaiyautait havaktainik iniktigutait ovalo kungiaklugit kigutiligiit aniaktailigiit nunakatiiginut.¹¹⁶

Inuit nutakat, ilaa, takupkaiyut aniagutainik angitjutait naunaiyautainik, ilanganit 50%mit 100%mut (ukiuliit 4nit 7mut) pikaktut 40%mit 70%mut 20git kigutait ikpinagiyayut nungutigutainik. Ik-itkiyat 1/3mik nutakat ovalo ilihalihaaktut Nunavumi pulaakhimayut kigutiligiinik tamaat ukiumi.¹¹⁷ Aniaktailigiit havaktiit ihumayut kitkanit tamamik nutakat Nunavumi aniakpaktut nutkaktilaaktumik kigutainik nungutigutainik ublumi. Pikaktut 592mik nutakat angikhi-mayut autlaalutik takuyaktuklugit kigutiligiit ukiumi 2004/05mi.

Ikpatauyak 3 Akiit kigutiligiit munagiyait (unguvaktitait) nutakanut 2004/05mi (autlaagutit, hiniktakviit ovalo aniagutit munagitjutait ilaungitut)

	Kafit Nutakat	Akiit	Tamaat
Qikiqtaalumi	177	\$1,400	\$247,800
+ Iqaluit	54	\$1,400	\$075,000
Kivalliq	163	\$1,400	\$228,200
Kitikmeot	198	\$1,400	\$277,200
Tamaat			\$828,200

Pihimayut: Nunait Naunaiyautait: Ilihaktuiyit ovalo Hanatiligiyit Paknaiyaiyit, DHSS, Augustmi 2005, titigakhimaitut

INIKTIGUTAIT ATUGUTIKHAI:

INUIT OVALO NUNAINI HAVAKVIIT

RCAPkut *Katitigutait Hakugikhiyaangani* pitkuhimayut ilaukayut katitlugit aniaktailigiyit pilihimayuit ovalo katitlugit kinauyakhait pitkutikhait ihuakhiyaangani ihuinaakhimayut naitumik kinauyakhaliit pilihimayuit ovalo "katitlugit ovalo havaktigilugit aviktukhimayut ikayugutikhait." (Pitkuhimayut 3.3.8)¹¹⁸ Mamiana, havakatiigiukhi-mayait pitkuhimayait RCAPkut ublumi inikhimaituk Nunavumi.

Pikaktut amigaitunik naamakhilugitait pilihimayuit ovalo aniaktailigiyit havakatiigiit havaktait Inuit ovalo nunaini ilaukautayut ilauyut Nunavumi tamaat aniaktailigiyit munagiyiit atugutikhainik, nani kavamatkut naluyait ovaluniit kinikhimaitait. Ilaa, ilauyut kinauyakhait amigaitut ilaukautayut uktugutikhait paknaiyaiiit, Nunakakaakhimayut ilaukautajutikhait naunaiyautainut, nunaini pilihimayuit havaktakhait Inuit havakviit, munagitjutikhait pilihimayuit munagiyayut nunainit ovaluniit Inuit tugaakhimayut Kanatami pilihimayuit munagiyait nunait; hapkoa havaktakhait tamaik ikayulaakut ovalo ilaukautalaakut atugutikhait havaktainik GNkut kihimi ilitagiyauhaimaitut ilauyut.

Amigaitut hapkoa pilihimayuit ovalo hanayakhait tunivaktut mikhaanut atuhimik ukiumi ikayugutikhait angigutaanut hanahimayut amigaitunit inikhimayut maligutikhait Kanatami uktugutikhait. Inuit ovaluniit nunait naamagutikhait havakviit uktupaktut Kanamatami havakviit kinauyakhagiagani (ilangit Nunakakaakhimayut Munagitjutikhait Tunngaviit (AHF) hanayakhait), ovaluniit mikhaanut GNkut Munagiyiit ovaluniit Inuit havakviit angikhimayut munaginiaktait kinauyakhait Kanatami Kavamatkut (ilangit amigaitut Inuit tugaakhimayut aniaktailigiyit pilihimayuit kinauyakhakpaktut Aniaktailigiyit Kanatami, kihimi munagiyayut GNkut Aniaktailigiyit ovalo Inuligiyit Ikayuktiit).

Ovalo, pikaktut ininiigutainik havakviit nalvaakpaktut kinauyakhainik, kinikhiyut Kanatami atugutikhait pilaaktakhainik kinauyakhait havaktainik havakviit maligutait.

Ukiuktaktumik, hamna kinauyakhait atuktait amigaitunik nutkaktitvaktut nakuutjutikhainik. Nunaini havakviit uktukataktut ovalo piktut kinauyakhainik pikangitumik havalaaktainik iniktigiagani havagutikhait maliktakhait mikhaanut kinauyakhaktainik. Pilihimayuit, nakuutiaktut ovalo hanatiaktut ikayuktauyunut, hanianungakpaktut takukhaungitkumik utiktigutikhainik. Mamaina, iniktigutait pilihimayuit, ilangit tipaakunik nutkaktigutikhait, FASDmik ovaluniit kuyakhimayunit nuutitigutait aniagutikhait naluhigutikhait ovalo nutkaktigutikhait "Pilaaktut nunainut atuhimik ukiummi aipaani tamakhutik."¹¹⁹

Hamna ilanga ukaktut pingahunik aalaktiit atuktainik atulikpaktait ilauyut Inuit aniaktailigiyit munagitjutikhainik, kihimi ataniingituk munagiyait GNkuni.

1) Inuit Ilaukautajutainut Kinauyakhait

Kanatami Kavamatkut ilitagiyuat piyakhainik ukakatigilugit Inuit tunilugit kinauyakhainik ilaukautayaangani Inuit ilaukautajutainut havakviit mikhaanut tugaakhimayut ihumagiyait ovaluniit uktugumayait. Kanatami, ITKkut pivaktut \$3.4 millionmik 2007/08mi Kanatami Kavamatkut ilaukautayaangani Kanatami Inuit ihumagiyainik mikhaanut aniaktailigiyit. Hivulik Inuit aniaktailigiyit katimakyuagutait January 16-17mi, 2008, Kuujuaqmi, ukaktut nakuutjutait Kanatami Inuit ilaukautagaagamik piyaangani Inuit ihumagiyainik ilitagilugit ovalo ilautiliklugit iluani Kanatami angigutainut.

Nunavumi, NTKkut pivaktut Kanatami kinauyakhait mikhaanut atuhik ovaluniit amigaitut ukiut ikayugutikhait angigutaanut ikayugiagani Kanatami aniaktailigiyit hivuliyukhait, nakuuhilugit aniaktailigiyit iniktigutait ovalo munagilugit Kanatami aniaktailigiyit uktugutikhait. 2008/09mi, NTKkut atiktuihimayut ikayugutikhait angigutaanut avatainik \$2 millionmik Aniaktailigiyit Kanatami ilaukautayaangani Nunakakaakhimayut Aniaktailigiyit Nuutitigutait Kinauyakhait, Nunakakaakhimayut Aniaktailigiyit Pitkutikhait Uktugutikhait, Kanatami Nunakakaakhimayut Aniaktailigiyit Havakviit Inuit ihivgiuktait hanayakhait.

Kanatami kinauyakhait Inuit havaktigiigutikhait ovalo ilaukatigigutikhait havaktait takupkaiyut kavamatkunut nalungitainik iniminik tunivaktait ihuakhaitjutikhait Inuit tugaakhimayut akhuugutait nakuungitut. Kinauyakhait hapkonatut ikpinaktut ilaa, tunivamagit Kanatami Kavamatkut (ilaa Aniaktailigiyit Kanatami) nalungitut piyakhainik ilaulugit Inuit ikpinagutainik ihumagiyainut atugutait ovalo piniaktut havaktakhainik.

Nakuutiaktut ukautait hamani kinauyakhainik, pingahuligiyiit hanayakhat havaktait NTKkut, GNkut ovalo Aniaktailigiyit Kanatami (FNIHB). Taihimayut Aniaktailigiyit Katitigutikhait Uktugutikhait, hanayakhat paknaiyautikhait ilaukautayaangani aniaktailigiyit tuhagutikhait ovalo aniagutit nutkagutikhait pilihimayuit Nunavumi.

Nunavumi ilangit hamna Kanatami tamaat uktugutikhait hivuliyut pingahualigiyit aniaktailigiyit havaktigiigutikhait munagiyaulutik ovalo havaktigilugit Inuit havakviit Nunavumi, pipkaiyaangani hanayakhat tuniyaangani Inuit ihumagiyainik. Ikayuktit tuhaktikhait, tunihimayut Junemi 2006, taihimayut Piliriqatigiinniq – Havakatiigiilutik Aatjikutainik Nakuuhiyaangani,¹²⁰ kungiaktut nakuuhinalugit havakatiigiigutikhait tamamik havakviini ikpinagiyait Inuit nutkaktigutikhainik aniaktailigiyiit. Inikhimayut talimanik ukiumi paknaiyautikhait Nunavumi ilaukautayaangani aniaktailigiyit tuhakti-

NUNAVUMI ANIAKTAILGIYIT ATUGUTIKHAIK

tigutikhait ovalo aniaktut nutkaktigutikhait pilihimayuit kigutiligiyit, kagitainut, nutkaktigutikhait munagitjutikhait, aknait ovalo nutakat aniaktailigiyit.

NTI, GN, ovalo Aniaktailigiyit Kanatami tamamik angikhimayut iniktigutikhait tuhaktakhait nalvaakhimayait nuutilaaktut hanatiligiyit nakuutiaktumik aniaktailigiyit munagitjutikhait pilihimayuit Inuinut. Piyaangani havaktigiigutikhait ovalo iniktigutikhait tuhaktakhait pitkuhimayainik, NTIktut piliktut angililugit ovalo atuliklugit pihimayait ilaukatugiigutikhait ovalo hanalutik Nunavumi Pingahualigiyiit Ilauka-tauyut Katimayigalaat Aniaktailigiyinut (NTPCH). Hamna katimayigalaat, ilauyut ilaukatigiinik NTIktut, GNkut, Aniaktailigiyit Kanatami ovalo RIAkut piniaktut havakatigiilutik ihivgiugiagani kanuk ihuakhini-aktut hanauyautait, tunikhaitjutait ovalo hanatiligiyiit aniaktailigiyit pilihimayuit ovalo ikayugutikhait Nunavumi nakuuhiyaangani piyu-mayait Inuit.

Ukiuni 2006 ovalo 2007, NTIktut kinikhiavaktut kinauyakhainik pilaaktakhait mikhaanut Nunakakaakhimayut Aniaktailigiyit Nuuti-igutait Kinauyakhait ikayugiagani havaktait NTPCHKut ovalo kungi-aklugit iniktigutikhait tuhaktakhait. Ikayuktauplutik Aniaktailigiyit Kanatami, NTIktut pihimayut \$2.3 millionmik ikayugutikhait angigutaanut Nunavumi Nunait Naamagutikhait Hanayakhainut, hanayakhat iniktiniaktut tuhaktakhait Nunait Naamagutikhait Uktugutikhaik.

Nunavumi Nunait Naamagutikhait Hanayakhait ilaa atulaaktut havakatigiit uktuktait nakuuhiyaangani Inuit aniaktailigiyiit ovalo kanugitut aniaktailigiyit atugutikhait atuklugit Inuit tugaakhimayut pilaaktakhait ovalo pihimayait. NTIktut ilautjutait hamani ilitagiyau-yut kavamatkunit ovalo aalanit ilaukatauyut ovalo havakviit, munag-itjutait hivuliyaangani, ilauyaangani ovalo tuniyaangani angiyut

Naunaiyautaa 14 Kanatami Aniaktailigiyit Pilihimayuit, Kinauyakhait Tunikhaimayut Nunavumi ukiumi 2007/08

Iliuqaqni	Inungnut Aaniaqtailiniq Havaktit Kanatami	Nunaqaqaqtut Itqilgit tapkuatlu Inuit Aaniaqtailiniqmut Havaktit	Aaniaqtailiniqmut Avatai tapkuatlu Niuviqtit Qanugilittailiq Havaktit
HIV/AIDSnik Kinauyait	\$111,925		
Hepatitis C	\$61,227		
Inuukatiigiit Aniaktailigiyit Kinauyait	\$44,882		
Kanatami Aukhigiamut Aniagutit Uktugutikhait	\$97,462		
Aniaktailigiyit Inuuhiit	\$25,883		
Kanatami Nunakakaakhimayut Imiknut ovalo Aagniaanaktunut Pilihimayuit		\$755,358	
Kaumayut Hivunikhait/Hanatjutait Aniaktailigiyit Nunait		\$3,461,936	
Angilgami ovalo Nunaini Munagiyiit		\$5,269,739	
Nunakakaakhimayut Aukhigiamik Aniagutit Uktugutikhait		\$1,235,782	
Kanatami Nunakakaakhimayut Inminiigutikhait Nutkaktigutikhait		\$504,951	
Aangyaanaktunik Uktugutikhait Nunaini Kinauyait Higaanik Munagitjutikhait Uktugutikhait			\$70,000 \$116,372
Inikniit Pilihimayuit	\$341,379	\$11,227,766	
Nunaini Havaktakhait Pilihimayuit Nutakanut	\$735,180		
Kanatami Hingaihimayut Nigitiagutikhait Pilihimayuit	\$737,190	\$1,191,440	
Hingaihimayunit Imiktut Ayokhagutikhait	\$45,513	\$578,804	
Nunakakaakhimayut Hivulimi Autlagutikhait Pilihimayuit	\$1,234,000		
Tamaat Nutakait	\$2,751,883	\$1,770,244	
Tamaat	\$3,093,262	\$12,998,010	\$186,372
Tamaat Tutkuktuihimayut	\$16,277,644		

Aniaktailigiyit Kanatami. Septembari, 2008

07

08

Ukiuk Tamaat Tuhaktakhait

Kanugitut Inuit Inuuviviniit ovalo Inuuhitjutait

aalangukhimayut pihimayainit aniactailigiyit pilihimayuit ovalo ikayugutikhait pihiyait Kanatami ovalo Nunavumi pikuyaligiit ovalo ikayuktit munagiyiit.

2) Ihumagiyait tugaakhimayut ovalo Nunakakaakhimayut tugaakhimayut Kanatamit Pilihimayuit

Kanatami Kavamatkut atukpaktut millionik kinauyakhainik ukiuk tamaat Nunavumi ihumagiyainik tugaakhimayut aniactailigiyit hivuliuyukhat, ilangit, aknait hingaihimayut ovalo nutakat aniactailigiyiit, nigitiagutikhait ovaluniit kagitainik aniactailigiyiit ovalo

ayokhaktut nutkagutikhainik, mikhaanut pingahuanut ilaukatauyut ikayugutikhait kitkanit Kanatami munagiyiit ovalo havakviit Nunavumi.

Pikaktut 21nik Kanatami aniactailigiyit mikhaanut pilihimayuit tunivaktut Nunavumi.

Pikaktut angiyumik kinauyakhainik tunivaktut Nunavumut mikhaanut aniactailigiyit munagitjutikhainik hivuliuyut munagiyaungit GNkunit. Taimaimat, nakuuniaktuk GNkut ilaugumik pingahuagutainik ilaukatauyunut Inuit ovalo Ottawa piyaangani kinauyakhait havakatigiilugit ovalo atutialugit.

Atugakhaliat 4 Kavamatugatkutnit Nunaliuyunut-Ilingayut Aaniaqtailiniqmut Havagutit

Nunaqaqaqtut Itqilgit tapkuatlu Inuit Aaniaqtailiniqmut Havaktit Havagutai

- Nunakakaakhimayut Aukhigianik
- Kanatami Hingaihimayut Nigitiagutikhait Pilihimayuit
- Hingaihimayut Nutakat Aniactailigiyit
- NIHB
- Nakuutjutikhait Hivunikhait
- FASD
- Kanatami Nunakakaakhimayut Inuulgamiit Inminiugutikhait Nutkaktigutikhait Uktugutikhait
- Hanalutik Aniactailigiyit Nunaini Uktugutikhait
- Itkiliit Iihagiaktukhimayut Nuutitigutikhait Aniactailigiyit Ikayugutikhait Pilihimayuit
- Kanatami Nunakakaakhimayut Iminut ovalo Angiyaanaktunut Atuinagutait pilihimayuit

Inungnut Aaniaqtailiniq Havaktit Kanatami Havagutai

- Nunakakaakhimayut Aniactailigiyit Autlagutait Pilihimayuit
- Kanatami Aukhigianut Uktugutikhait
- Aniactailigiyit Inuutjutikhait
- AIDS Nunaini Havaktakhait Pilihimayuit
- Nunaini Havaktakhait Pilihimayuit Nutakanut
- Hepatits C Nunaini Pilihimayuit
- Kanatami Hingaihimayut Nigitiagutikhait Pilihimayuit
- FASD
- Inugiagutait Aniactailigiyit Kinauyakhait

Aaniaqtailiniqmut Avatai tapkuatlu Niuviqtit Qanugilittailiq Havagutai

- Kanatami Tipaakunut Munagitjutikhait Uktugutikhait
- Kanatami Akigaktuutit Angiyaanaktumik Uktugutikhait

Inuligiyituqatkut Havagutai

- Aniaviit ovalo Taaktiit Ikayugutikhait Angigutaanut \$18.8 millionmik ukiuk tamaat
- Nikikhainik Akyagutikhait Pilihimayuit \$23.7 millionmik 2006mi ikayugiagani tingmiakut akyagutikhait nakuuyumik nikikhait Nunavumi.¹²¹

Aniactailigiyit Kanatami. Augustmi, 2008.

NUNAVUMI ANIAKTAILGIYIT ATUGUTIKHAIIT

AHFkut nakuutiaktut uktugutainik Kanatami kinauyakhait kiuvaktut nunaini piyumayainik. Ubluminut, AHFKut tunihimayut 1,345nik ikayuktakhainik Kanatami \$406 millionmik. Nunavumi, AHFKut kitkaniituk kinauyakhakvik, tunivaktut \$12 millionmik hitamanik uki-uni 12nut nunainut naamagutikhait hanayakhait, ilauyut Tukisigi- arvik Havakviit Iqalunit, Ilisaqsivik Havakviit Kangiqtugaapiq, Pigi- arvik nunaini naamagutikhait hanayakhait Igluligaarjuqmi, Salugat Kati- mayigalaat Mitimatalimi ovalo nunaini naamagutikhait pilihimayuit Kugluktumi ovalo Ikaluktutiami. AHFKut tamaat tuniyuitut kin- auyakhait atugutikhainik hapkoa hanayakhait kihimi hapkoa ovalo aalat nunait atuktut AHFKut kinauyakhainik ikayugiagani hanayakhait ilangit kinauyakhainik. Inuit ihumaaluktut iniktigutait AHFKut 2010mi ukiumi nakuutiaktut inuuviviniit mikhaanut mu- nagiyyit ovalo naamagutikhait pilihimayuit nunaini.

3) Nunaini Havakviit

Kanatami ovalo Nunavumi Kavamatkut havaktut inikhainik hakugigutait ovalo nutkalaigutait. Aniaktailigiyit Kanatami ovalo Gnkut Aniaktailigiyit ovalo Inuligiyit Ikayuktiit pivaktut angiyumik ovalo atuinalaaktainik kitkanit kinauyakhainik, akiligutikhait havakviit akiligutikhait ovalo pilihimayuit ovalo ikayugutikhait tuniyainik. Pikangitut kihimi ikitut nunaini naamagutikhait havakviit Nunavumi, ilauyut tamalaaktumik. Akiit amigaitut nuutitihimaplutik amigaitunut atauhimik ovaluniit amigaitunik ukiunik ovaluniit tugaakhimayut ikayugutikhait angigutaanut aivakhimayut pingahut kavamatkut. Hamna kinauyakhait tutkuktuitjutikhait nutkaktihimaitait hapkoa nunaini ilaukatauyut ukaktut, akhuugutainik ovalo ihumaalugutainik.

Ukakhimataaktut, pikaktut 12nik aniaktailigiyit ovalo naamagu- tikhait uktugutikhait Nunavumi tunivaktait Hamletkut ovaluniit nunaini ilaukatauyut ovaluniit Inuit havakviit nunaini., munagiyaup- lutik nunainit. Hapkoa ilauyut naamagutikhait pilihimayuit havak- tait Hamletkut Kinngaini, Pangnirtungmi, Mitimatalimi, Kugluktumi ovalo Ikaluktutiami ovalo Tukisigi- arvik Havakviit Iqaluni, Ilisaqsivik Havakviit Kangiqtugaapiq ovalo Pigi- arvik nunaini naamagutikhait hanayakhait Igluligaarjumi.

Ilisaqsivik Havakviit Kangiqtugaapiq nunaini havakviit nakuutiaktut atulaaktut munagiyyit ovalo naamagutikhait pilihimayuit tunivaktut malikhugit Inuit inuuviviniit ovalo ukpigiyait. "Tamamik Ilisaqsivik pilihimayuit ikayuktut nunaini hanatiligiyit ovalo naamagutikhait ikpigiyainik inuuviviniit Inuit ilihagutikhait ovalo ayoikhagutikhait ovalo tuhaktituyut nunainut."¹²² Ilisaqsivik hanahimayut ikpinaktumik ovalo ikayugutikhainik Inuit Inuukatigiit Ukpigiyait hanayakhait tu- gaakhimayuk ilaulugit ovalo hakugikhilugit Inutukait ilaukatauya- angani ovalo ikayugiagani havakviit munagiyyit inuligiyit ayokhagutait nunaini.

Ilisaqsivik nakuutiaktut atugiagani kanuk nunaini havakviit ikpigiyangitut aniaktailigiyit atugutikhainit. Ilisaqsivik pivaktut kin- auyakhainik Aniaktailigiyit Kanatami, GNkut (Aniaktailigiyit ovalo In- uligiyit Ikayuktiit, Inuuviviniit, Ukauhiit, Inutukait ovalo Inuulgamiit ovalo Munagiyyit Ilihaktuiyyit) ovalo Inuit havakviit. Mamiani, kava- matkut ovaluniit havakviit pilaitut kitkanit kinauyakhainik Ilisaqsivik, atauhiugaluakhuni nakuutiaktut atulaaktait Inuit munagitjutikhainik Nunavumi.

Inuit arnait mikitqianit nunalingnit tingmivaktut Iqalungnut nutaraniriaqturhutik Qikiqtani Aaniarvingmi.

Piksaliugaa Franco Buscemi

07

08

Ukiuk Tamaat Tuhaktakhait

Kanugitut Inuit Inuuviniit ovalo Inuuhitjutait

KANUK ANIAKTAILIGIYIT MUNAGIYAUYUT NUNAVUMI

Ihumagiyainik aalatkiiktut iluani aniaktailigiyit munagiyiit nunaini Kanatami ovalo Nunakyuami kanuk pikaluangitut pitkutikhait aniaktailigiyit munagitjutikhait atuniaktut. Hapkoa aalatkiit takuvaktut nuutitigiagani pikaluangitut ovalo keelinikatut pitkutikhait hanianit munagitjutikhait ovalo aniakpiaktut munagitjutikhait nutkaktitinahualugit ovalo aniaktailigiyit tuhagutikhainik ovalo mikhitilugit piyumayait munagitjutikhainik ovalo aniakpiaktut munagitjutikhait. PHCKut atuktait kungiakhutik nutkaktigutikhait aniagutait ovalo tuhaktitilugit aniaktailigiyiit. Aatjikutaatut havaktait anaviit ovalo tingmilugit Inuit unghiktumut munagiyauyaangani, nutkaktigutait akikitut. Nunavumi iligumik pitkutkhainik nutkaktigutikhainut, kihimi nuutitigumik pitkutikhait ublumi munagitjutikhainut atuktait ikayugutikhainik, akhuugutikhainik ovalo piyakhainik Nunavumi Kavamatkut, Inuit Havakviit ovalo Nunait.

1) Hivuliit Aniaktailigiyit Munagitjutikhait

PHCKut atuktait nunainut, taaktiungitumut, munakhiit ovaluniit aalat aniaktailigiyit havaktiit, havakviani ovalo ilaukatauyut inuuviniit aniaktailigiyit atugutainik.¹²³ PHCKut atuktait akhut tamamuyut ovalo nakuutiaktuk Inuit ihumagiyainik tamaat. Aniaktailigiyit Kanatami ukakhimayait PHCKut atuktait...atuktait aniaktailigiyit munagitjutikhait atugutainik. Ilauyut tamamik ikayugutikhait ilauyut aniaktailigiyiit, ilangit; kinauyaliuktait havaktut, ikluligiyit, ilihaktuiyit ovalo hilakyuat. Hivuliit munagitjutikhait ilauyut iluani hivuliit aniaktailigiyit munagitjutikhait kungiaktut aniaktailigiyit munagiyiit ikayugutikhait ilauyut, aniaktailigiyit tuhagutikhait, aniagutait ovalo anigutait nutkagutikhainik ovalo ihvgiuklugit ovalo munagilugit aniakhimayut ovalo anikhimayut.¹²⁴

Nunavut Upluani uqaqtiuyuq Paul Irngaut (haumingmi) Madeleine Allakariallak-lu (taliqipik) uqaqtuk kinaungmangat Iqalungmiutaq Aaquaq Enuapik Sagiataq.

Piksa tuniyat Inuligiyituqatut – Nunavut Aviktuqhimani Aapisiat

NUNAVUMI ANIAKTAILIGIYIT ATUGUTIKHAI

Nunavutmi, pityutiligit amihunik pityutigiyai inuit aanialaqniqmut munagiyaayaqaliqhutiklu. Ilai inungnut pityutit akhuqtitauniqmut pihimayut nayugiaqaqtainut iliahaqniqmut atuqpakhimani, timigiyaainut uqauhiinaqmutluniit huguqtigaunii, atugumainaliqniin-utluniit. Aalat hanatiligiyyit ilangit kinauyaliunitut, akituyut akiit inu- giami, nakuungitut ikluit. Hapkoa ilangit aalangulaaktut kihimi havaktigiiktukhat tamaat amigaitunut aalatkiit amigaitut aalatkiit havakviit angiyumik ubluinik aalanguktinagu nakuuyumik ilitagitinagit.

Nakuutkiyayuyuk ihumagiyaainik aniaktailigiyyit munagiyyiinit, ayokh- agutait munagiyaayukhat havakatiigilugit. Hamna ihumaiyait Nunakyuat Aniaktailigiyyit Havakviit hivuliuyut akhuukhimayait atugutikhait PHCkut 1978mi. Ublumi pikuyaulituk Kavamatkut Kanatami.

Pikaktut talimanik PHCkut Maliguitkhainik:

- Havakatiigilutik tamaat ilaayunut.
- Pilaavikhagilugit.
- Inuit Ilaukatautjutikhait.
- Aniaktailigiyyit Tuhagutikhait.
- Naamatumik atugutikhait havagutikhainik nutaat.

2) Aniaktailigiyyit Tuhagutikhait ovalo Aniagutit Nutkaktigutikhait

Titigakhimayuk Kanatami hivuliit ministait, "Inuit aniaktailigiyyit uk- tugutikhait aniaktailigiyyit tuhagutikhait, aniagutait ovalo anigutait nutkaktigutikhainik ikpinaktut piyaangani nakuutkiyak aniaktailigiyyit iniktigutikhait Kanatamiut ovalo ikayuktut unghiktumut naam- agutikhainik munagitjutikhait mikhitigumik ayokhagutait aniaktaili- giyyit munagiyyit atugutikhait."¹²⁵

Pihimanmata Nunavumi aniaktailigiyyit naunaiyautait ataaniitut Kanatamiit kitkanit ovalo angiyumik 25%mik Nunavumi ania- ktailigiyyit atugutikhait kinauyait atukpaktut autlaagutikhainik aniaktut aniavimut Iqalumi, Yellowknifemi ovalo aalamut nigiyagani muna- givikhainut, nutkaktinahuagutikhait hivuliuyukhat Nunavumi kihimi kinauyait naunaiyautauk-pata, ilaungituk. 2007/08mi, ilangit GNkut Aniaktailigiyyit ovalo Inuligiyyit Ikayugutikhait kinauyait atugutikhait tunihimayut Inuit aniaktailigiyyiit unguvakhimayut.¹²⁶

Ilaa, Munagiyyit Aniaktailigiyyit ovalo Inuligiyyit ilitagiyyit ikpingu- tikhainik aniaktailigiyyit tuhagutikhait ovalo nutkaktigutikhait hanahimayainik *Inuit Aniaktailigiyyit Uktugutikhait*.¹²⁷ Mamiani, titi- gakhimayait Moloughney tuhaktakhait, pikaniaktuk nutkagutikhainik iniktinahualugit hamna *Inuit Aniaktailigiyyit Ukgutuikhait*. "Nunavut Inuit aniaktailigiyyit munagitjutikhait atugutikhait aviktukhimayut, munagiyaukatigiingitut havakitiit havakpiaktut kihimi ikayuktaungitut ovalo havagutait katitigutainik tuhgutikhait ovalo namungauligia- gani inugiatigiit aniaktailigiyyit havangituk."¹²⁸

Namungauligiagani inugiatigiit aniaktailigiyyit nakuuyuk hanagia- gani naamaktut Inuit aniaktailigiyyit pikuyakhait. 13kuyut pravinsiit ovalo nunait ovalo Kanatami kavamatkut angikhimayut kungialugit namungauligiagani ilangit 67nik aniaktailigiyyit kanugitaakhait nau- naiyautikhait munagiyaayukhat aniaktailigiyyit naniitaakhait, ania- ktailigiyyit iniktigutait ovalo kanugit ikayugutikhait, pipkaiyaangani ukiuk tamaat aatjikutuliulugit, ilaa, kitkanit kanugituk aniaktailigiyyit Nunavumiut mikhaanut aalat Kanatamiut nunaini.

Mamiani, havaktikaluangitut pipkaitait GNkut hanahimayut atauhimik hapkoa tuhaktakhait ukiuk tamaat 2004mit. Ayonaktuk hivuliit Inuit aniaktailigiyyit havakitiit ovalo atanguyait nalungitainik ovalo tuhakhimayainik angigutikhainik kanuk Inuit aniaktailigiyyit pikangitumik tuhagutikhait kanugitaakhait ovalo atugutait iluani in- ugiakatigiit aniaktailigiyyit. "Hivuliit Inuit aniaktailigiyyit tuhagutikhait atugutikhait ilihimayut kungialugit ovalo kiulugit namungauligiagani nuutitkataktut aniagutit. Tahamna atugutikhait havangituk Nunavumi malgunik ukiunik. Pikangituk havaktukhanik katituk- tukhanik havakitiit Nunavumi pipkaihimayut nutkagutikhainik nuuti- tikaaktut aniagutit kungiagutait."¹²⁹

3) Inuit Aniaktailigiyyit Uktugutikhait

GNkut *Inuit Aniaktailigiyyit Uktugutikhait* ilihimayut talimanik kitkani- itut havagutait Inuit aniaktailigiyyit, ilaayuk kitkaniit PHCkut atulaaktait:

Inugiatigiit Aniaktailigiyyit Ihivgiugutait.

- Aniaktailigiyyit Kungiagutikhait.
- Aniaktailigiyyit Tuhagutikhait.
- Aniagutit ovalo anigutit nutkagutikhait.
- Aniaktailigiyyit munagitjutikhait.

Uktugutikhait ilitagihimayut amigaitut havakviit ikayukhimayut Inuit aniaktailigiyyit ovalo taimaimat, nalvaakhimayut havakatiigilutik ovalo ilaukatigiilutik aalanut munagiyyit ovalo kavamaungitut havakviit. Mamiani hamna uktugutikhait hanakatiigikhimaituk. Kihimi hivulimi nalvaakhimayut tuhaktakhainit paknaiyaukhimayuk Vancouvermit ikayuktimit,¹³⁰ ovalo ukakatihimaituk aalanut havakviit ovaluniit nunait hanatitlugit. Hanahimayuk avaliitumik aatjikutaatut pingahu- akatigiit uktukhimayait NTIktut, GNkut ovalo Kanatami Kavamatkut hanalugit Aniaktailigiyyit Ilaukatautjutikhait Uktugutikhait ilihimayut *Piliriqatigiinniq*.¹³¹

Munagiyyit Aniaktailigiyyit ovalo Inuligiyyit Ikayugutikhait ilitagihimayut ihuakhalaitait tamamik Nunavumi ayokhagutikhait tamamik ovalu- niit kilamik.¹³² Taimaimat, uktugutikhait talimanik ukiunik nani, pihimatitlugit hivuliit talimat kitkaniitut havagutikhait Inuit ania- ktailigiyyit, kungianiaktut malgunik angiyumik mikhaanut ikpinagiyaayut aniaktailigiyyit Nunavumi inugiatigiit.

Aniaktailigiyit Nutakat ovalo Ilakatigiit

- Amigailugit pitjutait aniaktailigiyit inuuhimayut iniktigutait.
- Amigailugit naamait nutakat pihimayait ukiungit naamagutait hanatiligiyit iniktigutait.
- Nakuuhinahualugit nikikhait tutkuktutjutikhait tamamik ilakatigiit.
- Mikhitinahualugit naamait Inuit pikatagutait kagitainik, ukpatainik, ihumaalugiyainik ovaluniit kuyakhikatakut ihuitumik.
- Mikhitinahualugit pitkutait inuulgamiit pikatakut ayonalaaktumik inuuhianik.

Ayokhagutit Mikhitigutikhait

- Mikhtiklugit tipaakut atugutikhait.
- Mikhitiklugit aangiyaanaktut atuinagutikhait.
- Amigailugit havalaaktait nunait mikhitigutikhait anianaktut inuuhit.

Nunavumi inugiakatiigiit kinguliyuyt ilanganut Kanatami akhut mikhaani aniaktailigiyit ovalo aatjikutaatut aalat nunait, Inuit aniaktailigiyit atugutikhait hanatiakhimaituk ovalo munagilaaktait hapkoa ihumagiyait, atugutikhait hakugigutikaktuk. Hivuliit havaktiit akhuukpiaktut ovalo havakpiagumayut.¹³³

Ikpinaaktuk, Inuit inugiakatiigiit nalungit, mikhaanit inuuviniit ovalo inuuhit amigaitut pitkutait Nunavumi ikpinagiyait nunait aniaktailigiyit. Taimaimat, Inuit aviktukhimayut ovalo nunaini havakviit tunilikut aniaktailigiyit ovalo naamagutikhait uktugutikhait ikayulaaktut ovalo ilaulaaktut ayokagutainik munagiyunut atugutikhainik.

4) Havakatigiit ovalo Inuit Ilaukatautjutait

Malguk PHCmi maliktait, havakatigiigutikhait tamaat ilaunyi ovalo Inuit ilaukatautjutikhait, ukakhimayut hamani tuhaktakhaini. Aniaktailigiyit munagitjutikhait atugutikhait angiliyukhat ilauyaangani ilaukatauyukhat Inuit munagiyit ovalo kingulikhimayut ikpinagutikhait nuutilaaktut amigailugit havakatigiigutikhait tamaat amigaitut havakviit, Inuit havakviit, ikayuktiit, hamletkut ovalo kavamatkut munagiyit ilaunyi aniaktailigiyini ovalo naamakhitiligiyni.

PHCmi havaktut nakuuyumik munagiyit ilitagigaagamik ataaniit inuligiyit, hanatiligiyit ovalo palitksni ihumagiyainik ovaluniit nutkaktigutikhait aniagutit, kiniklutik ilaukatautjutikhainik nunainit ilaunyi inminik aniaktailigiyit munagiyiik ovalo hanalutik havalaaktakhainik nunainit aniaktailigiyit ovalo naamagutigutikhait havaktiit ovalo nunainit ilaunyi munagiyaaangani nunaini aniaktailigiyit ihumagiyainik.

Amigaitut Kanatami ovalo Nunavumi havakviit, ilangit, Aniaktailigiyit, Ilihaktuyit, Akigaktuyit, Paliihimaligiyit, Ikluligiyit havakatigiiktukhat ovalo ilaukatigilugit uktugutikhait. Inuit ilangit, ilaunyi Inutukait ikayuktiit, Inuit hingaiyumik munagiyit ovalo ilakatigiit munagitjutikhait ovalo inuuviniit ovalo nunaini pilihimayut, ilauyukhat munagikatiigiinik, paknaiyaiyiinik ovalo tunikhaitjutikhait PHCkut Nunavumi. Havakatigiigutikhait tamaat hapkoa havakviit ilitagiyut aniaktailigiyit ovalo naamgutikhait ilaukatauyut hanatiligiyinut ovalo inuligiyit pikuyakhainut ovalo NLCAmi piyakhainut.

Ilaa, amigaitut havakviit hilataani GNkut havakatigiigumayait Munagiyit Aniaktailigiyit ovalo Inuligiyit ikayuktiit nakuuhiyaangani Inuit aniaktailigiyit. FNIHBmi Ukiuktaktumi maligutikaktut ilaukatauyaangani ovalo NTIkut, RIAkut ovalo ITKut RIAkut ilauyumayut Inuit aniaktailigiyiini. Kavamatkut Nunavumi pikaktut amigaitunik ayokhagutikhainik hilataani munagiyait ovalo naitumik kinauyait, kitkanituk hanalutik nakuuyumik aniaktailigiyit atugutikhait havagiagani aalat havakviit ovalo hanalutik hakugikhigutikhainik.

Taimaimat, ilaukatauyut hakugiigutait Nunavumi atuktait PHCmi ovalo *Inuit Aniaktailigiyit Uktugutikhait* ilitagihimaitait ovalo havakatigihimaitait aviktukhimayut ovalo nunaini Inuit havakviit, hamletkut ovalo nunaini ikayuktiit havakatigiilugit. NTIkut ovalo RIAkut tamamik inikhimayumik maligutikaktut nuutitigiagani naamagutikhait Inuit Nunavumi. Ataani NLCAmi Ilangani 32, Kanatami ovalo Nunavumi Kavamatkut pitkuhimayut ilaunyi hapkoa havakviit hanatiligiynik inuligiyit pikuyakhait. Mamiana, Nunavumi *Inuit Aniaktailigiyit Uktugutikhait* ukakhimaitait hapkoa havakviit.

Hunamik Nunavumi Kavamatkut ovalo aniaktailigiyit atugutikhainik pikangitut ilitagihimaitumik nunaini ovalo aviktukhimayut Inuit aniaktailigiyit ovalo naamagutikhait ilangit? Kanuk amigaigumik Inuit munagitjutikhait uktugutikhait ikpinagilaaktait munagiyit atugutikait? Atauhik tuhaktakhak nalvaakhimayuk: "Kitkaniituk hunmat aniaviit atukhimayut Qikiqtaalumi, Kitikmeoni ovalo Kivalliqmi inuukatiigiit hingaihimayut (26%), anikhaagutikhait aniagutit (18%), nigitjutainik aniagutit (10%), aniagutit (9%) ovalo kagitainut ayokhagutit (7%)."¹³⁴ Malguk pikaktut munagitjutikhait hakugiktut Inuit inuuviniit – hingaihimayut munakhiit ovalo ikayuktiit – ikayulaaktut munagiyaaangani hingaihimayut munakhiit ovalo kagitainik ayokhagutit hunmat aniaviit atuktait, hakugikhilaaktut akigaktugutikhait amigailugit akhuugutait Inuit munagiyit akiit mikhitiktait inminik. Nalungit Nunavimi takupkaiyut inuuviniit Inuit hingaihimayut munakhivikhait akhut mikhitilaaktait Inuit atugutikhainik aniaviit ovalo outlaagutikhait hakugikhititlugit aniaktailigiyit iniktigutikhait nutakani ovalo amaamait.¹³⁵

5) Ilaukatautjutikhait ovalo Ikayugutikhait Inuit Aniaktailigiit ovalo Naamagutikhait Ilangit

Tamna atuqaktutuqat pityuhiq tapkununga pityutauluaqni aaniaqtailiniqmut munaqqiniinut pityuhiit inungnut nunaliyunutlu piyukhat pilaqniinik havaginiiniklu hulilutik katutyiqatigikniq ihumalugutinut aaniaqtailiniqmut munagii aaniaqtailiniilu nunaligiyaqtik. Una taimaitpalaqmat Inungnut, amihut tahapkuat aaniaqtailiniqmut ihuigiya pihimakmata ayuqhaqniqmut ihuityutavaktutuqauniilu tapkununga Kanatamiunut kavamainut piyuyat maligaitlu. Moloughney tuhaktikhait titigakhimayuk, "Hanayaangani aalangutait ikayulaaktait Inuit ukpigiyainik ovalo maligutikhainik hanahimayut ilitagijutait amigaitut ilangit pipkaivaktait aniaktailigiit ovalo piyumayait aalat nunait ovalo kavamatkuungit havakviit havakatigiilutik Nunavumi."¹³⁶

Hamani ihumagivlugit NLCami Ilangani 32 aivakhimayut. "Keel-inikangitumik inminiigutikhait Inuit ovaluniit piyakhait kavamatkut, hilataani angigutaanut, Inuit inminiigutikatut ilihimayumi hamani Ilangani ilaukataulutik hanatiligiit inuligiit ovalo inuuviviniit pikuyakhait ovalo hanalutik inuligiit ovalo inuuviviniit pilihimayut ovalo ikayugutikhait, ilayut maligutikhait tunikhaitjutikhainik, iluani Nunavumi Angigutaanut Nunait.

Taimaimat, Nunavumi Inuit ilaukatautjutikhait atuinalaaktait PHCkut atugutainut, akigaktuitjutaini ilayut. *Talvaniigaluak, Aipaa Talimani Ihivgiugutait Iniktigutikhainik Nunavumi Nunataagutit Angigutaanut* havakhimayait PricewaterhouseCoopers (PwC) 2006mi nalvaakhimayut, "Tamaat ilangani ihivgiuktaptini, tuhaktakhimayugut ilaukatauyunit ihumayut iniktigutikhait NLCami tunilaaktait Inuit pilaalutik inminik hivunikhainik, hanalutik inminik pikuyakhainik ovalo iniktiklugit ikpinagiyainik inuuviviniit. Amigaitut ukakatigihimayut ovalo ilaukatauhimayut kungiaktuni ukatainaktut hamna pingituk. Ukakhimayut amigaitut maliktakhait ilihimayut ovalo atugutikhait hanahimayut ovalo ilaukataungit angigutikhainik ovlaov ukakatigiyauhimaitut. Ovalo, tuhakatakhimayugut Inuit ukaktut ukpigiyait ihumayait ovalo ikpinaktumik ihumagiyait Inutukait, apigiyauyuit ovaluniit ikpigiyangitut."¹³⁷

Ublumi, PwCkut tunihimayut Senate Katimayigalaat Nunakakaakhimayut ovalo ukafaakhimayut pikangitut ilaukatautjutikhainik Inuit angiyuk ayokhagutait. "Ukpigiyunga angiyut naamangitut iniktigutikhaini ilayut naamangitumik ilaukatautjutainik Inuit angigutainut. Kungiaktut katimatitlugit nunaini, amigaitut nani Inuit aliahungitut ilaungitut ovalo kuviahungitut nani kiavaktut. Amigaitut Inuit ukakhimayut "Inutukavut ikpinagiyangitut" ovalo ukaktut "hanavaktut pikuyakhainik, kihimi apigiyuitut kanuk ihumayugut."¹³⁸

Ilangit havaktiit iluani GNkut ilitagihimayut tunikhaayaangani aniaktailigiit ovalo inuligiit ikayugutikhait inuuviviniinik naamaktut ovalo ihumayut piyumayainik Nunavumi amigaitut Inuit inugiaka-

tigiit. Kihimi, amigaitut aniaktailigiit munagiyit ikayuktauyut atauhimik ukautikaktut Inuktut/Inuinaqtut ovaluniit Inuit ikayuktauyumayut Inuit ukautainut, kihimi amigaitut ayongitut ikayutut munagiyit (munakhiit, taaktiit ovalo hivuliit havaktiit) kablunaatitut ukayuktut. Hamna ukautait keeliniit pilaaktut tuhaktikhaimaitumik ovaluniit ihuinaakhimayumik ukautauhimayut kitkanit munagiyit ovalo ikayuktauyut.

"Inuuviviniit aalatkiigutait ovalo pilaitait aniaktailigiit munagiyit nakuuyumik munagilugit hapkoa aalangayut ikayugutikhait mikhaanut angiyut naunaiyutait malingilugit, takuyaktungilugit aniaviit ovalo ikpinagiyangitut ovalo aalanguyut. Inuuviviniit naamaktut munagigaagata, aniaktut kiulaaktut nakuuyumik munagiyutainik ovalo hamna angiyumik ikpinagilaaktut aniaktailigiit Inuit inminik."¹³⁹

Pilaaktut hamna ayokhagutait, Munagiyit Aniaktailigiit ovalo Inuligiit Ikayuktut ikayuklutik piyumayait nunaini uktugumayainik atuktut ovalo ilayut Inuit Kauyimayatukangit, nunait nalungitait ovalo nunait ihuakhalaaktait. Pikaktut pingahunik inuuviviniit hakugiktut Inuit munagijutait atuktanik takuyauyukhat, ikayumata

Nunavut Tunngavik Nanminilgit havaktiu Virginia Lloyd (haumikhiq) tuniyaa Charlotte Zawadski taphuminga Nunavut Munaqhiuniqmut Havagutit Hiviliqtiuniq Aitugutanik.

Piksaliugaa Franco Buscemi

aniaviit munagitjutainik atugutikhait ovalo tuniyauliktut ikayuktinik, Inuit havakviit ovalo hamlektut (ikayuktauplutik Kanatamit) amigaiyaktuni nunaini tamaat Nunavumi. Hapkoa pingahut ilaukatauyut Inuit naamagitjuthait ovalo munagitjuthait ilitagiya-uhimayut Nunavumi Inutukait amigaituni ihivgiukhimayuni,¹⁴⁰ ilan-git kavamatkut ilitagiya-hait, ikpigiyakhait ovalo pitkutikhait.

Pingahut kitkaniit ilaukatauyut Inuit Aniaktialigiyit ovalo Naam-agutikhait tuniyakhait hapkoa:

- Inuit ikayugutait.
- Nunani munagiligiyit ovalo Inuit Inuuviniit Nigitjutait (Nunainit Nikiit).
- Inuit aknait hingaihimayunik ikayuktiit ovalo amaamait ovalo ilakatiit munagitjuthait.

Inuit Ikayugutikhait

Inuit ikayugutikhait ilaayut; kagitainut ikayugutit, nigagutit ihuakhitjutait, ihumaalugutait ikayugutait, akigaktuiyut ovalo ilih-agutikhait. "Ayonaktuk aviktugiagani havagutait Inutukait, Inuit munagiyinik ovalo tamamik Inuit nunait Kanatami Inutukait ikpigiyayut munagiyinik ovalo ikayuktinik ovalo tunilaaktut kanuk nau-naiyalaaktut Inuit munagiyiit ikayugutikhait."¹⁴¹ Atauhik atulaaktut Ilsaqsivik Katimayit tunivaktut munagitjuthainik ikayugutikhait nunaini Kangiktugaarpiq. Ilsaqsivik Inutukait pilaaktut Inuit kinikhi-ayut ikayugutikhainik ovalo ikayuktakhainik ovalo ilaayumayut Inuit inuuviniit munagitjuthainik atugutikhainik."¹⁴² Ovalo, Ilsaqsivik havaktut (Inuit Katutjikatinik Ukpigiyainik) pilihimayut tunilugit In-utukait ilaukatautjuthaiik nunaini havakviit munagilugit inuligiyit ihumagiyainik – ilaa, Ublumi munagiviit nutakat, ilihakviit ovalo Pali-ihimat. Ikayuyuktut hapkoa havakviit ayokhaitjutainik ihuakh-agutikhait, atuklugit Inuit Katutjikatinik Ukpigiyainik."¹⁴³

"Ukakatigitlugit inuuviniit aniaktialigiyit atugutait ovalo aniagutit kauyimayatukangit Atauhik tunilaakatut Inutukait katitigutainik nakuutiaktut munagiyaangani aniaktut... Kanuk munagilaaktut uk-patainik aniagutit, aniagutit, unaligutit, iigit ihuinaagutait, kalagutit, ahigukhimayut hauniit, imaakhimayut ovalo ilangit. Kihimi Inuit ihu-magiyait kaanganiit angiyumik. Atuktainik munagitjuthait kilikhi-mayait ovalo anigutait ovalo ihuakhilugit aniagutait, Inutukait ukalikpaktut kanugitjutait kanuk hakigikhilaaktut kagitait ovalo nutkalaktut ukpatait."¹⁴⁴

Inutukait kitkanit pitkuktikhait Inuktitut/Inuinaqtut ukauhiit. Ukakhi-mayuk Mariano Aupilardjuk, "Ukauhivut Inuktitut/Inuinaqtut hakugipkiaktut. Ukauhiit hakugigutikatut. Inuktitut/Inuinaqtut ukauhiit munagilaaktut."¹⁴⁵ Inutukait ukakhimayut mamiana, "Inuit Kauyimayatukangit ilitagiya-himaituk."¹⁴⁶ Amigaitut taaktiit, mu-nakhiit, inuligiyit ovalo ilihaktiit naluyut Inutukait nalungitainik."¹⁴⁷

Nunait Munagitjuthait ovalo Inuit Kauyimayatukangit Nigitjutait (Nunait)

Inuit nalungitut nunait inminik munagilaaktut Inunik aktuktilugit nunainut. Umayukhiugutit ovalo "Autlaagaagat nunami, Inuinit, unaguikhikafungitut ovaluniit kimaangitut kihimi ikpinaktuk naku-uyumik ihumainut ovalo kagitainut aniaktialigiyiit ovalo tugaalugit mikhaanut aniaktialigiyiit."¹⁴⁸ Talvanga, Kivalliqmi munagivaktut ukiuk tamaat Pijunnaqsiniq Nunamitjutait nani Inutukait ovalo Inu-ulgamiit kativamaktut malgunik ubluinik ilaukatauyaangani Kauyi-mayatukangit, Inuit inuuhit ovalo nunainik hanatjutait. Qiqqitani Inuit Katutjikatingit tunivaktut Inuuviniit Nunamitjutait Pilihi-mayut 13ni nunaini tamaat Qiqqitani.

Ilsaqsivik Katimayit Kangiktugaarpiqmi atukpaktut nunaini munag-itjuthait pilihimayut ilaayut 60nik ilaukatauyut malgunik ubluinik inuuviniit nunamitjutainik. "Ikayugiagani nunaktigiit nunamunga-ulutik ovalo katitifaalugit inuuviniit havagutainik ovalo nunainik, nalvaakhiuplutik munagitjuthait nunamiilutik ovalo ilaukataulutik nunaini. Amigaitut nunami havakait ilaayut nutakat ovalo inuul-gamiit, ilihakpaktut inuuviniit ayoikhaitjuthainik."¹⁴⁹ Havakpaktait nunamitjutaini ilaayut; umayukhiugutit, igatjutit, piguyaliugutit, in-uuyaliugutit ovalo olapkitjuthainik hanauyaktut, hanalgutinik hanayut, mikhuktut ovalo ilihaktut atugutikhainik inuuviniit nunauyut. Moosa Akavak, ikayukti Qiqqitani Itiktauvik Iqaluni, ukakhimayuk ikpinagutait Inuit nikiit, munagitjuthainut.

Iqalungmiut aliahuktut atugauvaktutuqanik nigipkainiq Nunavut Upluani.

Piksa tuniyat Inuligiyitugutkut – Nunavut Aviktuqhimani Aapisat

NUNAVUMI ANIAKTAILGIYIT ATUGUTIKHAI

“Angutininik umayukhiukatigigupkik, nigitkuyatka natimik uyuinik ovalo tuktuut uyuinik ublunik autlaktinata. Ilaa, natiit uyuut ilaa, nutkaktiyumata ihumaalugutainik Inuit ovalo ikayuyukmata kilami-guilutik. Unakutauyutlu ovalo hakugigiagani nunami...Inuit nalungit natit uyuinik ovalo nunainit uyuut. Hamna nikhait aniagutitut ituk. Pikangitkupta, nigalaaktugut ovalo ayohalaaktugut.”¹⁵⁰

Inuit Hingaihimayut Munagiyiit ovalo Amaamait ovalo Ilakatigiit Munagitjutikhait

Inuuviviniiani, hingaihimayut munagiyiit ikpinaktuk ilaukatautjutait Inuk aknait. “Inuuviviniit hingaihimayut munagiyiit ilitagiyaavaktut inminik pitkutainik iluani Inuit nunaini ovalo ikpinagiyaayut ovalo ilitagiyaahimayut ayongitainik.”¹⁵¹ Inuit hingaiyunik munagiyiit ilaukatauyut ikpinaktumik ilanganut Nunavumi ublumi. Nutaat ihivgiukhimayut ukakatigihimayait 75nik inuuviviniit hingaihimayut munagiyiit ublumi havaktut, ikayukpaktut tamamik 516mik inuuhimayunik.¹⁵² Nunavumi Inutukait ovalo hingaihimayut munagiyiit Illisapi Ootoova ukakhimayuk Inuit hingaihimayut munagiyiit ihivgiuktauyukhat, kinuuyakhainik atukpalaaguigiagani kavamatkut ublumi atukpaktait tingmitjutainik autlaagutikhainik ovalo nuutitilugit kinuuyakhait cancermut aniaktut ovalo aalanik atugumayainik.¹⁵³ Pihimaplugit hamna akhuugutait utiktinahuagutainik Inuit aknait hingaihimayunik ikayuktiit, naamangituk ilanganu iluani nutaat GNkut Aknait hingaihimayunik ikayuktiit Havagutikhait Pikuyakyuakhait akigaktuktait Inuit inuuviviniit aknait hingaihimayunik ikayuktiit, unguvaktikhugit Inuit inminiigutikhait munagiyaaganu hamna inuuviviniat pingilugit tunilugit Inuit inuuviviniit aknait hingaihimayunik ikayuktiit ilitagitjutainik ovalo ukpigijutikhainik.

Atauhik angiyuk ikpinaktuk hamani aniaktailigiyit munagitjutikhaini kituni nunaini amaamait ovalo nutaat inuuhimayut munagitjutikhait. “Autlaktigiagani amaamait ovalo nutaat inuuhimayut munagitjutikhait ikpinaktuk ilanganut hanatjutikhainik aniaktailigiyit nunait Nunavumi. Tamapta piyukhauyugut nutakavut nakuutiaktumik autlaktigutikhainik inuuhiani.”¹⁵⁴

Kitkanut 1970mi, 70%mik inuuhimayut nunaini pihimayut atukhulik Inuit hingaihimayut munagiyiinik ilauplutik nutakat inuuhianik ovalo nutakat munagitjutikhainik.¹⁵⁵ Kihimi Kavamatkut pikuyakhait hanahimayut, “Pitkungilugit inuuviviniit inuuhitjutikhait tamamik, atugumaplugit aniaviit ovaluniit ayokhaktut autlaagutikhainik nigaganut aniavimut nutagakagiagani,” avataanut siksini ubluinik inuutinagit nutagait.¹⁵⁶

Aknait autlakhimayut nutagakagiagani avalikpaktut unghiktumit ilaktigiit ovalo nunait, ilaukatauplutik aalanik aniaktunik ovalo hinik-tavikakatiigihutik aalaninik aniaktunik ilauyut aniakpiaktut ovalo kagitaunik aniagutitit.¹⁵⁷ “Havakhimayunga aniavinik amigaitunik ukiunik,” ukaktuk Annie Buchan Taloyoamit. “Inuuhimayumik nunamini, angutit ilaulaaktut ovalo angutit ilauyut nani nuliangit nutagakhimayunik nakuuhitivaktait ilaukatigiigit. Munagitiayuktut nuliaminut ovalo nutagaa. Angutit ovaluniit ilakatigiit ilaukatauyut inuuhiani, hamna nakuutiaktuk, nakuuhivaktait munagitjutikhainik nunaini.”¹⁵⁸

Naitumik, ayokhaliktut hingailigiyit munagitjutikhaini Nunavumi nunait.¹⁵⁹ Pihimayut tamaigamik nunaini havalaaktainik ovalo aviktugutait ilakatigiit ovalo nunait inuuvianit. Taimaimat, hingailigiyit munagitjutait ahigukhimaliktuk ovalo aatjikutaunitut.

Takukhauliktuk mikhigitutainik hingaihimayut autlaagutikhainik Kangiklinimit nakuutiamat inuuvikhait munakhiviit talvani. Kihimi nakuutiaktulu takukhautjutait Nunavik Inuulitsivik hingaihimayut munagiyiit Puvirnitut ovalo Irnisurivik Hingaihimayut munagiyiit Salluitmi, takupkaiyut malilaaktainik Nunavumi. Nunavik pilihimayut takupkaiyut akhut 90%mik katakhimayut nigaganu nuutitihimayut nutagaligiagamik pilaakatut atugumik hapkoa atugutikhait, “Atanguyait Inuit Hingaihimayut Munagiyiit, ikayuktaulutik ilaukatauyut hingaihimayut munagiyiinik nigaganu ikayugiaganu ovalo ayoikhaiyaaganu.”¹⁶⁰

Inuuhivikhait munagiyiit angmakhimayut Kangiklinimi 1996mi ovalo aipaa paknaiyakhimayut Iqaluni. Pingahua uktugumayut Ikaluktutiami. 2005mi, hingaihimayut munagiyiit pilihimayut autlakhimayut Nunavumi Iliniagiakpaalivikmi. Kihimi Junemi 2008, Qikitani Ani-akviit Iqaluni pipkalaitait hingaihimayut munagiyiit ilihaktit ovaluniit Inuit hingaihimayut munagiyiit munagilugit hingaihimayut munagiyiit ilihaktut ayoikhaitjutainik ilihaktainik aniavimi. Kihimi munagiyiayuyukhat taaktinut ovalo munakhinit, akhuukhimayut aniakviit atugutikhait kitut hingaihimayut munagiyiit pilihimayut unghikhimayumayait.

INIKTIGUTAIT

Hamna tuhaktakhait titikhimayuk akhut aniaktailigiyit ihumaalugutainik pivaktait Inuit inugiakatigiit Nunavumi. Taimaimat, pilugit hivuliuyukhait ovalo nalungitait tunikhaitjutikhait pilaaktut kinauyakhainik aniaktailigiyit munagitjutikhainik tunikhaitjutait akhut ilaayukhat nakuuyaangani inuuhit Inuit.

Kitkaniituk ilangit NLCami Ilangani 32 pihimayukhat Inuit ilaukatautjutikhait hanatjutainik inuligiyit pilihimayuit, ilaayut atugutikhait tunikhaitjutikhainik. Inuit taimaimat, ilaayukhat hanatjutainik ovalo tunikhaitjutainik tamamik Kanatami ovalo Nunavumi aniaktailigiyit pilihimayuit Nunavumi.

Hamna tuhaktakhait hanahimayut naitumik takuyakhait amigaitut aniaktailigiyit pilihimayuit ovalo munagitjutikhait ovalo naamagutikhait havaktakhait atuliktut Nunavumi. Amigaitut hapkoa pilihimayuit havaktut avalitumik tamaat aatjikutainik paknaiyaiyit; ahigukhimayut ovalo havakatigiingit. Hamna tuhaktakhait

Iqalungni nutaqqak Reily Barnes (haumingmi)

Terrance Kango-lu niriqatigiiktuk timiriknaqtunik niqinik.

Piksaliugaa Billie Barnes

takupkaiyut atulaaktut havaktaut avataani GNkut aniaviit munagitjutikhainik atugutikhainit, nani munagiyaayut ovalo kinauyakhakpaktut Kanatami Kavamatkunit, tuhaktihimagamik ihumagiainik Inuit ilaukatauyut havakviit ovalo tunihimayut Inuit ovalo nunaini havakviit ilitagiyaahimaitut aatjikotaatut aniaktailigiyit munagitjutikhait tunikhaitjutainik.

Una tuhagakhaliaq tuhaqhityutaayut akhuqhugit tamaitapyak maniktakhai aaniaqtailiniqmut munaqhiniqmik Nunavutmi, tapkunangatlu nunaliyunit nakuunii tapkuat Nunatagaayunut Ihuahqanii Maniliqutai, pihimayut tapkunangat kavamatuqatkut kavamaitnit. Kanatami ovalo Nunavumi ilangit hamna atugutikhait kitkanit kinauyakhakpaktut ovalo ihumagyut anginikhaamik hivuliuyukhat Inuit ovalo nunainit ilangit, ayokhaktut ilitagitjutikhainik ovalo pitkutikhainik. Inuit ovalo nunait naamagutikhait ovalo munagitjutikhait pilihimayuit piyukhat unghahiktumut ukiunik kitkanit kinauyakhainik, aatjikotaatut GNkut Aniaktailigiyit atugutikhainik, piyaangani nakuutjutikhainik ovalo pihimayaangani tamaktailigutikhait.

Ilaa aniaviit munagitjutait ilaayut atugutikhainik kitkanit kinauyakaktut, kinauyait naamangituk akiligiagani atugutikhait angiyut unghahiktumut ovalo atukpiaktut nigiyagani aniaviit ovalo munagiyit. Hamna nalunaktuk, ahigukhimayuk ovalo unghahiktumut aniaviit atugutikhait tamalaaktuk. Kanatami Kavamatkut tutkuktuihimayukhat kinauyakhainik Nunavumi aniaviit atugutikhait, nuutilugit iluanut Nunavumi atugutikhainit.

Iluani aniaktailigiyit munagitjutikhait atugutikhainik, Inukaktut tamamik nunain havakatut nakuuyumik. Hapkoa tamaktukhaungitut havakviit ilaayut CHR, Munakhiit, Nunaini Naamagutikhait havakviit, ayokhaktut ovalo kagitainik havakviit ovalo aniaktailigiyit katimayigalaat Hamletkut Katimayiini. Hapkoa akhuuktut havakviit ikayuktauyukhat tamamik. Akiliktauyukhat nakuuyumik ovalo nakuuyumik ayoikhaihimayut ovalo amigaiktukhat Inuit ayoikhaihimayut hapkoa inikhainut maliklugit ataani NLCami Ilangani 23.

PHCKut atuktait maliktikhait nuutitigutainik tammik aniaktailigiyit munagitjutikhait Nunavumi. Hamna atuktait pipkalaaktut munagitjutikhainik ovalo naamagutikhainik hakugigutikhait inuuviviniptini ovalo inuukatiptini ilitagiyaayaangani ovalo ikpinagiyaayaangani. Inuit ovalo nunait ilaulaaktut inminik aniaktailigiyit munagitjutikhainik, havaklutik ovalo munagilugit aniaktailigiyit hivunikhautikhait ovalo tunilugit kinauyakhainik ovalo inminiugutikhainik atulilaagiagani atugutikhait. Havagiagani aniaktailigiyit munagitjutikhait atugutikhait tamaat atuklugit ovalo ilaukatigiilugit takupkalaaktut kavamatkut naamagiyait inminik Inuit ovalo inuuviviniit.

PITKUTIHIMAYUT

1) Ikayuklugit Hivuliit Aniaktailigiyit Munagitjutikhait Atuktakhait

- Kungialugit hingaihimayut ovalo nutagait munatjutikhait.
- Utiktifaalugit ovalo pihimalugit Inuit aniaktailigiyit kungiajutait.
- Tuhaktiugit aatjikutait aniaktailigiyit naunaiyautait Nunavumi ovalo Kanatami atuklugit ihivgiugutait katitihimayut Inuit ovalo Inuinaungit katitigutait.
- Hanalugit ovalo atuklugit Inuit inuuviviniit naamaktut aniaktailigiyit naunaiyautikhait.
- unilugit aniaktailigiyit ikayugutikait atukluit Inuit ukauhiit.
- Hanalugit nakuuyumik ovalo atulaaktumik ihivgiugutikhait maligutikhait ilaulugit nunait naamagutikhait pilihimayuit ovalo ilautjutait ikayugutikhainik nutkaktigutikhainik inminiigutikhait.
- Hanalutik atauhik tamaat inminiigutikhait nutkaktigutikhait uktugutikhainik.

2) Nunavumi ovalo Kanatami Kavamatkut Tuhaktitilutik ovalo Ilaukatigilugit Inuit Hanatjutainik ovalo Tunikhaitjutainik Aniaktailigiyit

- Nuutilugit munagitjutikhait Inuit tugaakhimayut aniaktailigiyit kinauyakhait Inuit havakviinut ovaluniit havakviit Inuit atiktuihimayaait aniaktailigiyit kinauyakhait munagiyayut GNkunit.
- Malikhugit Nakataani 32.2.1 tapkunangat Nunavutagutinit, tapkuat kavamatuqatkut nunatagayuplu kavamaait piyalgit piqaqtiiniik Inuit pilaqnikhai ilauttaqniqmut pivaliatitauniinik inuliquitit ilitquhiitlu maliagit, tapkuatlu havaguhikhai inuliquitit ilitquhiitlu havagutai kivgaqtugutailu, ilautitlugit pitquhiit atuqtauniinut.
- Kavamatkut tuhaktituyukhat ukiuk tamaat kafit Inuit tingmivakut aniavinut ovalo kigutitut ikayugutikhainik ovalo ilaukatayut akiit; ovalo tuhaktitilugit aatjikutikhait akiit utiktihimayut aniaviit ovalo taakiit ikayugutikhait nigaganit Nunavumut.
- GNkut ikayuktukhayut ovalo hanalutik nunaini aniaktailigiyit katimayigalaat.

3) Ikipinagilugit ovalo Kitkaniitut Kinauyakhait Inuit ovalo Nunait Havakviit Aniaktailigiyit Atugutikhainik

- Kavamatkut tuniyukhat amigaitunik ukiunik kinauyakhainik Inuit ovalo nunait munagiyiit ovalo naamagutikhait havakviit piyaangani naamagutikhainik ovalo havakatagiagani havaktiit ovalo pilihimayuit tunikhaitjutait.
- Ilitagiyauhimanmata ovalo ikpinagiyayut ilaukatutjutainik Inuit Inutukait, munagiyiit ovalo hingaihimayut munagiyiit, tunilugit kinauyanik ikayugutikhainik ovalo kinauyakhait ayokhaitjutikhait.
- Kavamatkut ilitagiyukhat ovalo kitkanit kinauyakhainik pingahut inuuviviniit hakugiktut Inuit aniaktailigiyit atugutait; Inuit naamagutikhait ikayugutikhainik, Inuit Hingaihimayut Munagiyiit ovalo Amaamaait ovalo Ilakatigiit munagitjutikhainik ovalo nunaini nikikhait ovalo nunai pilihimayuit.
- Hanalutik Inuit naamagutikhait havakviit.
- Titigaklugit Inuit munagiyiit pitkutikhait.

4) Nakuuhilugit Havaktiligiyiit Aniaktailigiyit Munagitjutikhainik

- Tunilugit munakhiit nakuuyumik ikayugutikhaik ovalo ayokhaitjutikhainik ovalo nakuuhilugit havakviit ovalo hiniktakviit munakhiit. Pilutik GNkut munakhiit akiliktauniaktut mikitkiyaungitumik aalat havakviit munakhiit.
- Havaktiiklugit kuliit CHRmi inikhait havaktiligiyagani.
- Tunilugit CHRkut ayokhaitjutikhainik Inuktitut/Inuinaqtut ovalo angililugit CHRkut ayokhaitjutikhait ilaulugit munagilaaktut, kagitainik ikayugutikhainik, hivuliit ukpatait ihivgiugutikhainik ovalo munagitjutikhainik.
- Tunilugit ikayuktiit ayokhaitjutikhait pilihimayuit Inuktitut/Inuinaqtut.

MAKPIGAAT ATUKHIMAYUT

- 1 Kanatami, Katitiligiyit Kanatami. 2007. *2006mi Kanugitaakhait Kanatami*. Ottawa: Katitiligiyit Kanatami
- 2 Bennett, J. ovalo S. Rowley, titigaktit. 2004. *Uqalurait: Ukaktait Kingulimik Nunavumi*. Montreal: McGill-Queen Universitit Makpigaat, 209-220.
- 3 Ibid., 3.
- 4 Nunavumi. Munagiyit Aniaktailigiyit ovalo Inuligiyit. 2003. *Ukautivut utiktukhat ovaptinut: Tuhaktakhait Inungni Sapujijit Katimayigalaat Inminiinahuaktunit Nutiaktinahuaktait ovalo Nunaini Munagiyit*. Iqaluit: Kavamatkut Nunavumi.
- 5 Kanatami Havakviit Aniaktailigiyit Ihivgiuktit. 2002. *Aniaktailigiyit Ihivgiuktit Piyumayait Ukiuktaktumi: Ukiuktaktumi Katimayut*, Septembermi 2001, 12.
- 6 Kanatami. Kanatami Inuligiyit, Nunavut Tunngavik Timinga, 1993. *Angitaagutait kitkanit Inuit Nunavumi ovalo Queenmut, inminiigutait Kanatami Kavamatkut, Nunavumi Nunataagutit Angigutaanut*. Ottawa: Titigakhimayut ataani ilaukatauyut angigutaani Nunavut Tunngavik ovalo Minists T. Siddon, Minista Kanatami Inuligiyit, Ilangani 4.
- 7 ibid., Ilangani 32.2.1.
- 8 ibid., Ilangani 23.2.1.
- 9 Kanagami, Katitiligiyit Kanatami. 1998. *Ihivgiugutait Inuuhianik Kanugitut Ukiuktaktumi: Inuit Nunatsiavumi, Nunavik, Nunavut ovalo Nunakput: Pilaaktut Ihivgiugutait Makpigaat*. Nutaat Ihivgiugutait Munagiyit. Octobermi. Ottawa: Katitiligiyit Kanatami, 15.
- 10 Poppel, B., J. Kruse, G. Duhaim, ovalo L. Abryutina. 2007. *Ihivgiugutait Inuuhianik Kanugitut Ukiuktaktumi: SLiCAkut Iniktigutait*. Anchorage: Havakviit Inuligiyit ovalo Hanatiligiyit Ihivgiugutait Universitimi Alaska Anchorage, v.
- 11 Kanatami Kauyimayatunagit Tunngaviit. 2007. Ilakatigii ilaukatigii ovalo Inuuviniit Pivaktait Pihimayaangani Ukiuktaktumi Nunait Naamagutikhainik, Ihivgiugutait Takupkaitjutait. *Kauyimayatukangit Ubluk Tamaat*. March 23mi. Kagitauyakut: <http://www.sciencedaily.com/releases/2007/03/070321130545.htm>
- 12 Poppel, B., J. Kruse, G. Duhaim, ovalo L. Abryutina. 2007. *Ihivgiugutait Inuuhianik Kanugitut Ukiuktaktumi: SLiCAkut Iniktigutait*. Anchorage: Havakviit Inuligiyit ovalo Hanatiligiyit Ihivgiugutait Universitimi Alaska Anchorage, v.
- 13 Kanatami. Katitiligiyit Kanatami. 2008. *Nunakakaakhimayut Kanatami 2006*. Ottawa: Katitiligiyit Kanatami, 24.
- 14 Tester, F. 2006. *IGLUTAQ (ikluamni): Kanugitjutikhait Iklukangit Inuit, Ihivgiugutait Iklunik ovalo Iklukangit Kinngaini, Nunavut*. Aprilmi. Paknaiyakhimayut Harvestkur Katimayit.
- 15 Kanatami Havakviit Aniaktailigiyit Tuhagutikhait. 2004. *Nakuuhinahuagutikhait Aniaktailigiyit Kanatami*. Kanatami Inuukatigii Aniaktailigiyit Uktugutikhait.
- 16 Kovesi, T., N. Gilbert, C. Stocco, D. Fugler, R. Dales, M. Guay ovalo J. Miller. 2007. Iklut iluani kanugitaakhait anikhaagutait ovalo mikhigitikhait anikhaagutainik aniagutait inuulgamiit Kanatami Inuit nutakhait. *Kanatami Aniaktailigiyit Katutjikangit Makpigaat* 177: 155-160.
- 17 Kanatami. Katitiligiyit Kanatami, 2006 Apitkutait katitigutait, Ikpatauyak 18. Ottawa: Katitiligiyit Kanatami.
- 19 Katitiligiyit Kanatami *Nunakakaakhimayut Ihivgiugutait katitigutait, ukakhimayut Inuusiqattiamiq: Ukiumi tuhaktakhait Kanugitaakhait Inuit Inuuviniit ovalo Inuukatigii 2003mit-05mut*. Iqaluit: Munagiyit Inuligiyit ovalo Inuuviniit Hanatiligiyit, Nunavut Tunngavik Timinga, 14.
- 20 Kanatami. Katitiligiyit Kanatami. 2002. *2001mi Apitkutikhait Kanatami*. Ottawa: Katitiligiyit Kanatami.
- 21 Berger, T.R. 2006. *Nunavumi Hanayakhat: Ikayuktit Tuhaktakhait Iniktigutait*. March 1mi. Ottawa: Tuhaktakhait paknaiyakhimayut Ministamut Kanatami Inuligiyit.
- 22 ibid.
- 23 Chan, H.M., K. Fediuk, S. Hamilton, L. Rostas, A. Caughey, H. Kuhnlein, G. Egeland ovalo E. Loring. 2006. Nikinik Ayokhagutait Nunavumi, Kanatami: Keeliniit ovalo Pitkuhimayut. *Nunakyuami Makpigaat Ukiuktaktumi Aniaktailigiyit* 65:5, 417
- 24 Katitiligiyit Kanatami. 2005. Nikinik Ayokhagutait. *Aniaktailigiyit Tuhaktakhait* 16:3. Ottawa: Katitiligiyit Kanatami.
- 25 CBCkut Pivaliyut. 2006. Ukhuit naunaiyautait angiyut Ukiuktaktumi, Kauyimayatukangit ukaktut. Decembermi 14
- 26 Cundill, E. 2007. *Nikikhait Titigavik Pilihimayut: Ikipinagutait Inuut*. Ottawa: Inuit Tapiriit Kanatami. Marchmi, 14.

NUNAVUMI ANIAKTAILIGIYIT ATUGUTIKHAI

- 27 Archibald, L. ovalo R. Grey. 2004. *Ihivgiufaagutait Atugutikhait Aniaktailigiyit Munagiyit Inuit Nunaini*, Ottawa: Inuit Tapiriit Kanatami, 12
- 28 *Nikkhait Ayokhaguati Nunavumi*, 417.
- 29 Kuhnlein, H., L. Chan, G. Egeland, ovalo O. Receveur. 2003. "Kanatami Ukiuktakumi Nunakakaakhimayut, Inuuviviniit Nikinik Atugutikhait ovalo POPs." *Iluani Ukiuktakumi Kuliit mikhaanut POPs: Akhuugutait Aninaktut Ukiuktakumi*, titigaktit D. Downie ovalo T. Fenge, 27. Montreal/Kingston: McGill-Queen's Universiti Makpigaak.
- 30 Spicer, J. 2008. Inuit Inuuhit nutkakhimayut nani Kanatami amigaitut. *Reuters*. January 23mi.
- 31 Nunavumi. Munagiyit Aniaktailigiyit ovalo Inuligiyit. 2004. *Nunavumi Tuhaktakhait Aatjikutiliugutainik Aniaktailigiyit Naunaiyautait*. Iqaluit: Kavamatkut Nunavumi.
- 32 Nunavumi. Munagiyit Aniaktailigiyit ovalo Inuligiyit. 2002. *Tuhaktakhait Aatjikutiliugutainik Aniaktailigiyit Naunaiyautait Nunavumi ovalo Kanatami*. Iqaluit: Kavamatkut Nunavumi.
- 33 Healey, G. ovalo L. Meadows. 2007. Inuit Aknait Aniaktailigiyit Nunavumi: ihivgiugutait Makpigaak. *Nunakyuami Makpigaak Ukiuktakumi Aniaktailigiyit* 66:3, 204.
- 34 Nunavumi. Munagiyit Aniaktailigiyit ovalo Inuligiyit. 2003. *Munakhiit Ihumaiyit Inuit Aniaktailigiyit Pilihimayut Nunavumi*, Tuhaktakhait katitikhimayut A. Roberts ovalo L. Gerber. Iqaluit: Kavamatkut Nunavumi.
- 35 Nutaat Hanatiligiyit Ilaukatauyut. 2006. *Piliriqatigiinnngiq – Havakatigiiktut Tamamik Nakuutjutikhainik*. Iqaluit: Kavamatkut Nunavumi Munagiyit Aniaktailigiyit ovalo Inuligiyit, Nunavut Tunngavik Timinga ovalo Aniaktailigiyit Kanatami Ukiuktakumi Havakvia, 56.
- 36 Nunavumi. Munagiyit Aniaktailigiyit ovalo Inuligiyit. 2007. *Uktugutikhait Havakatigiiktut amigaitulugit Amaamait/Nutakat inuulihaat Aniaktailigiyit Ikayugutikhait Nunavumi 2007mit-2017mut, Makpigaak 5*. Iqaluit: Kavamatkut Nunavumi.
- 37 Palihiimat. 2001. FASnik ovalo Akigakuiyit Atanguyautikhait. Tunihimayut Aniaktailigiyit ovalo Atanguyautikhait Ilaukatauyut, Katimakyuaktitlugit. May 31mi.
- 38 Nelson, O. 2003. FASnik ayokhaktitayuk ikayuktauyukhak, akigaktit ayongituk ukaktuk *Nunatsiaq News*. March 28mi. Kagitayukut: http://www.nunatsiaq.com/archives/nunavut030328/news/nunavut/30328_06.html
- 39 Kanatami. Katiligiyit Kanatami. 2002. 2001mi Nunakakaakhimayut Ihivgiugutait. Titigakhimaitut katitigutait.
- 40 Archibald, L. 2004. *Inuulgamiit Aknait Hingakataktut Inuit Nunaini: Ihumaalugiyait ovalo Ihumagiyait*. Pauktutit Inuit Aknaiat Katutjikingit, 11.
- 41 Waldram, J.B., A. Herring, ovalo T.K. Young. 2006. *Nunakakaakhimayut Aniaktailigiyit Kanatami: Kinguliit, Inuuviviniit ovalo Taaktiit Ihumagiyait, Aipaa Makpigaak*. Toronto: Universitimi Torontomi Makpigaak, 95.
- 42 *Munakhiit Ihumagiyait*.
- 43 *Nunakakaakhimayut Aniaktailigiyit Kanatami*, 91.
- 44 *Piliriqatigiinnngiq*.
- 45 *Nunavumi Tuhaktakhait Aatjikutiliugutainik Naunaiyautait*.
- 46 *Munakhiit Ihumagiyait*.
- 47 Nunavumi. Munagiyit Aniaktailigiyit ovalo Inuligiyit. *Aukhigianik Aniagutit Nunavumi, 1997mit – 2002mut*. Healey, S. ovalo A. Qayyam, titigaktit. Iqaluit: Kavamatkut Nunavumi.
- 48 *Aukhigianik Aniagutit Nunavumi*, 9.
- 49 Elliott, L. ovalo A. Macaulay. 2004. *Inuit Aniaktailigiyit Kungigagutait Inuit Kanatami Hitamanik Ukiuktakut Inuit Nunaini*. Paknaiyakhimayut Inuit Tapiriit Kanatami. Munagiyit Nunaini Aniaktailigiyit Kauyimayatukangit, Universitimi Manitobami, 21.
- 50 *Nunakakaakhimayut Aniaktailigiyit Kanatami*, 102.
- 51 *Nunavumi Tuhaktakhait Aatjikutiliugutainik Naunaiyautait*
- 52 Sandiford Grygier, P. 1997. *Ungahiktut Angilgamit: TBnik aniakpiakhimayut ilangani Inuit*. Montreal/Kingston: McGill-Queens Universitimi Makpigaak.
- 53 *Inuit Aniaktailigiyit Kungigagutait*, 15.
- 54 CBCkut Pivaliyut. 2008. Aniagutikhait angililiktut Ukiuktakumi, aniaktailigiyit havaktiit ukaktuk. August 1mi.
- 55 CBCkut Pivaliyut. 2008. 1,200kuyut Nunavumi nunakatigiit utakiyut Inuit iklukhainik: Kanatami Kinauyaligiyit Ihivgiukti. May 23mi.
- 56 Banerji, A., et al. 2001. Mikitkiyat anikhaagutait aniagutainik Inuit nutagaini Qikiqtaalumi. *Kanatami Aniaktailigiyit Makpigaak*, 164 (13), 1847-50.
- 57 CBCkut Pivaliyut. 2008. Nunatiami ihivgiuktut ukakhimayut Inuit ilaukatautjutainit katitihimayut anikhaagutikhait aniagutainik. January 30mi.
- 58 Banerji, A. 2008. *Ayokhalaagutait ilangit mikhitnahuagutainik anikhaagutait aniagutainik (LRTIs) anikviit takuhimayut LRTInik ilaini Kanatami Inuit Nutakait*. Forthcomingmi makpigaak.

- ⁵⁹ Creery, David et al. 2005. Akiit mikhaanut nutakat anikhaagutikhainik Qikiqtaalumi Nunavumi. *Nunakyuami Makpigaat Ukiuktaktumi Aniaktailigiyit*. 64:1, 42.
- ⁶⁰ *Inuit Aniaktailigiyit Kungjagutait*, 15-16.
- ⁶¹ *Aatjikutiliugutait Aniaktailigiyit Naunaiyutait Nunavumi ovalo Kanatami*.
- ⁶² *ibid.*
- ⁶³ *ibid.*
- ⁶⁴ *ibid.*
- ⁶⁵ Ukaktait Stevenson, L. ovalo Q. Ellsworth. 2004. *Kanatami Inuit inuulgamiit inminiigutikhait nutkaktigutikhait atugutikhait*. Iqaluit: Inuit Tapiriit Kanatami/Kanatami Inuit Inuulgamiit Katimayit
- ⁶⁶ Kirmayer, L. J. 2007. Kagitainik munagiyit ovalo inuuviviniit ihumagiyait Inunik. *Makpigaat Amigaitut Inuuviviniit Kagitainik munagiyit* 44(2), 232-257.
- ⁶⁷ Kirmayer, L. ovalo K. Paul. 2004. Kagitainik Aniaktailigiyit, Inuligiyit Ikayugutikhait ovalo Nunaini Naamagutikhait. *Nunavimi Inuit Aniaktailigiyit Ihivgiugutait 2004: Qanuippitaa? Kanugit-pita?* Nunavimi Aviktukhimayut Katimayit Aniaktailigiyit ovalo Inuligiyit, 14.
- ⁶⁸ Inuit Aknait Aniaktailigiyit Nunavumi, 208.
- ⁶⁹ Archibald, L. ovalo R. Grey. 2004. *Ihivgiufaagutait Atugutikhait Aniaktailigiyit Munagitjuthait Tuniyakhait Inuit Nunaini*. Ottawa: Inuit Tapiriit Kanatami, 32.
- ⁷⁰ CBCkut Pivaliyut. 2008. Nunavumi Nunakatigiit inminiipaktut aalanik pitkutainik: ihivgiukti January 9mi.
- ⁷¹ Law, S.F. ovalo E.M. Hutton. 2007. Nunaini Kagitaligiyit Kanatami Ukiuktaktut – Takutjutait atauhunik ukiumi ukatigiyait ilangit, Iqaluit, Nunavut. *Kanatami Makpigaat Nunaini Kagitainik Aniaktailigiyit*, 26:2. Fall, 123 – 140.
- ⁷² Johal, Am. 2007. Nunakakaakhimayut inminiigutait pivaktut pihimayainik kablunaat ayokhagutainit. *Ilaukatigiit Makpigaat Pivaliyunit*. January 7mi.
- ⁷³ *ibid.*
- ⁷⁴ Hicks, J. 2007. Inuuviviniit nutkaktigutikhait amigailiktut inminiigutikhait ilangani Inuit inuulgamiit. *Nunakakaakhimayut Munagiyit 2007*:4, 30-37. Kagitauyakut: www.iwgia.org/sw25098.asp
- ⁷⁵ Nunakakaakhimayut inminiigutikhait amigailiktut ayokhagutainit.
- ⁷⁶ *Kanatami Inuit inuulgamiit inminiigutikhait nutkaktigutikhait atugutikhait*.
- ⁷⁷ Nunavumi. Havakviit Katitiligiyit. 2003. *Katitigutait tukutpaktut inminiikhimayunit Nunavumi 1975mit-2003mut*. Kagitauyakut tuhaktitihimayut. Januarymi.
- ⁷⁸ Thompson, J. 2007. Inminiigutikhait kiutjutait paknaiyutikhait atungitut. *Nunatsiaq News*. May 4mi.
- ⁷⁹ *Kanatami Inuit inuulgamiit inminiigutikhait nutkaktigutikhait atugutikhait*.
- ⁸⁰ Kanatami. Munagiyit Kinauyaligiyit. 2008. *Kanatami Nuutitihimayut Pravinsinut ovalo Nunainut*. Ottawa: Munagiyit Kinauyaligiyit.
- ⁸¹ Diubaldo, R. 1981. The Absurd Little Mouse: Nani Inuit Itkilin-guktut. *Makpigaat Kanatami Ihivgiukti* 16/2, 34-40.
- ⁸² Duffy, R. Q. 1988. *Apkotikhait Nunavumut*. Kingston/Montreal: McGill-Queens Universitimi Makpigaat, Ilangani 4.
- ⁸³ *Nunakakaakhimayut Aniaktailigiyit Kanatami*, 198-9.
- ⁸⁴ Coates, K. ovalo W. Morrison, titigaktit. 1989. *Ukautitait Kanatami Ukiuktaktut*. Toronto: Copp Clark Pitman, 284.
- ⁸⁵ Picco, E. 2002. *Kavamatkut Nunavumi Tunihimayait Kamisitkut Hivunikhainik Aniaktailigiyit Munagitjuthait Kanatami*. Romanow Kamisitkut: Iqaluit, Nunavut. April 8mi.
- ⁸⁶ Kanatami. Aniaktailigiyit Kanatami. 2005. *Kulinik ukiuni Aniaktailigiyit Nuutitigutait Itkilinut ovalo Inuit Munagiyakhait*. Ottawa: Aniaktailigiyit Kanatami. Kagitauyakut: http://www.hc-sc.gc.ca/fniah-spnia/pubs/finance/_agree-accord/10_years_ans_trans/4_workload-tache-eng.php
- ⁸⁷ Nunatiimi. 1996. *Kavamatkut Nunatiimi Kiuyut makpigaamik Footprints 2: Aipaa Inikhimayut Tuhaktakhait Nunavumi Iniktiligiyit Kamisitkut*. December, 16mit-17mut.
- ⁸⁸ Nunavumi. Munagiyit Aniaktailigiyit ovalo Inuligiyit. 2007. *Naunaiyutait ovalo Hakugikhigutait Inuit Aniaktailigiyit Atugutikhait Nunavumi*, Inikhimayut Tuhaktakhait. Julymi. Paknaiyakhimayait B.W. Moloughney.
- ⁸⁹ *Naunaiyutait ovalo Hakugikhigutait*, 24.
- ⁹⁰ Pravinsit ovalo Nunait Ministait Aniaktailigiyit. 2000. *Nalungitjuthait Kanagami Aniaktailigiyit Munagitjuthait Akiit, Iniktiligiyit Tuhaktakhait*. August 4mi.
- ⁹¹ Kanatami Havakviit Aniaktailigiyit Tuhagutikhait. 2007. *Kanatami Aniaktailigiyit Munagitjutait Akiligitutait aalngutigitutait 1975mit – 2006mut: Katitihimaut Ikpatauyait*. Ihivgiuktut Tuhaktakhait.

NUNAVUMI ANIAKTAILGIYIT ATUGUTIKHAI

- ⁹² Nunavumi. Munagiyit Kinauyaligiyyit ovalo Titigakvimi Munagiyit. 2007. *Kavamatkut Nunavumi Kitkanit Kinauyakhait, 2007mit-08mut*. Iqaluit: Munagiyit Kinauyaligiyyit ovalo Titi-gakvimi Munagiyit; ovalo Katitiligiyyit Kanatami. 2007. Apitku-tait Kanatami, 2006. Ottawa: Katitiligiyyit Kanatami.
- ⁹³ *Kanatami Aniaktailigiyyit Munagitjutikhait Akiligutait Maligutait.*
- ⁹⁴ *Kanatamit Nuutitigutait Pravinsinut ovalo Nunainut.*
- ⁹⁵ Katimayit Kanatami. Ikayuktit Katimayigalaat mikhaanut Kin-ayuyait Nakuungitut. 2006. *Ihuakhinahuaktait Ihuakhilaitut: Mu-nagitjutikhait Kanatami Kinauyait Nakuungitut*. Ottawa: Katimayit Kanatami Havakviit, 51.
- ⁹⁶ Ihuakhinahuaktait Ihuakhilaitut, 49.
- ⁹⁷ Kanatami. Munagiyit Kanatami Inuligiyyit. *Pilihimayuit Kun-giagutait Kinauyakhait ikayugiagani Kavamatkut Nunatiami ovalo Kavamatkut Nunavumi aniaktailigiyyit munagitjutikhainik Itkiliit ovalo Inuit*. Ottawa: Munagiyit Kanatami Inuligiyyit. Kagitauyakut: http://www.ainc-inac.gc.ca/pr/pub/rmaf/Anx9f_e.html
- ⁹⁸ Ibid.
- ⁹⁹ Ibid.
- ¹⁰⁰ *Munakhiit Ihumagiyait.*
- ¹⁰¹ Munakhiit Katutjikingit Nunatiami ovalo Nunavumi. 2006. *Munakhiit Havaktukhakiuktut ovalo Pihimainaklugit Ihivgiugutait Iniktigutait Tuhaktakhait.*
- ¹⁰² Kavamatkut Nunavumi Aniaktailigiyyit ovalo Inuligiyyit. Kagi-tauyakut titigakhimayut, Octobermi 2008
- ¹⁰³ Mass, H., L. Brunke, S. Thorne ovalo H.G. Parslow. 2006. Pak-naiyautikhait Aipaanut Atanguyait Munakhiit Angayukaakhait Kanatami: Ihumayait Havagutikhait Ayongitut ovalo Keeliniit Ihumagiyainit ublumi havaktut ovalo havagumayut. *Kanatami Makpigaat Munakhini Angayukaat*. 19(2), 75-91.
- ¹⁰⁴ *Munakhiit Havaktukhakiuktut ovalo Pihimayumayait Ihivgiugutait*. Kagitauyakut: http://www.mnntnu.ca/Portals/0/Documents/2005_nunavut_surveyresults.pdf
- ¹⁰⁵ Ibid.
- ¹⁰⁶ *Ukautait Kanatami Ukiuktaktut, 289.*
- ¹⁰⁷ O'Neil, J. 1979. *Aniaktailigiyyit munagitjutikhait tuniyakhait Inuit nunaini: ihivgiugutait ayokhaguati ovalo angigutait Inut nuutit-igutainik kablunaatut aniaguait atugutikhainik*. Taaktiit ukakhi-mayait. Universitimi Saskatoon, 210.
- ¹⁰⁸ *Munakhiit Ihumagiyait.*
- ¹⁰⁹ Ibid.
- ¹¹⁰ *Naunaiyautait ovalo Hakugikhigutikhait, 43.*
- ¹¹¹ Archibald, Linda & Grey, Roda. *Ihivgiugutait Atugutikhait Ania-ktailigiyyit Munagitjutikhait Tunitjutikhainik Inuit Nunaini, Inuit Tapiriit Kanatami, Ottawa, 2004mi, makpigaak 29.*
- ¹¹² CBCkut Pivaliyut. 2008. Taaktiit ilaani ihumautikatagutait ikayugiagani Kangiklinikmi pikaluangitut. July 22mi.
- ¹¹³ Kanatami Havakviit Aniaktailigiyyit Tuhagutikhait kagitauyakut. Kafiit Taaktiit 100,000mi inuukatigiit Pravinsini/Nunaini, Kanatami, 2006. Kagitauyakut: http://secure.cihi.ca/cihiweb/en/smdb_2006_fig6_e.html
- ¹¹⁴ Schroth, R.J. 2006. Kanugitut Kigutaini Aniaktailigiyyit Ukiuktak-tumi. *Nunakyuami Makpigaat Ukiuktaktumi Aniaktailigiyyit*. 65:2, 98.
- ¹¹⁵ Ibid.
- ¹¹⁶ Ibid., 100.
- ¹¹⁷ Ibid., 98.
- ¹¹⁸ Kanatami. Minista Niuviktiligiyyit ovalo Ikayuktit. 1996. *Tuhak-takhait Kanatami Kamisitku mikhaanut Nunakakaakhimayut, Ilangit 3, Katitigiyyut Hakugikhiyaangani*. Ottawa: Minista Niuvik-tiligiyyit ovalo Ikayuktit Kanatami, 253.
- ¹¹⁹ *Piliriqatigiinngniq, 21.*
- ¹²⁰ *Piliriqatigiinngniq.*
- ¹²¹ Cundill, E. 2007. *Nikikhait Titigagutikut Pilihimayuit: Ikpinautait Inuinut*. Ottawa: Inuit Tapiriit Kanatami.
- ¹²² Ilisaqsvik Katimayit. 2007. *Titigait Ilisaqsvikmi Kagitauyakut Takupkaiyait.*
- ¹²³ Hammond, M. 2006. *Apkotikhait Nakuuhyaangani: CHRkut ovalo piyumayait Kanatami, nakuuhyaangani – atuktut ay-oikhaitjutikhait ovalo pilaaktait havagaagutikhait atugutikhainik Inuit, Metis ovalo Itkliit aniaktailigiyyit ovalo naamagutikhait havaktiit*. Kahnawake: Kanatami Itkliit ovalo Inuit Nunaini Ani-aktailigiyyit Ilaukatauyut Havakviit.
- ¹²⁴ Kanatami. Aniaktailigiyyit Kanatami. 2006. *Mikhaanut Hivuliit Aniaktailigiyyit Munagitjutikhait*. Kagitauyakut: <http://www.hc-sc.gc.ca/hcs-sss/prim/about-apropos-eng.php>
- ¹²⁵ Kanatami. Aniaktailigiyyit Kanatami. 2004. *Hivuliit Ministait Kati-mayut mikhaanut Hivunikhait Aniaktailigiyyit Munagitjutikhait*. Kagitauyakut: www.hc-sc.gc.ca/english/hca2003/fmm/index.html
- ¹²⁶ *Kitkani Kinauyakhait 2007mit-2008mut.*

- ¹²⁷ Nunavumi. Munagiyit Aniaktailigiyit ovalo Inuligiyit. 2007. *Hanajutait Aniaktailigiyit Nunaini, Inuit Aniaktailigiyit Uktugutikhait Nunavumi, 2008mit-2013mut* Iqaluit: Munagiyit Aniaktailigiyit ovalo Inuligiyit.
- ¹²⁸ *Naunaiyautikhait ovalo Hakugikhigutikhait*, vi.
- ¹²⁹ *ibid.*, 59.
- ¹³⁰ Nunattini, Qanuinnivut/Nunakput, Aniaktailigiyikput: *Makpigaat Inuit Aniaktailigiyit Tuhagutikhait Paknaiyautikhait Nunavumi* (2006mit-2011mut), Shroff Consulting.
- ¹³¹ *Piliriqatigiinniq*.
- ¹³² Nunavumi. Munagiyit Aniaktailigiyit ovalo Inuligiyit. 2007. *Munagiyit Aniaktailigiyit ovalo Inuligiyit Busniit Paknaiyautikhait 2007mit-2008mut*.
- ¹³³ *Hanajutait Aniaktailigiyit Nunait*, 25.
- ¹³⁴ *Inuit Aniaktailigiyit Kungigutait*, 10.
- ¹³⁵ George, J. 2006. Nunavimi Aknait nutagakaliktut haniani angiligaminit. *Nunatsiaq News*. May 12.
- ¹³⁶ *Naunaiyautikhait ovalo Hakugikhigutikhait*, v.
- ¹³⁷ Kanatami. Munagiyit Kanatami Inuligiyit. 2006. *Aipaa Inminik Talimani Ukiuni Iniktiligiyit Nunavumi Nunataagutit Angigutaanut*. PricewaterhouseCoopers. May 11mi, 4.
- ¹³⁸ PricewaterhouseCoopers. 2008. Tunihimayait Senatekut Katimayigalaat mikhaanut Nunakakaakhimayut March 5mi.
- ¹³⁹ Downey, B. 2005. *Naluhuigutait Iluaniit Inuuviviniit Ayongitakhait ovalo Inuuviviniit Aniaktailigiyit, Pihimalugit, Ayoikhailugit ovalo Atuklugit Itkiliit, Inuit ovalo Metis Munakhini Havagutainik*. Kanatami Nunakakaakhimayut Aniaktailigiyit Havakviit Tunihimayait Nunakakaakhimayut Munakhiit Katutjikingit Kanatami Katimakhuaktitlugit. Septembermi.
- ¹⁴⁰ Ootoova, I et al. 2001. *Ukakatigiit Inuit Inutukait: Ilanga 5, Ihumagiyait Inuuviviniit Aniaktailigiyit*, Iqaluit: Nunavumi Iliniagiakpaalivik; Pauktuutit Inuit Aknait Kanatami. 2004. *Inuit Munagitjutikhait ublumi Inuit inuuhiani (Nuluaq Hanayakhak)*; Korhonen, M. 2005. *Ikajurniq, Hivuliit Ikayugutait Ayoikhautait: Inuit Ukauhiit, Ublumi Atugutait*. Kanatami Nunakakaakhimayut Aniaktailigiyit Havakviit.
- ¹⁴¹ *Inuit Munagitjutikhait ublumi Inuit inuuhiani*.
- ¹⁴² *ibid.*
- ¹⁴³ *Titigait Ilisaqsivikmi Kagitauyakut tuniyakhait*.
- ¹⁴⁴ *Ihumagiyait Inuuviviniit Aniaktailigiyit*, 1.
- ¹⁴⁵ *Inuit Munagitjutikhait ublumi Inuit inuuhiani*.
- ¹⁴⁶ *Ihivgiufaagutait Atugutikhait Aniaktailigiyit Munagitjutikhait*, 31.
- ¹⁴⁷ *Ihumagiyait Inuuviviniit Aniaktailigiyit*, 4.
- ¹⁴⁸ Minor, K. 1992. *Isumatuq: Ilihagutait hamanga Inuuviviniit Munagitjutikhait Nalungitainik Kanatami Inuit*. Halifax: Fernwoodkut Makpigaat, 83.
- ¹⁴⁹ *Titigait Ilisaqsivikmi Kagitauyakut tuniyakhait*.
- ¹⁵⁰ *Inuit Munagitjutit ublumi Inuit inuuhiani*, 4.
- ¹⁵¹ Ross M. 1997. Nunakakaakhimayut aknait aniaktailigiyit: inuuviviniit maliktait, ukpigiyait ovalo atuktait. *Makpigaat Katimayit Taaktiit alatkiit Kanatami*. 17:987-91.
- ¹⁵² Pauktuutit Inuit Aknait Kanatami. *Kanatami Inuit Aknait Hingaimayut Munakhiit Uktugutikhait*. Kagitauyakut: http://www.pauktuutit.ca/pdf/publications/pauktuutit/Mid-wiferyPoster_e.pdf
- ¹⁵³ *Ihumagiyait Inuuviviniit Aniaktailigiyit*, 107.
- ¹⁵⁴ Aglukkaq, Hon. L. 2005. *Ministaup Ukautait Maligaliuktit Nunavumi*. Iqaluit: Nunavut. Ukiakhami.
- ¹⁵⁵ *Ukautait Kanatami Ukiuktaktut*, 289.
- ¹⁵⁶ Douglas, V. 2006. Nutakat inuuhitjutait Kanatami Inuit. *Nunakyuami Makpigaat Ukiuktaktumi Aniaktailigiyit*. 65:2, 122.
- ¹⁵⁷ *Piliriqatigiinniq*.
- ¹⁵⁸ Pauktuutit Inuit Aknait Kanatami. 2008. *Kanatami Inuit GBAmik Aniaktailigiyit Naunaiyautait Katimakyuagutait*. Januarymi.
- ¹⁵⁹ *Amaamait/Nutaat Inuuhimayut Aniaktailigiyit Ikayugutikhait*.
- ¹⁶⁰ Nunavimi Aknait nutagakaliktut haniani angilgainit.